

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Řada metodických materiálů pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům

VDO/VLP Díl III

Rolf Gollob a Peter Krapf (eds.)

Život v demokracii

Učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň
základních škol

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Rada Evropy má 47 členských států a pokrývá prakticky celý evropský kontinent. Snaží se rozvíjet společné demokratické a právní principy zakotvené v Evropské úmluvě o lidských právech a v dalších důležitých textech o ochraně jednotlivců. Již od roku 1949, kdy byla založena za dozvuků druhé světové války, Rada Evropy symbolizuje usmíření.

Oddělení vzdělávání k demokratickému občanství a lidským právům Rady Evropy (Division for Citizenship and Human Rights Education) nabízí materiály k podpoře a rozvoji občanského vzdělávání v členských zemích. Patří mezi ně publikace o demokratickém řízení škol, realizaci občanského vzdělávání jako průřezového tématu nebo vztazích škol a univerzit s komunitami. Šest metodických příruček pro učitele Centrum občanského vzdělávání překládá a nabízí na svých stránkách, jednotlivé lekce adaptuje pro portál www.vychovakobcanstvi.cz. Další publikace a činnost Rady Evropy ke vzdělávání k demokratickému občanství a lidským právům jsou dostupné na <http://www.coe.int/edc>.

Život v demokracii

Učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol

Rolf Gollob a Peter Krapf (eds.)

Svazek III

ze svazků I–VI VDO/VLP

**Výchova k demokratickému občanství a výchova k lidským právům
ve školní praxi**

Struktura, koncepty, metody a modely výuky

Masarykova univerzita
Brno 2012

Názory uvedené v tomto dokumentu jsou názory autorů a nemusí se nutně shodovat s oficiálními názory Rady Evropy.

Překlad z anglického originálu *Living in democracy: EDC/HRE lesson plans for lower secondary level*.

Koordinace produkce, návrhu a úprav tohoto svazku byla provedena IPE (International Projects in Education, www.phzh.ch/ipe) Curyšské pedagogické univerzity (Pädagogische Hochschule Zürich – PHZH). Finanční příspěvek poskytla SDC – Švýcarská agentura pro rozvoj a spolupráci.

Tento překlad je vydáván se svolením Council of Europe Publishing a plně za něj zodpovídá vydavatel. Překlad vznikl v rámci projektu Výchova k občanství (reg. číslo OP VK: CZ.1.07/1.2.00/14.0084), realizovaného Centrem občanského vzdělávání s finanční podporou Evropského sociálního fondu a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Autoři: Rolf Gollob, Ted Huddleston, Peter Krapf, Don Rowe, Wim Taelman

Ilustrace: Aleš Čuma podle Petiho Wiskemanna

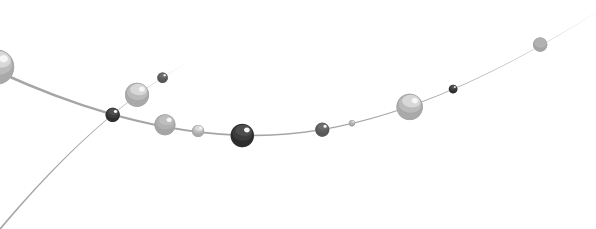
MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

Centrum občanského vzdělávání
Masarykova univerzita
Komenského nám. 220/2
662 43 Brno
Tel.: +420 549 493 178
E-mail: info@obcanskevzdelavani.cz
Web: www.obcanskevzdelavani.cz

© Rada Evropy, duben 2008
Český překlad © Masarykova univerzita, říjen 2012
ISBN 978-80-210-6088-3

Obsah

Úvod	5
Koncepční rámec publikace: klíčové koncepty	10
Část 1 – Jednotlivec a komunita	17
Lekce 1: Stereotypy a předsudky. Co je identita? Jak vnímám ostatní, jak ostatní vnímají mě?	19
Lekce 2: Rovnost. Jsi rovnoprávnější než já?	37
Lekce 3: Rozmanitost a pluralismus. Jak mohou lidé žít společně v míru?	57
Lekce 4: Konflikt. Co dělat, když se neshodneme?	81
Část 2 – Převzetí odpovědnosti	101
Lekce 5: Práva, svobody a povinnosti. Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?	103
Lekce 6: Odpovědnost. Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?	131
Část 3 – Participace	147
Lekce 7: Třídní časopis. Porozumění médiím jejich vytvářením	149
Část 4 – Moc a autorita.....	163
Lekce 8: Pravidla a zákony. Jaký druh pravidel společnost potřebuje?	165
Lekce 9: Vláda a politika. Jak by měla být společnost řízena?	183

Úvod

Co tato kniha nabízí?

Tato publikace je určena pro učitele, školitele učitelů, autory školních osnov, pro redaktory učebnic a překladatele v členských státech Rady Evropy. Publikace může být přeložena a přizpůsobena tak, aby splňovala požadavky vzdělávacích systémů konkrétních členských států.

Tato kniha je tvořena devíti vyučovacími lekcemi výchovy k demokratickému občanství (VDO) a výchovy k lidským právům (VLP). Jednotlivé lekce se skládají ze čtyř vyučovacích hodin a jsou určeny pro žáky v posledním ročníku druhého stupně základní školy (8. nebo 9. třída v závislosti na vzdělávacím systému). Každá lekce se zaměřuje na klíčový koncept související s VDO nebo VLP: identita – svoboda – odpovědnost – konflikt – komunikace – pluralismus – pravidla a zákony – rovnost – vláda.

Pokud je to možné, pro každou vyučovací hodinu je podrobně popsáno pořadí doporučených vyučovacích postupů. Součástí každé lekce je příloha s materiály určenými žákům, takže se učitelé dostávají tolik podpory, kolik může publikace poskytnout. Tato kniha je tedy určena pro učitele, a nikoliv žáky. Naše zkušenosti ze školení učitelů ukázaly, že studenti pedagogiky a začátečníci v učitelské praxi oceňují podrobnější popis jednotlivých vyučovacích hodin, avšak doufáme, že i zkušenější učitelé v této publikaci naleznou náměty a materiály, které se jim během vyučování budou hodit. Školitelé učitelů mohou použít tuto knihu jako příručku pro školení učitelů VDO a lidských práv.

Toto je upravená verze publikace. První vydání bylo vypracováno v Bosně a Hercegovině v rámci podpory nového školního předmětu – demokracie a lidská práva, jenž byl zaveden v roce 2002.

Od roku 1996 se Rada Evropy angažuje ve vzdělávání učitelů a jejich školitelů na téma výchovy k demokratickému občanství a lidským právům na podporu procesu budování míru po skončení války. Redaktory a autory prvního vydání byli členové mezinárodního týmu školitelů zapojení do tohoto projektu. Zorganizovali jsme školení učitelů a školitelů učitelů a vypracovali materiály, včetně prvního návrhu této příručky, jak pro školení učitelů, tak pro využití publikace během vyučování.¹

Jaký je přístup VDO/VLP?

Základní principy VDO je možné nejlépe ilustrovat pomocí příkladu. Svoboda myšlení a projevu² je základním právem demokratické participace. Ve VDO/VLP by měli žáci znát a pochopit práva na svobodné myšlení a svobodu projevu a vážit si jich, rovněž by měli vědět, jak jsou tato práva chráněna jejich národní ústavou (vzdělávací dimenze znalostí a porozumění). Právě proto, že aktivní využívání tohoto práva je nezbytným předpokladem participace v demokratické komunitě, se musí žáci naučit argumentaci na veřejnosti a nacvičit si ji (vzdělávací dimenze rozvoje dovedností a budování kompetencí), neboť svoboda projevu a názoru vytváří základy pro otevřenou a pluralistickou společnost. Spory a střet zájmů a názorů jsou normou, a nikoliv výjimkou. Ke konfliktům bude docházet a je třeba je řešit nenásilným způsobem, tedy mluveným slovem (argumentací, vyjednáváním, jednáním – a to jak veřejně, tak i za zavřenými dveřmi). Otevřená pluralistická společnost spoléhá na soubor závazných pravidel a silné instituce vymáhající tato pravidla, ale možná ještě více na společný soubor hodnot sdílený občany. Mezi tyto hodnoty patří tolerance, vzájemný respekt, smysl pro spravedlivý kompromis, nenásilí a schopnost zabývat se nevyřešenými situacemi neshody a kontroverze, v rámci kterých dosud nebylo rozhodnuto o sporných otázkách. Pokud je politické rozhodování podporováno a orámováno silnou shodou na pravidlech a demokratických hodnotách, dokáže

1 Podrobnější informace o tomto projektu jsou uvedeny ve svazku I této série.

2 Viz Všeobecná deklarace lidských práv, 10. prosince 1948, článek 19; Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 4. listopadu 1950, článek 10.

společnost řešit i velké neshody na konkrétních otázkách. Svoboda názoru je tedy daleko od toho, aby se stala nebezpečím pro efektivní vládu, spíše ji podporuje jako prostředek k nalezení spravedlivých a účinných řešení problémů a konfliktů.

Demokracie má kulturní dimenzi a v politické teorii je vnímána jako nepsaná společenská smlouva uzavřená mezi všemi občany. Každá nová generace proto musí tuto nepsanou společenskou smlouvu pochopit a podporovat ji (osvojit si její hodnoty).

Uvedený příklad ukazuje, že VDO/VLP sledují holistický přístup integrující proces učení ve třech dimenzích:

- znalost a porozumění (kognitivní dimenze);
- získávání dovedností a budování kompetencí;
- osvojování hodnot a postojů.

Tento model dimenzí vzdělání se vztahuje na učení obecně, a bude tedy mnoha čtenářům povědomý. Každý učitel ví, jak silný důraz je především ve vyšších ročnících kladen na kognitivní učení. Jak tedy VDO/VLP reagují na výzvu, kterou tento holistický model učení přináší? Jinými slovy, pokud se toto mají žáci naučit, co musí učitelé dělat?

Jaké jsou základní principy VDO/VLP?

Obecně řečeno, VDO a VLP integrují tyto dimenze učení tím, že vytváří prostředí, které zahrnuje učení ve třídách a učení se ze skutečných životních zkušeností. VDO a VLP jsou postaveny na souboru tří didaktických přístupů:

- učení „o“ demokracii a lidských právech;
- učení „v“ prostředí demokracie a lidských práv;
- učení „pro“ demokracii a lidská práva.

Tyto tři didaktické přístupy VDO/VLP tvoří integrovaný celek. Všechny tři didaktické přístupy jsou obsaženy ve všem, co učitelé dělají, a napomáhají tak všem třem dimenzím učení. Váha promyšleného důrazu na jednotlivé didaktické přístupy by se měla různit. Na jednotlivé přístupy se podíváme trochu podrobněji.

Učení „o“

Zahrnuje občanskou výchovu jako běžný školní předmět. Učení „o“ odkazuje na kognitivní dimenzi učení. Standardy kognitivních učebních osnov VDO/VLP zahrnují: žáci umí vysvětlit, jak v porovnání s ostatními formami státu (diktatura, oligarchie) funguje demokracie; žáci umí popsat tradici a historii lidských práv; umí vysvětlit, jak byla některá z lidských práv integrována do národní ústavy, čímž jim byl udělen status občanských práv, a jsou tak silněji chráněna. Učební osnovy musí tedy zahrnovat kurzy VDO/VLP a souvisejících předmětů jako například dějepisu, společenských věd a ekonomiky.

Učení „v“ prostředí

Žáci by neměli svoje práva týkající se participace pouze znát; musí také umět tato práva aplikovat. Potřebují proto praktické zkušenosti a šanci uplatnit tato práva v průběhu školní docházky formou participace při rozhodování všude tam, kde to je možné a užitečné. Například učitelé by měli poskytnout žákům příležitost vyjádřit se k tématům probíraným ve třídě i k otázkám souvisejícím s vyučováním a vedením školy. Budou-li VDO a VLP chápány tímto způsobem, budou spíše pedagogickým vodítkem než učebními osnovami a budou zahrnovat celou školu, nikoliv pouze speciálně vyškolené učitele na VDO/VLP. Hodnoty, jako například tolerance a odpovědnost, se učí prostřednictvím zkušeností; ty mohou do velké míry záviset

na učitelích – všech učitelích všech předmětů – a na tom, jak přesvědčivé vzory chování žákům poskytnou. Na druhou stranu nebudou postačovat ani demokratické hodnoty jako neverbální způsob chování. Osobní zkušenost ze školního života se musí promítnout do kategorií a systematických způsobů porozumění (učení „o“) a musí s nimi být propojena. VDO/VLP jsou závislé na obou dimenzích a diskuse o tom, zda by mohly být VDO/VLP nebo občanská nauka jako předmět v učebních osnovách nahrazeny VDO/VLP jako zevšeobecněným pedagogickým principem, je zavádějící.

Učení „pro“

Toto didaktické hledisko odkazuje na vazby mezi zkušeností ze školy a pozdějším životem. VDO/VLP uplatňují názor, že zkušenosti ze školního života jsou důležité pro obecnou a politickou socializaci. Je pravda, že učení, včetně školního života, je podsystém, který je řízen konkrétními potřebami a pravidly, a zkušenosti z tohoto podsystému nejsou přímo přenositelné. Na druhou stranu je ale život ve škole v podstatě součástí běžného života. S mnoha zkušenostmi, kterých žáci nabudou ve škole, se setkají i v běžném životě dospělých, například s otázkami rovnosti pohlaví či integrace členů komunity s odlišným etnickým nebo sociálním původem; setkat se mohou také s násilím, nutností převzít zodpovědnost, s nespravedlivým rozdělením moci a nedostatkem klíčových prostředků (například peněz a času), dodržováním pravidel a zákonů a akceptací kompromisu. Učení „pro“ se týká důležitosti vzdělání pro pozdější život. Je úkolem všech učitelů všech předmětů učit žáky dovednostem aktivní participace, například schopnosti vyjádřit veřejně svůj názor stručně a jasně.

VDO považuje školu za místo, kde se žáci mohou učit ze zkušeností z reálného života. Škola je život, nikoliv místo izolovaného akademického učení se pro budoucí život. Škola je mikrokomunita, jež slouží jako model společnosti jako celku.³ Do určité míry se může škola dokonce stát i modelem lepší nebo demokratičtější společnosti, protože se členové školní komunity mohou podílet na rozhodování v rámci školního prostředí ve větší míře než mimo něj. Učení „pro“ demokracii a lidská práva znamená učit se, jak se zapojovat do komunity, zatímco učení „v“ prostředí demokracie a lidských práv znamená, že se komunita řídí demokratickými principy, kdy jsou lidská práva a práva dětí dodržována jako pedagogická vodítka. Demokracie se spoléhá na politickou kulturu, kterou si musí žáci osvojit skrze zkušenosti ze školy a uvažováním nad těmito zkušenostmi (učení „o“).

VDO/VLP s sebou přináší dopady na reformu učení, která se dotýká všech učitelů a ředitelů, zřizovatelů škol a inspektorů. Tato publikace se zaměřuje na výchovu k demokratickému občanství a výchovu k lidským právům jakožto školnímu předmětu. Reforma je tvořena velkým množstvím malých krůčků, proces a výstupy se budou u jednotlivých zemí a v různých kontextech lišit. První krůčky probíhají ve školních třídách, kde se učitelé rozhodují, co by chtěli změnit. Z tohoto hlediska je důležitá otázka metody a obsahu.

Jak je propojen obsah s metodou ve VDO/VLP?

Obecně řečeno, učení je činnost vykonávaná žákem. Učení je aktivní proces, který je rozdílný u každého jednotlivého žáka (konstruktivní koncept učení). Abychom se vrátili k výše uvedenému příkladu, žáci se mohou naučit způsob, jak užívat svobody projevu pouze prostřednictvím jejího častého využívání v praxi: „použít, nebo ztratit (use it or lose it)“. Učitelé, nejen VDO/VLP, ale i všech ostatních předmětů, mají za úkol poskytnout žákům vzdělávací příležitosti a úkoly, jež podporují proces učení, například formou prezentací, debat, esejí, plakátů, uměleckých děl nebo videoklipů.

VDO/VLP proto zdůrazňují metody, které podporují úkolové, interaktivní a kooperativní učení. Tím, že žáci sami naleznou problémy související s konkrétním úkolem a jejich řešení, se naučí více, než kdyby dostávali přímé pokyny a zároveň je zde více možností k zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb studentů. Lekce v této knize demonstrují, jak je možné úkolové učení propojit se specifickými tématy a před-

3 Inspirací u tohoto konceptu byly myšlenky takových myslitelů jako Dewey („škola jako zárodečná společnost“) a von Henting („škola jako městský stát“).

měty, včetně učení formou projektů, kritického uvažování, diskusí, reflexe a zpětné vazby. Na druhou stranu je nesprávnou alternativou stavět do protikladu frontální výuku a interaktivní učení. Správné učení bude vždy kombinací obou forem, jak ukáží popisy jednotlivých lekcí v této knize.

Klíčový cíl VDO/VLP: Participace v demokracii

Učení se	Vyučování	Metody	Škola
Znalosti a porozumění Dovednosti Postoje a hodnoty	Vyučování – o – v – pro demokracii a lidská práva	– úkolové, – interaktivní, – kooperativní učení kombinované s – pokyny – vedením – výcvikem – ukázkami prováděnými učitelem	„Škola jako mikrospolečnost“ Skutečné životní zkušenosti ve škole

Úkolové učení má vliv na časový harmonogram výuky ve třídě. Obecně se dá říct, že pokud učitelé chtějí po žácích, aby více pracovali, musí méně mluvit a zabírat ve třídě svým výkladem méně času. Současně musí flexibilně reagovat na vzdělávací potřeby svých žáků. Úkolové a interaktivní učení vyžaduje pečlivé plánování a přípravu a je obecně časově náročnější než frontální výuka. To je pravděpodobně důvodem, proč posledně jmenované učení převažuje, třebaže je obecně přijímána skutečnost, že je přechod k interaktivnímu učení nutný.

Může se tedy zdát paradoxní vytvářet knihu pro učitele, a nikoliv pro žáky. Nicméně právě proto, že interaktivní a úkolové učení je pro učitele náročnější a vyžaduje po nich plnění většího počtu rolí a flexibilní reakce na vzdělávací potřeby žáků, je tato kniha určena na podporu učitelů jako klíčových postav – je to totiž právě učitel, který musí žákům poskytnout příležitost, úkoly a prostředky k tomu, aby se stali aktivnějšími.

Co je hlavním cílem VDO/VLP?

Demokratický systém je závislý na aktivních demokratech. Jak se demokracie účastnit je možné a nutné se naučit. Složitost institucionálního rámce a diskutovaných otázek vyžaduje alespoň minimální úroveň znalostí a porozumění. Účast na veřejné diskusi, tedy v soutěži myšlenek a organizovaných zájmů, vyžaduje dovednosti jako například schopnost mluvit na veřejnosti a vyjednávat. Porozumění nepsané společenské smlouvě, na které stojí politická kultura demokratických komunit, závisí na hodnotách a postojích, které musí mladý člověk dodržovat. Klíčovým cílem VDO/VLP je zachovat demokracii naživu podporováním občanské aktivity mladé generace. Demokracie nemůže fungovat bez institucionálního rámce chráněného ústavou. To ale nestačí. Demokracie musí být ve společnosti zakořeněná. Právě tuto kulturní dimenzi demokracie se VDO/VLP snaží posilovat a podporovat. To je přesně důvod, proč se Rada Evropy zaměřila na školení stávajících učitelů ve VDO/VLP, aby tak podpořila mírový proces v Bosně a Hercegovině.

Tato publikace je určena učitelům žáků v 8. nebo 9. ročníku. Učení je do velké míry závislé na tom, co již žáci vědí a jaké mají životní zkušenosti. Lekce v této knize tedy zdůrazňují kulturní dimenzi demokracie, zatímco publikace VDO/VLP, svazek IV, se zaměřuje na politickou a institucionální dimenzi demokracie v komunitě a na proces politického rozhodování.⁴

4 Vyučovat VDO/VLP je možné každou věkovou skupinu za předpokladu, že jsou posouzeny zkušenosti a znalosti samotných žáků. „Objevujeme práva dětí: Devět krátkých projektů pro základní školu“ (VDO/VLP, svazek V) obsahuje širokou škálu didaktických přístupů pro děti v mateřských školách až po žáky osmých ročníků.

„Evropský přístup“ k VDO/VLP

Tato příručka odráží společný evropský přístup k VDO/VLP tím, že těží z příspěvků vycházejících ze širokého spektra původních prostředí. Myšlenku a první verzi této knihy jsme rozvinuli v Bosně a Hercegovině a do lektorských úprav a diskusí se zapojila celá řada pedagogů a učitelů. Autoři a redaktoři této publikace zastupují vyučovací přístupy a tradice z Velké Británie, Belgie, Švýcarska a Německa. Při přípravě upravené verze se nám dostalo podpory ze strany paní Ólöf Ólafsdóttirové a paní Sarah Keating-Chetwyndové z Rady Evropy a paní Sabriny Marrunchedduové a Dr. Wiltrud Weidingerové z International Projects in Education (IPE) z Curychu. Paní Angela Doulová z Rady Evropy korigovala poslední verze návrhů. Ilustrace pana Petiho Wiskemanna doplnily text obsahem, který nebylo možné vyjádřit slovy. Chtěli bychom poděkovat autorům, ilustrátorovi, lektorům a korektorům za jejich přínos a podporu. Zvláštní poděkování patří panu Emiru Adzovići, koordinátorovi Rady Evropy v Sarajevu, který se o nás v průběhu projektů VDO/VLP staral. Bez jeho aktivního zapojení od samého začátku projektu by nebylo možné tuto knihu nikdy napsat. Rovněž děkujeme paní Heather Courantové za její trpělivost při přípravě našich cest, zařizování víz nebo organizování schůzek. Jsme velice vděční všem našim partnerům tohoto skutečně evropského projektu.

Štrasburk, duben 2008

Rolf Gollob (Curych, Švýcarsko)

Peter Krapf (Weingarten, Německo)

Koncepční rámec publikace: klíčové koncepty

Klíčové koncepty VDO/VLP – nástroje aktivního občana

Zaměřením se na koncepty sleduje tato kniha klasický didaktický přístup k občanské výchově a dalším oblastem učení. Koncepty vycházejí z teorie, avšak během vyučování a učení nevytváří systematický teoretický rámec. Spíše jsou vybrány proto, že se jedná o užitečné nástroje pro žáky.

Koncepty obsahují kognitivní struktury, jež žákům umožňují integrovat nové informace do smysluplného kontextu a lépe si je zapamatovat (konstruktivistické učení). To platí především pro skutečnosti a údaje, které by se jinak posluchači museli učit z paměti. Koncepty také pomáhají při čtení novin nebo poslouchání zpráv, protože problematika se stává důležitou v okamžiku jejího navázání ke konceptu, jako například demokracii, moci, konfliktu nebo odpovědnosti. Koncepty jsou tedy základem vzdělání informovaného občana. Kognitivnímu učení neposkytují pouze strukturu; mají také dopady na vývoj hodnot a nácvik dovedností. Tyto vazby procházejí všemi lekcemi v této knize, jak je podrobněji zobrazeno na následujících stranách.

Žáci, kteří se naučí klást otázky podle klíčových konceptů ve VDO/VLP, budou lépe vybaveni k budoucí práci s novými informacemi a novými problémy (celoživotní učení). Koncepční učení připravuje žáky také na pokročilejší stupeň studia na akademické úrovni, na které se mohou dostat k teoriím, jimiž se koncepty tvoří.

Jak žáci rozumí klíčovým konceptům a jak je využívají?

Uvažování a učení má hodně společného s vytvářením spojitosti mezi konkrétností a abstrakcí. Koncepty jsou abstraktní, zevšeobecněné produkty analýzy a zdůvodňování. Žáci mohou porozumět konceptům pomocí dvou přístupů – deduktivního nebo induktivního. Deduktivní přístup začíná konceptem předneseným v přednášce nebo textu, který je následně aplikován na něco konkrétního, například na nějakou problematiku nebo zkušenost. Induktivní přístup funguje naopak, začíná konkrétním a dopracovává se k abstrakci. Pozornému čtenáři jistě neujde, že jednotlivé lekce v této knize sledují většinou induktivní přístup.

Klíčové koncepty jsou tedy v této knize rozvíjeny na konkrétních příkladech, často příbězích nebo případových studiích. Když žáci diskutují o tom, co určitý příklad obecně znamená, ptají se na koncept, jenž může shrnout tyto zevšeobecněné aspekty. Učitel rozhoduje o tom, kdy a jak koncept představit.

Koncepty jsou nástroje porozumění, jež mohou žáci aplikovat na nová témata. Čím častěji budou využívat koncept, tím lépe mu budou rozumět a tím těsnější budou vazby a vzájemná propojení (kognitivní struktury). Namísto učení se nesouvislých faktů z paměti mohou žáci navázat nové informace k rámci porozumění, který si již sami vytvořili.

Jak je možné tuto publikaci přizpůsobit specifickým potřebám?

Lekce popisují první ze dvou důležitých kroků učení – přechod z něčeho konkrétního k abstrakci. Poskytují nástroje a ponechávají učitelům a žákům možnost rozhodnout se, jak tyto nástroje použít. Toto je druhý krok z abstrakce zpět ke konkrétnímu. Nejsou to pouze potřeby a zájmy žáků, které se různí, také problematiky a materiály, instituční rámce a tradice v učení jsou pro různé země různé. Toto je výchozí bod pro adaptaci této publikace.

Lekce v této knize nabízejí nástroje, které podporují politickou gramotnost, nácvik dovedností a rozvoj postojů. Neodkazují na problematiku konkrétní země v konkrétním čase, avšak čtenář zde často najde doporučení pro učitele nebo žáky, aby shromažďovali materiály, které vytváří vazbu mezi lekcemi a kontextem jejich země.

Redaktory a překladatele stejně jako učitele upozorňujeme na tuto mezeru v dokumentu, která však byla vytvořena zcela záměrně. Stejně jako si každá země vytváří vlastní tradici demokracie, zakořeněnou ve své kulturní tradici a sociálním vývoji, musí si každá země také vytvořit vlastní ekvivalentní verzi VDO/VLP vložením odkazů na vzdělávací a školní systém, instituční rámec svého politického systému, politické otázky a rozhodovací procesy.

Jaké klíčové koncepty jsou součástí této publikace?

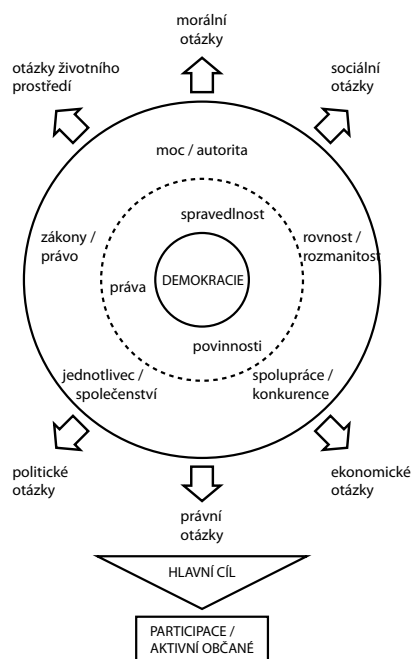
Níže uvedené schéma konceptů, rozvržené do soustředných kruhů, zobrazuje klíčové koncepty popsané v jednotlivých lekcích této publikace.

Demokracie se nachází uprostřed schématu a ukazuje tak, že tento koncept je přítomen v každém kontextu VDO/VLP. Participace aktivních občanů v demokratické komunitě je klíčovým cílem VDO/VLP, jenž se odráží v ohnisku tohoto konceptu.

V dalším kruhu jsou uvedeny tři klíčové prvky demokracie: právo, odpovědnost (vyjádřená povinnostmi) a spravedlnost. Odkazují na tři vzájemně závislé a důležité podmínky nutné k dosažení úspěchu demokracie.

Občanům musí být poskytnuta základní lidská práva a ti je musí aktivně využívat, aby se mohli aktivně zapojovat do rozhodovacích procesů, například využívat hlasovací právo, svobodu projevu, svobodu tisku, rovnost před zákonem a právo na vládu většiny. Demokracie je soutěživá, dochází k soutěži zájmů, názorů a hodnot, a cenné statky jsou vzácné. Příležitosti k ovlivňování rozhodování, především v konkurenčních tržních ekonomikách, jsou nerovnoměrně rozloženy a ve společnosti dochází k nerovnoměrnému rozložení prosperity. Je politickou otázkou, zda a do jaké míry je potřeba výsledky ekonomického a sociálního rozložení korigovat (sociální spravedlnost). Občané mohou a měli by využívat svých práv k ochraně svých zájmů, avšak žádná komunita nemůže pečovat o sebe a o společné zájmy (odpovědnost). Tento stručný náčrt ukazuje, že koncepty nejsou izolované, ale vzájemně propojené pnutími, která vyžadují vyvážený stav, a tedy i pochopení.

Schéma základních konceptů ve VDO/VLP

Další koncepty, uspořádané ve vnějším kruhu, jsou provázány mnoha způsoby jak s těmito hlavními koncepty, tak i mezi sebou navzájem.

Šipky směřující ven označují, že všechny tyto koncepty je možné použít při řešení různých druhů problémů – morálních, sociálních, ekonomických, právních, politických nebo ekologických.

Klíčové koncepty a dimenze učení ve VDO/VLP

Klíčové koncepty jsou navázány jak na témata jednotlivých lekcí, tak i na tři dimenze učení VDO/VLP, jež byly nastíněny již v úvodu. Následující tabulka shrnuje, čím jednotlivé lekce přispívají k učení „o“ demokracii a lidských právech, „v“ jejich prostředí a „pro“ demokracii a lidská práva. Tabulka rovněž uvádí, jak a proč byly jednotlivé lekce uspořádány do čtyř částí, které odkazují na klíčové aspekty VDO/VLP:

1. jednotlivec a komunita;
2. převzetí odpovědnosti;
3. participace;
4. moc a autorita.

Lekce uspořádané do těchto čtyř částí tvoří kurz. Část 1 začíná jednotlivcem a následně se zaměřuje na společnost – sociální interakci, stereotypy, rozmanitost a pluralismus, pluralismus a konflikt. Část 2 se zabývá otázkou, kdo by měl v komunitě převzít odpovědnost. Část 3 je samostatnou lekcí (Výroba novin), protože se nejvíce přibližuje k aktivnímu působení v komunitě, v tomto případě ve školní komunitě. Část 4 se zaměřuje na zákony, legislativu a politiku jak na obecné úrovni, tak v kontextu školního parlamentu.

Lekce č.	Název	Klíčový koncept ve VDO/VLP	Učení o – v – pro demokracii a lidská práva		
			„o“	„v“	„pro“
Část 1: Jednotlivec a komunita					
1	Stereotypy a předsudky. Co je identita? Jak vnímám ostatní, jak ostatní vnímají mě?	Identita Jednotlivec a komunita	Vzájemné vnímání Stereotypy Předsudky Identita jednotlivce a skupiny	Změna perspektiv	Rozpoznávání a zpochybňování stereotypů a předsudků
2	Rovnost. Jsi rovnoprávnější než já?	Rovnost Diskriminace Sociální spravedlnost	Diskriminace ve společnosti Rovnost jako základní lidské právo	Oceňování odlišnosti a podobnosti Jak to vidí oběti diskriminace	Zastavení situací diskriminace Morální zdůvodnění
3	Rozmanitost a pluralismus. Jak mohou lidé žít společně v míru?	Rozmanitost Pluralismus Demokracie	Pluralismus a jeho hranice Rovná práva a vzdělání Ochrana bezbranných osob nebo skupin úmluvami o lidských právech	Tolerance Zaměření se spíše na problematiku než na člověka	Demokratická diskuse Průzkumná debata Vyjednávání
4	Konflikt. Co dělat, když se neshodneme?	Konflikt Mír	Win-win situace Touhy, potřeby, kompromis	Nenásilí	Model řešení konfliktu v šesti krocích

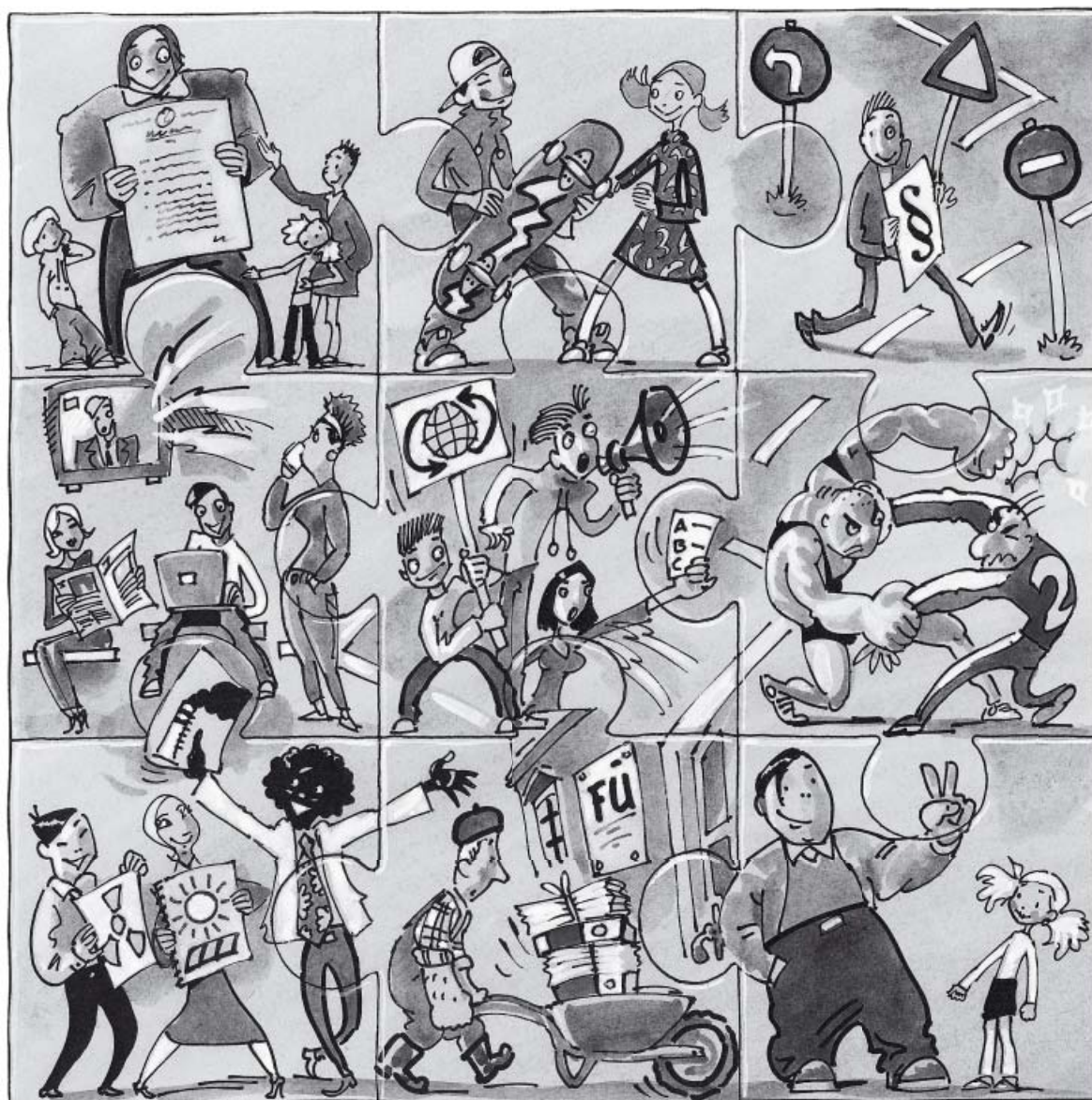
Část 2: Převzetí odpovědnosti					
5	Práva, svobody a povinnosti. Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?	Práva Svobody Odpovědnost	Základní potřeby Přání Lidská důstojnost Povinnosti a ochrana lidských práv	Uvědomování si osobní odpovědnosti	Identifikace a zastavení porušování lidských práv
6	Odpovědnost. Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?	Odpovědnost	Právní, sociální a morální povinnosti Úloha nevládních organizací v občanské společnosti	Morální zdůvodnění Řešení dilemat (konflikty odpovědnosti)	Převzetí osobní odpovědnosti
Část 3: Participace					
7	Třídní časopis. Porozumění médiím jejich vytvářením.	Demokracie Veřejné mínění	Druhy tištěných médií Účel zpravodajských sekcí	Svoboda informací a projevu Plánování Společné rozhodování	Převzetí osobní odpovědnosti za projekt
Část 4: Moc a autorita					
8	Pravidla a zákony. Jaký druh pravidel společnost potřebuje?	Pravidla a zákony Právní řád	Účel zákona Občanské právo, trestní právo Zákony pro mladé lidi Kritéria dobrého zákona	Rozpoznávání spravedlivých zákonů	Dodržování zákona
9	Vláda a politika. Jak by měla být společnost řízena?	Právo a autorita Demokracie Politika	Formy vlády (demokracie, monarchie, diktatura, teokracie, anarchie) Povinnosti vlády	Svoboda myšlení a projevu Kritické uvažování	Debatování

Sdružení lekcí podle klíčových aspektů dává učitelům více volnosti při plánování vyučovacích hodin. Otázky vznesené žáky v jedné lekci často předjímají změnu pohledu v následné lekci, což umožňuje učitelům lépe reagovat na potřeby žáků.

Jak bylo uvedeno výše, všechny lekce v této publikaci využívají induktivní přístup. Tabulka uvádí kategorie navázané na příslušné klíčové koncepty v jednotlivých lekcích (učení o demokracii a lidských právech). Druhá dimenze učení VDO/VLP, kterou je rozvoj demokratických postojů a hodnot, je přímo řešena v části 2 nazvané Převzetí odpovědnosti. Avšak jak napovídá sloupec „Vyučování prostředí demokracie a lidských práv“, dimenze hodnot je začleněna v každé lekci. Třetí dimenze učení VDO/VLP, kterou je učení se participací v komunitě (učení pro demokracii a lidská práva), je také zabudována do každé lekce, přičemž nejvíce se na ni zaměřuje lekce 5.

Plány lekcí obsahují okénka koncepčního učení. Zde jsou vysvětleny nejen klíčové koncepty, ale jsou zde představeny i další koncepty důležité v kontextu lekce.

Skládačka konceptu – model konstruktivistického učení

Skládačka konceptu se jako hlavní motiv vlně celou knihou. Objevuje se na každé úvodní straně jednotlivých lekcí, část související s klíčovým konceptem dané lekce je zobrazena v popředí. Devět ilustrací vložených do této publikace tvoří dohromady jednu velkou skládačku. Tento obrázek je možné chápat několika různými způsoby.

Především je z textu v jednotlivých obrázcích jasné, který koncept VDO/VLP měl autor obrázků Peti Wis-kemann na mysli. Dále spojením devíti obrázků skládačka ukazuje, že všech devět konceptů je propojeno mnoha různými způsoby a tvoří dohromady jeden smysluplný celek.

Skládačka může budít dojem, že soubor uvedených klíčových konceptů je úplný a že žádný další prvek již není možné přidat nebo vynechat. Z tohoto úhlu pohledu by se mohlo zdát, že skládačka přináší zavádějící sdělení, že při tvorbě koncepce příručky neproběhl žádný didaktický výběr.

Je samozřejmé, že vybraných devět konceptů netvoří uzavřený systém teorie nebo poznání. Spíše byly zvoleny proto, že jsme je považovali za zvláště důležité nebo užitečné. Zajímavé koncepty by byly i další, například peníze, moc nebo ideologie. Publikace obsahuje spíše sadu nástrojů než teorii a je možné ji upravovat a doplňovat podle potřeby.

Na druhou stranu pokus o porozumění je hledáním smyslu a konstruktivismus chápe proces učení jako úsilí o vytvoření smyslu. Žáci si spojí nové informace s tím, co již znají, a tím, čemu již porozuměli. Skládačka tak může sloužit jako symbol toho, jak je smysl vytvářen samotným žákem. Žáci se pokusí vzájemně propojit klíčové koncepty VDO/VLP. Přitom si budou ve své mysli vytvářet skládačku podle vlastního názoru s různými vazbami a vlastním uspořádáním prvků. Možná objeví nedostatky nebo chybějící vazby a budou pokládat otázky, které jdou nad rámec cílů hrstky klíčových konceptů uvedených v této knize. Jejich výsledky se budou lišit, což bude vidět nakonec na skládačce, která bude ukazovat koncepty v jiném pořadí než ve schématu a tabulce uvedených výše. Žáci se mohou během vytváření vlastních skládaček dopustit chyb, proto by se měli se svými výsledky podělit s celou třídou. V případě potřeby by je měli žáci nebo učitel opravit (zpochybnění).

Pokud bude učitel používat tuto publikaci při přípravě na vyučovací hodiny, bude mít základní představu o způsobu vzájemného propojení těchto konceptů a o tom, jak mohou nebo jak by měli žáci těmto konceptům porozumět.

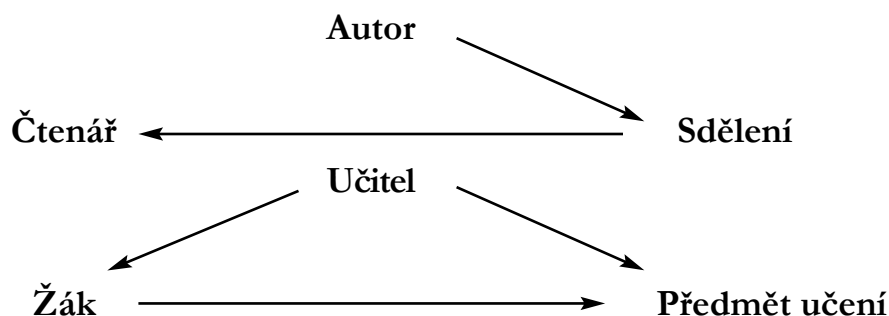
Říká se, že obrázek řekne více než tisíc slov. Skládačka tak dokáže říci čtenáři hodně o klíčových konceptech uvedených v této knize, o důsledcích didaktických voleb a o konstruktivistickém učení.

Obrázky podporují aktivního čtenáře (metareflexe)

Tato kapitola se zabývá abstraktním pojmem „koncepty“. Před autorem stojí těžký úkol toto téma objasnit a před čtenářem stojí těžký úkol tomuto tématu porozumět. Tento vzájemný prožitek autora a čtenáře má hodně společného s interakcí mezi učitelem a žáky. Je tedy užitečné zamyslet se v této kapitole nad komunikací mezi autorem a čtenářem. Přitom znovu používáme induktivní přístup, čerpáme z konkrétního a společného prožitku, abychom dosáhli obecného porozumění, které může být aplikováno v jiných oblastech, především ve vyučování a učení.

Výzkumy ukázaly, že mnoho čtenářů knih si nejdříve před prostudováním textu v knize prohlédne obrázky a schémata. Síla obrázků tkví v jejich estetickém apelu na naši představivost a v koncentraci informací. Jejich slabinou je naopak fakt, že informace jsou přenášeny neverbální formou. Čtenář může dospět k názoru, který je opakem záměru autora.

Autor, čtenář a sdělení tvoří trojstranný vztah. V této struktuře vždy ve vztahu dvou prvků chybí jeden prvek. To znamená, že autor nemá úplnou kontrolu nad sdělením, které si čtenář vytvoří, stejně jako učitel nemůže určit to, co si žák nakonec zapamatuje nebo zapomene. Pokud však má čtenář zájem a je ochoten zjistit, zda způsob, jakým rozumí obrázku, je správný (zda odpovídá uvažovanému sdělení autora), pak by měl autor na několika řádcích obrázek okomentovat nebo jej vysvětlit.

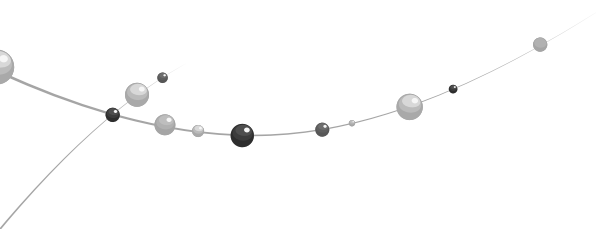
Zajímavé je srovnání struktury komunikace mezi autorem a čtenářem s komunikací učitele a žáka v rámci modelu didaktického trojúhelníku. Najít je možné strukturální analogie i výrazné odlišnosti.

V obou případech existuje trojstranná struktura, což znamená, že žádný z prvků nebo hráčů neovládá celek. Autoři komunikují se svými čtenáři cestou médií, jako například touto publikací. Jedná se obvykle o jednosměrnou komunikaci. Autor se se čtenářem setkává zřídka, a není tudíž příjemcem pravidelné zpětné vazby. Autor nemá úplnou kontrolu nad sdělením, které si čtenář zformuje ve své mysli.

Ve třídě nemá učitel úplnou kontrolu nad procesem učení žáka. Nicméně osobní vztah mezi žáky a učitelem poskytuje trvalou zpětnou vazbu a v procesu vyučování je osobnost učitele tím nejmocnějším zprostředkovatelem.

Při pohledu na obrázek si čtenář ve své mysli vytvoří sdělení a předvídá, co může při čtení textu od autora očekávat. Možná zjistí, že jeho očekávání na základě obrázku budou potvrzena, nebo naopak dojde ke zpočtybnění některých jeho představ. Obrázky pomáhají vytvářet dialog mezi autorem a čtenářem a tento dialog probíhá v mysli čtenáře. Kombinace obrázku a textu podporuje aktivního čtenáře – a myslitele.

Čtení obrázků je klíčovou dovedností v takzvané informační společnosti a žáky je nutné v této dovednosti cvičit. Proto doporučujeme, aby učitel sdílel tuto skládačku společně se svými žáky. Vysvětlení obrázku je úkol buď učitele, nebo žáků. Učitel může obrázek použít k uvedení žáků do učebního plánu, který tato publikace nabízí, nebo třeba jako shrnutí na konci školního roku. Žáci mohou skládačku rozstříhat na devět dílků a sestavovat ji zpět podle aktuálně probíhající výuky a získávaných znalostí. Sdílením osobních kombinací a vazeb dílků skládačky a konceptů, které představují, si žáci začnou uvědomovat své vlastní způsoby učení a porozumění. S odkazem na tuto zkušenost na úrovni koncepčního učení mohou pochopit skutečnost, že svoboda myšlení a projevu nejsou pouze podmínky pro demokratické rozhodování, ale také pro čtení a učení.

Část 1

Jednotlivec a komunita

Lekce 1

**Stereotypy a předsudky. Co je identita?
Jak vnímám ostatní, jak ostatní vnímají mě?**

Lekce 2

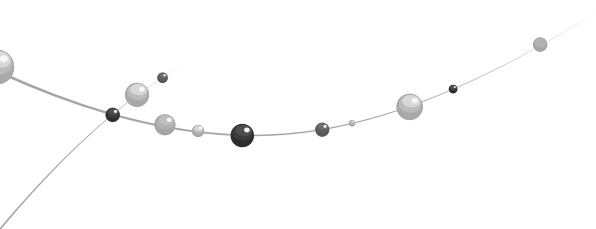
Rovnost. Jsi rovnoprávnější než já?

Lekce 3

Rozmanitost a pluralismus. Jak mohou lidé žít společně v míru?

Lekce 4

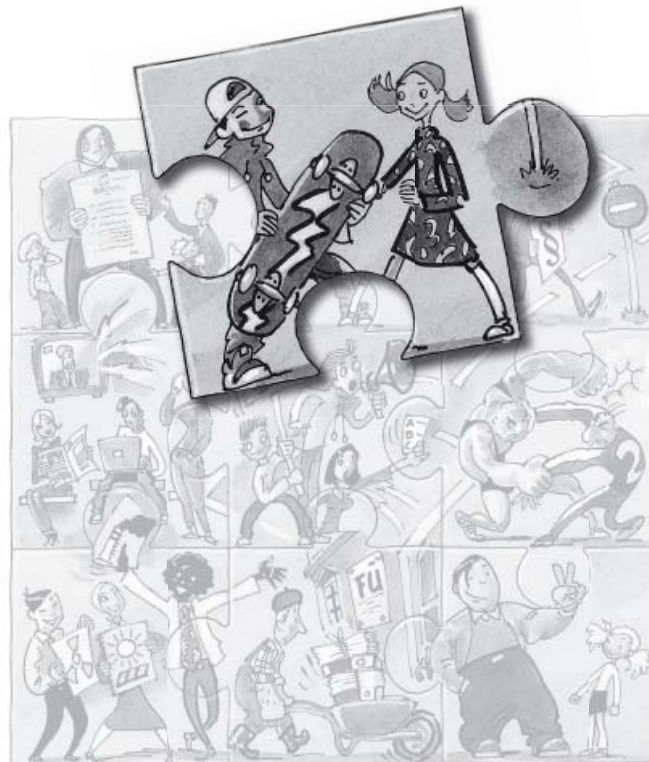
Konflikt. Co dělat, když se neshodneme?

LEKCE 1

Stereotypy a předsudky.

**Co je identita?
Jak vnímám ostatní,
jak ostatní vnímají mě?**

1.1. Jak se ostatní dívají na člověka

V člověku je toho ukryto víc, než bychom si mohli myslet

1.2. Jak různě lze popsat jednoho člověka

Jak získat lepší obrázek o člověku

1.3. Stereotypy a předsudky

Naše představy o ostatních lidech, skupinách nebo zemích

1.4. Stereotypy o mně

Jak vidím sám sebe – jak mě vidí ostatní?

LEKCE 1: Stereotypy a předsudky

Co je identita? Jak vnímám ostatní, jak ostatní vnímají mě?

Kdo skutečně jsem? Každý den zažívají žáci široké spektrum hodnot a způsobů vzájemného soužití. Aby mohli najít své místo, musí si vypracovat schopnost rozhodovat se. Co mohu dělat, co nesmím dělat? Co je správně a co je špatně? Děti a adolescenti brzy zjistí, že najít odpověď na tyto otázky není jednoduché. Co může být správně v jednom případě, je jindy špatně. Jak se rozhodnout? Podle čeho se mám řídit?

Dva důležité nástroje používané jako osobní vodítko jsou státní ústava a její přístup k lidským právům. Existují dva referenční body, které prokazují pluralismus hodnot ve společnosti. Nejdůležitějším principem je osobní svoboda, která poskytuje každému jednotlivci právo rozvíjet svou osobnost, a to v prostředí vzájemné tolerance a odpovědnosti, což přináší výhody jak pro komunitu, ve které jedinec žije, tak i pro lidstvo jako celek. Můžeme se výrazně rozcházet ve svých názorech a zájmech za předpokladu, že jsme se dohodli na pravidlech mírové diskuse týkající se naší vzájemné neshody.

Děti a adolescenti by měli vědět, že i dospělí zápasí s výzvami a požadavky, se kterými se setkávají. Také by si měli uvědomit, že učitelé nemají klíč k absolutní pravdě, že i oni se dopouštějí chyb a pokoušejí se z nich učit.

Tato lekce pojednává o některých otázkách týkajících se rozvoje osobní identity a o tom, jak lidé a skupiny vnímají sami sebe a ostatní. Žáci by měli pochopit, že jejich identita je definována jak jimi samotnými, tak i jejich interakcí s ostatními. Identita je definována jak určením rozdílů mezi jednotlivci, tak i potřebou náležet do rodiny nebo skupiny vrstevníků a být rodinou nebo skupinou chráněn. Mladí lidé lépe porozumí sami sobě, pokud budou zkoumat svoje osobní pocity a potřeby, svůj osobní vývoj a svá přání do budoucna. Potřebují experimentovat s různými formami chování, čímž si rozšiřují vlastní repertoár interakce s ostatními. To se naučí tehdy, budou-li konstruktivně přispívat k situacím sociální interakce.

Sociální a politická historie naší země má dnes silný dopad na naše životy. Žáci by měli být informováni o tomto vlivu pravidelným shromažďováním informací o aktuálních otázkách a diskusí o nich. Tím si budou vytvářet vlastní osobní názory a naslouchat názorům ostatních. Musí věnovat důkladnou pozornost názorům, předsudkům a stereotypům, které jsou součástí veřejného mínění. Člověk si musí být vědom těchto sotva patrných forem vlivu, aby jim dokázal odolávat a kriticky uvažoval o vlastních volbách a o případné potřebě je měnit.

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Prostřednictvím této řady vyučovacích hodin žáci:

- budou uvedeni do konceptů stereotypů a způsobů vytváření předsudků;
- zjistí, že stále a trvale přisuzujeme jednotlivcům a skupinám nějaké vlastnosti;
- se seznámí s tím, že toto přisuzování nám pomáhá vypořádat se se složitostí našich každodenních životů;
- si uvědomí, že přisuzování vlastností může být škodlivé nebo nespravedlivé;
- se naučí, že přisuzování podporuje tvorbu identit jedince a skupiny;
- se naučí, že identita je komplexní záležitost a to znamená, že každá osoba může být a musí být chápána a popisována odlišně.

LEKCE 1: Stereotypy a předsudky

Co je identita? Jak vnímám ostatní, jak ostatní vnímají mě?

Název vyučovací hodiny	Výukové cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Jak se ostatní dívají na člověka	Žáci se seznámí s komplexností názorů a vytvoří si vlastní výběr.	Žákům jsou přiřazeny konkrétní role a formují si vlastní názory. Učí se, jak se dívat na situaci z různých úhlů pohledu.	Popisy rolí, materiál pro žáky 1.1 (skupiny 1–3), velké archy papíru, fixy.	Skupinová práce.
Vyučovací hodina 2: Jak různě lze popsat jednoho člověka	Žáci zjistí, že různé popisy mohou být popisy jednoho a téhož člověka.	Žáci si nacvičí scénku, následně ji odehrají a představí svoji písemnou práci. Potom diskutují o scénkách, které právě zhlédli.	Výsledky první vyučovací hodiny budou vstupním materiálem pro druhou vyučovací hodinu. Žáci zjistí, že bez jejich zapojení a účasti nelze v lekci pokračovat.	Hraní rolí, prezentace a řízená společná diskuse.
Vyučovací hodina 3: Stereotypy a předsudky	Žáci poznají, jak jsou stereotypy a předsudky vzájemně provázány a jak mohou vést ke zjednodušenému, ale také nespravedlivému nahlížení na jednotlivce nebo skupiny osob a celé země.	Žáci přemýšlejí o svých názorech na ostatní a diskutují o nich ve skupinách.	Čisté archy papíru a fixy.	Skupinová práce, společná diskuse.
Vyučovací hodina 4: Stereotypy o mně	Žáci se dozví, jak je ostatní vnímají a naučí se tuto skutečnost akceptovat. Lépe rozumí tomu, jak ostatní vnímají jejich identitu a jak na ni reagují.	Žáci popíší sami sebe a ostatní a vzájemně si porovnájí výsledky.	Materiál pro žáky 1.2.	Práce ve dvojicích, společná diskuse.

Vyučovací hodina 1

Jak se ostatní dívají na člověka

V člověku je toho ukryto víc, než bychom si mohli myslet

Výukové cíle	Žáci se seznámí se složitostí názorů a provedou vlastní výběr.
Úkoly pro žáky	Žákům jsou přiřazeny konkrétní role a učí se, jak se dívat na situaci z různých úhlů pohledu.
Pomůcky	Popisy rolí, materiál pro žáky 1.1 (skupiny 1–3), velké archy papíru, fixy.
Metoda	Skupinová práce.

Vyučovací hodina 1

Žáci vytvoří tři skupiny a obdrží materiál pro žáky 1.1 (ve třech různých verzích, jiná verze pro každou skupinu), velký arch papíru a fix. (V případě velkých tříd je možné vytvořit více skupin a učitel poté rozdává více scén ke ztvárnění nebo může stejný úkol zadat různým skupinám. Druhá možnost se jeví jako více zajímavá, protože ukáže, jak velmi odlišné mohou být popisy a jejich chápání.) Učitel bude následně vyprávět příběh o chlapci jménem Max, který se přestěhoval a prozkoumává nové prostředí. Pováží o deníku chlapce, ale nepřečte ho třídě nahlas, protože každá ze skupin dostane pouze část jeho textu.

Pracovní informace pro učitele

Celý text zní takto:

„Dnes je můj první den v nové třídě. Přestěhoval jsem se sem se svojí rodinou z jiné oblasti a stále se cítím jako cizinec. Můj deníček, v posledních dnech se mi toho tolik přibodilo. Něco z toho ti prozradím.

Teď bydlíme v bytě blízko řeky. Jeden z kluků z mé třídy bydlí kousek od nás. Už třetí den ke nám přišel a zeptal se mě, jestli s ním půjdu na ryby. Řekl jsem mu, že ne, protože mám prut stále zabalený v jedné z krabic.

Před budovou naší školy se nachází velké fotbalové hřiště. To mě moc potěšilo, protože hraji fotbal moc rád. Tak jsem si přinesl míč a chtěl jsem začít trénovat. Zrovna jsem začal střílet na bránu, když mě zastavil školník. Byl rozčulobný a zeptal se mě, jestli neumím číst. Nikde jsem neviděl žádnou ceduli, že by bylo hřiště uzavřeno, protože přišlo. Byl jsem tak otřesený, že jsem beze slova odešel domů.

Nad naším bytem žije sám jeden starý muž. Když jsem přišel včera domů, potkal jsem ho u dveří s nákupem. Nesl tašku s jídlem a těžce dýchal. Bylo mi ho líto. Zeptal jsem se ho, zda mu mohu pomoci, a odnesl jsem mu tašku ke dveřím.“

Tyto tři verze materiálu pro skupiny žáků tvoří různé části deníku. Vnímání skupin se bude lišit v závislosti na tom, jakou část která skupina obdržela. Každá skupina vidí pouze část chlapcovy identity a na to reaguje při hraní role. Skupiny nejdříve sestavují seznam přídavných jmen, které by chlapce charakterizovaly. Jeden člen z každé skupiny napíše výsledky skupinové diskuse na velký arch papíru pro účely prezentace během další vyučovací hodiny.

Potom každá skupina sehraje scénku, která představuje interpretaci situace popisované v zadaném textu. Herecké výstupy je nutné nejdříve žákům vysvětlit, ti by je měli ve skupinách prodiskutovat a nakonec nazkoušet. Pro tento účel je vhodné skupiny prostorově oddělit – využít rohy v učebně nebo třeba konferenční místnost, prostor v jiné budově nebo, pokud to počasí povolí, tak i venku na hřišti. Třebaže budou herecké výstupy vyžadovat zpočátku trochu času, úsilí se vyplatí. To, co mívají žáci často problém slovně vyjádřit, může být nyní řečeno jednoduše a jasně.

Cílem žáků v této lekci je vypracovat písemný seznam přídavných jmen na velké papíry a nazkoušet hereckou scénku.

Na konci vyučovací hodiny učitel vybere velké papíry (poté je znovu rozdává na začátku další vyučovací hodiny) a provede stručné shrnutí. Sdělí pozitivní zpětnou vazbu a seznámí s tématem následující vyučovací hodiny.

Vyučovací hodina 2

Jak různě lze popsat jednoho člověka

Jak získat lepší obrázek o člověku

Výukové cíle	Žáci zjistí, že se na jednoho člověka mohou vztahovat různé popisy.
Úkoly pro žáky	Žáci nacvičí a sehrají scénku a představi svůj písemný úkol. Následně diskutují o scénkách, které právě zhlédli.
Pomůcky	Výsledky první vyučovací hodiny (nazkoušené herecké výstupy a seznam přídavných jmen na velkém papíru) se stanou vstupním materiálem pro druhou vyučovací hodinu. Žáci zjistí, že bez jejich zapojení a účasti nelze v lekci pokračovat.
Metoda	Hraní rolí, prezentace a řízená společná diskuse.

Část 1

Učitel vysvětlí průběh vyučovací hodiny. Skupinám poskytne dalších pět minut na vyzkoušení si hereckých výstupů. Následně dojde k odehrání scének.

Nejdříve jeden člen skupiny přečte záznam z deníku celé třídy a využije k tomu velký arch papíru z první vyučovací hodiny. Následně skupina odehraje svoji scénku. Doporučujeme odehrávat všechny scénky bez přerušení. Pokud stejný záznam deníku dostala i další skupina, měla by scénku odehrát s drobnými úpravami hned po první skupině se stejným záznamem deníku.

Po odehrání výstupů sdělí učitel pozitivní zpětnou vazbu a znovu shrne cíl těchto scének. Pokud je třída zvyklá na tuto formu vyučování, mohou žáci přejít k dalšímu kroku. V opačném případě je vhodné poskytnout žákům příležitost znovu se zamyslet nad jednotlivými scénkami, podívat se na aspekty obsahu a na formu.

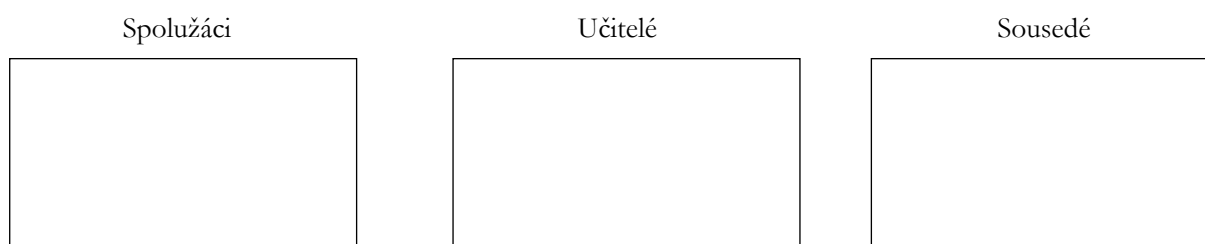
Níže je uvedeno několik příkladů, jak může učitel podnítit svými otázkami zamyšlení nad odehranými scénkami:

- Jaký zážitek jste měli jako skupina?
- Dozvěděli jste se o sobě něco nového?
- Jak se vám podařilo představit postavy, které jste hráli?

Část 2

V průběhu druhé části vyučovací hodiny uspořádají žáci židle do jednoho nebo dvou polokruhů kolem školní tabule. Následně učitel vystaví jednotlivé archy papíru vedle sebe na tabuli. Žáci budou sledovat, jak se prezentace odvíjí.

Takto chlapce vidí ostatní:

Během následné diskuse by měli žáci pochopit, že je naprosto normální, pokud je na člověka nahlíženo různými lidmi nebo skupinami různě. Měli by si uvědomit, že nelze používat kategorie jako „pravda“ a „lež“ k popisu názorů. Naopak, aby byl obraz chlapce spravedlivý, nelze ho popisovat pouze z jednoho úhlu pohledu.

Možné podněty ze strany učitele na podporu kritického myšlení ve třídě:

- Když vidím tyto rozdílné popisy, jsem trochu zmatený.
- Co je tedy teď pravda?
- Kým ve skutečnosti chlapec je?

Učitel čeká, dokud se nezačne hlásit několik žáků, a poté je nechá odpovědět. Odpovědi zaznamená do seznamu na tabuli nebo pokud možno na flipchart:

Co o chlapci můžeme říci?

Jak ho můžeme vhodně popsat?

- Stanovisko 1
- Stanovisko 2
- Stanovisko 3
- Stanovisko 4
- Stanovisko 5

Na konci vyučovací hodiny učitel shrne poznatky získané žáky za dvě vyučovací hodiny. Je výhodné, pokud je k dispozici flipchart, na který je možné psát poznámky tak, aby mohly být použity v nadcházející vyučovací hodině. Užitečné mohou být následující body:

Identita

- Identita člověka má mnoho stran.
- Ostatní lidé (sousedé, přátelé, učitelé, cizinci) mají na stejného člověka často velice různé názory.
- Musíme naslouchat různým názorům, pokud se chceme o člověku dozvědět více.
- ...
- ...

Na konci vyučovací hodiny požádá učitel žáky o zpětnou vazbu, přitom si dává pozor, aby nekomentoval poznámky žáků.

Existuje několik různých způsobů provedení zpětné vazby. Položení otázky třídě jako celku není vždy to nejlepší řešení, protože většinou budou odpovídat stále tíž žáci, a zpětná vazba tak nebude reprezentativní. Proto doporučujeme model terče. Jedná se o metodu získání rychlé zpětné vazby, která umožňuje žákům sdělit svou odpověď. Příloha uvádí podrobný popis této formy zpětné vazby.

Nakonec učitel stručně pohovoří o následujících dvou vyučovacích hodinách, ve kterých se nebude třída zabývat jednotlivci, ale skupinami v rámci společnosti a celými zeměmi.

Vyučovací hodina 3

Stereotypy a předsudky

Naše představy o ostatních lidech, skupinách nebo zemích

Výukové cíle	Žáci poznají, jak jsou stereotypy a předsudky vzájemně provázány a jak mohou vést ke zjednodušenému, ale také nespravedlivému nahlížení na jednotlivce nebo skupiny osob a celé země.
Úkoly pro žáky	Žáci přemýšlejí o svých názorech na ostatní a diskutují o nich ve skupinách.
Pomůcky	Čisté archy papíru a fixy.
Metoda	Skupinová práce, společná diskuse.

Klíčové výrazy

Stereotypy: Jedná se o názory, které skupina má sama o sobě nebo o jiných skupinách.

Předsudky: Jedná se o emočně ovlivněné názory o sociálních skupinách (často menšinách) nebo některých lidech (často z menšinových skupin).

Cílem této vyučovací hodiny je umožnit žákům aplikovat jejich poznatky o tom, jak jsou ostatní lidé chápáni na individuální úrovni, na obecnou úroveň, tedy na to, jak jsou posuzovány větší skupiny, náboženské komunity, etnické skupiny nebo země.

Učitel připraví stručnou, jasně strukturovanou přednášku o rozdílu mezi stereotypy a předsudky a tato přednáška bude představena na začátku vyučovací hodiny.

Shrnutím učebního procesu a výsledků i náhledem získaným v předchozích dvou vyučovacích hodinách pomůže učitel žákům pochopit rozdíl mezi stereotypy a předsudky. Učitel představí tyto dva koncepty s odkazem na různé názory na chlapce, o kterém byla řeč v prvních dvou vyučovacích hodinách. Pokusí se prezentovat tyto názory jako stereotypy a předsudky (viz podpůrný materiál pro učitele na konci této kapitoly, kde je uveden model této krátké klíčové přednášky). V dalším kroku vytvoří žáci malé skupiny. Budou pracovat na popisu sociálních skupin, například:

- chlapci a děvčata;
- profese;
- etnické skupiny;
- země;
- kontinenty.

Je důležité neptat se žáků na jejich osobní názory na ostatní. Spíše by si měli představit, co by společnost, sousedé nebo média mohli říct nebo si myslet o skupinách, které jim byly v rámci tohoto úkolu přiřazeny.

Žáci se pokusí rozlišovat mezi stereotypy a předsudky, čímž aplikují to, co se od učitele dozvěděli na začátku vyučovací hodiny.

Učitel může napsat na tabuli několik tipů a žáci si sami připraví své prezentace výsledků ve formě seznamu. Zkušenosti ukazují, že seznam připravený předem (viz příklady níže) pomůže žákům poznamenat si nápady, které využijí později v průběhu diskuse.

Po úvodní přednášce učitele o stereotypch a předsudcích pracují žáci v tříčlenných nebo čtyřčlenných skupinách po dobu asi 15 minut a přemýšlí o výše uvedeném úkolu. Učitel by měl důkladně promyslet, které z výše uvedených příkladů žákům nabídne. V závislosti na politické situaci ve své zemi může volit příklady, které jsou blízké zkušenostem žáků. Na druhou stranu by učitel měl zmínit pouze ty etnické skupiny žijící v dané zemi nebo komunitě, u kterých si je jistý, že jejich výběrem nebude nikdo dotčen, a pouze tehdy, pokud by nevznikly takové diskuse nebo spory, jež by se mohly snadno vymknout kontrole.

Diskuse skupin a jejich výsledky jsou následně představeny celé třídě. Každá skupina si určí vlastního mluvčího, který bude přednášet výsledky skupiny na základě kritérií jako například:

- naše země, naše skupina, naše etnická skupina, naše profese;
- stereotypy vyjádřené skupinou;
- předsudky vyjádřené skupinou;
- naše domněnky, proč mají skupiny takové názory;
- naše názory, včetně možných rozdílných názorů.

Učitel pomůže žákům zaznamenat výsledky jednotlivých skupin (ve formě poznámek) na flipchart.

Příklad způsobu záznamu výsledků, který usnadňuje žákům orientaci:

Skupina	Země/profese/skupina	Stereotypy	Předsudky	Komentář
1				
2				
3				
4				
5				

Nakonec učitel shrne vyučovací hodinu, pohovoří jak o postupu, tak o výsledcích a informuje třídu o dalších krocích.

Vyučovací hodina 4

Stereotypy o mně

Jak vidím sám sebe – jak mě vidí ostatní?

Výukové cíle	Žáci se dozví, jak je vnímají ostatní, a naučí se tuto skutečnost akceptovat. Lépe rozumí tomu, jak ostatní vnímají jejich identitu a jak na ni reagují. Poznájí, jaký účinek má jejich identita na ostatní.
Úkoly pro žáky	Žáci popíší sami sebe a ostatní a vzájemně si porovnají výsledky.
Pomůcky	Materiál pro žáky 1.2.
Metoda	Žáci pracují ve dvojicích. Společná diskuse.

Učitel zahájí vyučovací hodinu shrnutím výsledků předchozích vyučovacích hodin a vysvětlí harmonogram dnešní vyučovací hodiny.

Učitel následně připomene žákům, že začali pohledem na jednotlivce (osobní situaci chlapce) a následně se zabývali tím, jak jsou chápány větší skupiny, například profese, etnické skupiny a celé země. Nyní se znovu zaměří na jednotlivce, tentokrát však na žáky samotné – na všechny ve třídě. Budou hledat odpovědi na otázky:

Kdo jsem?	
Jak bych popsal/a sám sebe/samu sebe?	vnímání sebe samého
Jak by mě popsal nějaký žák ve třídě?	vnímání ostatními

Učitel doplní úvod vyučovací hodiny nakreslením této tabulky na tabuli nebo na flipchart. Může požádat žáky, aby zopakovali, co se naučili v posledních vyučovacích hodinách o rozdíl mezi vnímáním sebe sama a vnímáním ostatními. Dále nebo jako alternativu může zopakovat klíčové koncepty stereotypů a předsudků.

Nyní učitel použije vyplněné archy papíru žáků s popisem Maxe. Tyto materiály by měly pomoci žákům při vymýšlení co největšího počtu vlastností a charakteristik lidí. Žáci mají za úkol vypsát co nejvíce přídavných jmen, která popisují osobu. V tomto okamžiku jim učitel bude muset pravděpodobně poskytnout nějaké náměty a návrhy. Žáci mohou být vedeni například kategoriemi, na které se popisná přídavná jména zaměřují a kterým přiřkládají význam. Tyto kategorie by mohly obsahovat:

Jak bychom mohli popsat člověka:

- když je v dobré náladě?
- když má špatnou náladu nebo je dokonce rozzlobený?
- když je dobrým přítelem?
- když chceme popsat, jak vypadá?
- když ho chceme popsat jako žáka?
- ...

Namísto vystoupení několika málo žáků před celou třídou by měla být zapojena celá třída. Toho je možné dosáhnout následujícím cvičením,⁵ ve kterém žáci pracují samostatně a přicházejí s celou škálou námětů. V rozích učebny nebo na samostatných stolech jsou rozvěšeny nebo položeny velké archy papíru. Na těchto papírech jsou v horní části napsána různá klíčová slova nebo názvy kategorií. Žáci se potichu pohybují

po třídě a zapisují na archy papíru vlastní náměty (pokud možno fixy, které jsou u jednotlivých archů papíru k dispozici). Protože si mohou přečíst, co napsali ostatní žáci, neměli by se opakovat, ale měli by reagovat formou komentářů a nových námětů.

Výsledek takového cvičení by mohl vypadat takto:

Jak vypadá člověk, když má dobrou náladu?
– veselý
– vtipkující
– uvolněný
– komunikativní
– zpívající
– okouzlující
– ...
– ...

Následná společná diskuse není nutná, účelem tohoto cvičení je poskytnout žákům náměty pro práci v nadcházejícím kroku. Již v této fázi by měl učitel určit dvojice, které budou spolupracovat. Je to důležité, protože téma, na kterém budou žáci dále pracovat, je choulostivé. Učitel se tedy musí vyvarovat spojení dvou žáků, kteří se vzájemně nemají rádi, a musí se ujistit, že nebudou raněny ničím cizím.

Týmy dostanou následující úkol:

Nyní prozkoumáte, jak vnímáte sami sebe a jak se vnímáte vzájemně. Postupujte takto:

- Nejdříve pracujte sami.
- Prohlédněte si spoustu popisů napsaných na arších papíru ve třídě a zvolte slova, která vás podle vašeho vlastního názoru dobře vystihují, a zapište si je.
- Přidejte své povahové vlastnosti a popis sama sebe za určitých situací, které nejsou uvedeny na arších papíru, a zapište si je.
- Poté stejným způsobem popište vašeho partnera.
- Jakmile skončíte, podělte se vzájemně o výsledky. Bude zajímavé vidět, které popisy a posudky jsou ve shodě a které se liší, nebo si dokonce vzájemně odporují. Vyjádřete své myšlenky a pocity:
- Co mě překvapuje?
- Co mě udělá šťastným/šťastnou?
- Co mě rozčiluje?
- Co mě zraňuje?
- Můžete podložit úsudek nějakými příklady?
- Které popisy jsou (pozitivními nebo negativními) stereotypy?

5 Zde uvedená aktivita je variací na aktivitu „Zeď mlčení“ (viz VDO/VLP svazek VI, *Výuka demokracie: Sbírkka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům*).

Učitel se musí rozhodnout, zda uspořádá závěrečné společné zakončení této vyučovací hodiny, která je současně i koncem lekce (ačkoliv je možné dále pokračovat), nebo zda provede shrnutí učebního procesu v průběhu posledních čtyř vyučovacích hodin. Bez ohledu na to, kterou metodu zvolí, učitel zjistí, že se pracovní atmosféra ve třídě v průběhu této lekce zlepšila.

Žáci navážou bližší vztahy a učiní zajímavé objevy, které budou sdílet s ostatními. Nyní umí rozlišovat mezi:

- stereotypy a předsudky;
- vnímáním sebe sebou samým a vnímáním ostatními.

Dosáhli pokroku v rozvoji sociálních kompetencí, z čehož budou mít prospěch v každodenním životě jak ve třídě, tak i ve škole. Žáci budou často přicházet do kontaktu s tématy, se kterými se seznámili v těchto čtyřech vyučovacích hodinách, a tím si dále budou upevňovat to, co se již naučili.

Materiál pro žáky 1.1

(Skupina 1)

Hraní rolí

Domluvte se na zástupci své skupiny, který nahlas přečte krátký úryvek z deníku a úkol skupiny.

Určete dalšího člena své skupiny, který bude zapisovat vaše výsledky a představí je třídě.

Záznam v Maxově deníku:

„Dnes je můj první den v nové třídě. Přestěhoval jsem se sem se svojí rodinou z jiné oblasti a stále se cítím jako cizinec. Můj deníček, v posledních dnech se mi tobo tolik přibodilo. Něco z tobo ti prozradím.

Ted' bydlíme v bytě blízko řeky. Jeden z kluků z mé třídy bydlí kousek od nás. Už třetí den k nám přišel a zeptal se mě, jestli s ním půjdu na ryby. Řekl jsem mu, že ne, protože mám prut stále zabaleny v jedné z krabic.“

Úkoly:

1. Vypracujte seznam přídavných jmen, kterými by mohli spolužáci Maxe popsat (v rámci tvůrčí diskuse ve skupině).
2. Co si myslíte, že žák v Maxově třídě řekne o Maxovi jinému žákovi? Nacvičte si krátkou scénku, kterou můžete ve třídě zahrát.

Materiál pro žáky 1.1

(Skupina 2)

Hraní rolí

Domluvte se na zástupci své skupiny, který nahlas přečte krátký úryvek z deníku a úkol skupiny.

Určete dalšího člena své skupiny, který bude zapisovat vaše výsledky a představí je třídě.

Záznam v Maxově deníku:

„Před budovou naší školy se nachází velké fotbalové hřiště. To mě moc potěšilo, protože hraji fotbal moc rád. Tak jsem si přinesl míč a chtěl jsem začít trénovat. Zrovna jsem začal střílet na bránu, když mě zastavil školník. Byl rozčulobený a zeptal se mě, jestli neumím číst. Nikde jsem neviděl žádnou ceduli, že by bylo hřiště uzavřeno, protože přšelo. Byl jsem tak otřesený, že jsem beze slova odešel domů.“

Úkoly:

1. Vypracujte seznam přídavných jmen, kterými by mohli spolužáci Maxe popsat (v rámci tvůrčí diskuse ve skupině).
2. Co si myslíte, co si o Maxovi bude myslet soused? Nacvičte si krátkou scénku, kterou můžete ve třídě zahrát.

Materiál pro žáky 1.1

(Skupina 3)

Hraní rolí

Domluvte se na zástupci své skupiny, který nahlas přečte krátký úryvek z deníku a úkol skupiny.

Určete dalšího člena své skupiny, který bude zapisovat vaše výsledky a představí je třídě.

Záznam v Maxově deníku:

„Nad naším bytem žije sám jeden starý muž. Když jsem přišel včera domů, potkal jsem ho u dveří s nákupem. Nesl tašku s jídlem a těžce dýchal. Bylo mi ho líto. Zeptal jsem se ho, zda mu mohu pomoci, a odnesl jsem mu tašku ke dveřím.“

Úkoly:

1. Vypracujte seznam přídavných jmen, kterými by mohli spolužáci Maxe popsat (v rámci tvůrčí diskuse ve skupině).
2. Co si myslíte, že žák v Maxově třídě řekne o Maxovi jinému žákovi? Nacvičte si krátkou scénku, kterou můžete ve třídě zahrát.

Podpurný materiál pro učitele

Stereotypy a předsudky

Co je stereotyp?

Lidé jsou často definováni jako členové skupin v závislosti na jejich kultuře, náboženském přesvědčení, původu nebo vnějších rysech, jako například barvě pleti, velikosti, typu účesu nebo oblečení.

Často jde tato definice ruku v ruce s přiřazováním konkrétních vlastností lidem, stejně jako jsou konkrétním skupinám přiřazovány specifické představy. Pokud jsou tyto představy zveličovány do takové míry, že sotva odpovídají realitě, nazýváme je stereotypy.

Stereotypy je možné také nalézt v knihách (dokonce i ve školních učebnicích), v komiksech, reklamě nebo filmech. Určitě sami od sebe dokážete najít spoustu takových stereotypů. Popřemýšlejte například o představě Afričanky, jež má sukni vyrobenou z palmových listů, silné rty a malé kosti napíchané do nosu.

Od stereotypu k předsudku

Pokud je člověk nebo skupina hodnocena pouze na základě stereotypů, a nikoliv jako jednotlivec nebo skupina jednotlivců, hovoříme o předsudku. Názor na člověka nebo skupinu byl vytvořen navzdory tomu, že je ve skutečnosti neznáme. Tyto názory a představy nemají většinou s realitou nic společného a jsou často nepříznivé nebo nepřátelské.

„Pozitivní“ stereotypy

Existují ale také pozitivní stereotypy. Například pokud někdo řekne o černoších, že jsou rychlí běžci, můžeme to nazvat pozitivním stereotypem. Možná si pomyslíte: „Jasně, co je na tom špatného?“ Ale i v tomto případě dochází k chybné paušalizaci. Jen se zamyslete: je skutečně pravda, že dokážou všichni černoši rychle běžet?

K čemu jsou stereotypy dobré?

Zdá se, že díky stereotypům je svět jednodušší a méně komplikovaný. Pokud lidé potkají někoho, kdo vypadá zvláště, mají často pocit nejistoty. V takových případech předsudky umožní lidem nejistotu zakrýt – mohou předstírat, že všechno o ostatních vědí a nemusí se na nic ptát. Následkem toho však je, že již od počátku není možné dosáhnout smysluplného setkání a skutečného porozumění.

Jaké účinky mají předsudky?

Předsudky jsou urážlivé. Používají se především proto, aby bylo možné s někým jednat nespravedlivě. Předsudky zbavují člověka příležitosti ukázat, kým skutečně je a čeho je schopen dosáhnout. Například zaměstnavatel nemusí dát práci tureckému žadateli o místo, protože někde slyšel, „že Turci přichází do práce vždycky pozdě“. Někteří lidé se těchto předsudků a populistických názorů drží, třebaže neznají nikoho, jehož chování by tyto negativní názory potvrdilo.

Co můžeme proti předsudkům dělat?

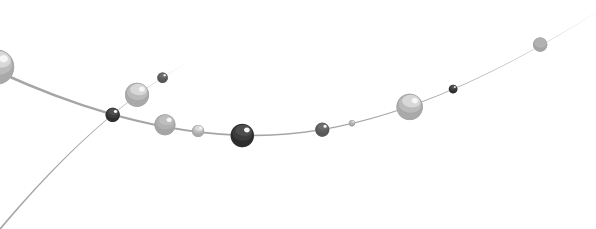
Předsudky se těžko odstraňují a boj proti nim je tedy velice těžký. Není ale potřeba ztrácet naději: s předsudky se nikdo nerodí. Člověk se je naučil a můžete se je tak i odnaučit. Než někoho odsoudíte, požádejte ho, aby vysvětlil, proč udělal to, o čem se vede diskuse. Nezapomeňte, že ani vám by se moc nelíbilo, kdyby vás někdo odsoudil a nechtěl si vás vyslechnout.

Materiály pro žáky 1.2

Vnímání sebe sebou samým a vnímání ostatními

Pracujte ve dvojicích.

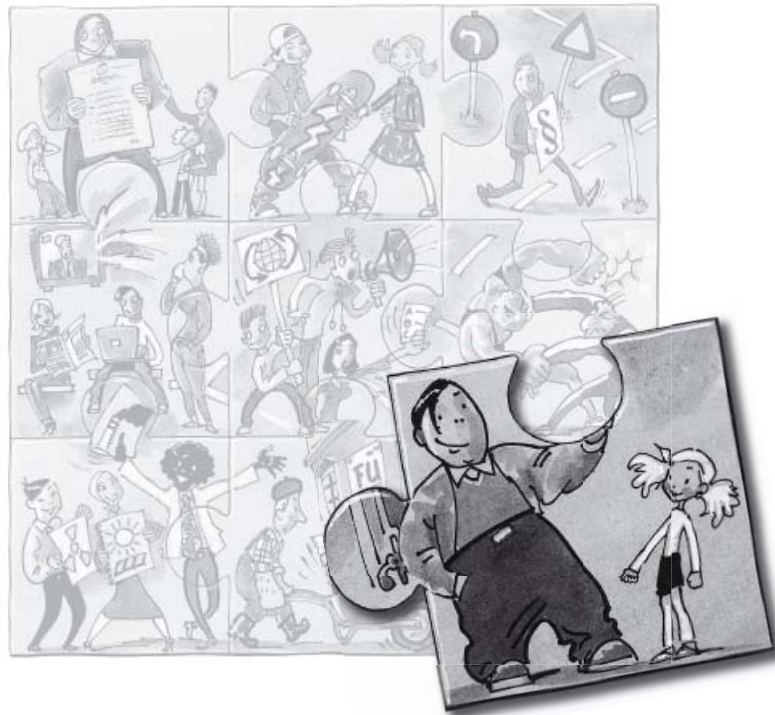
Komentáře po diskusi – Kde se naše názory setkávají – Kde se naše názory rozcházejí – Poznámky	Jak popisují sám sebe (moje vnímání sebe samého)	Jak popisují svého spolužáka (Moje vnímání někoho jiného, napsané mnou)	Komentáře po diskusi – Kde se naše názory setkávají – Kde se naše názory rozcházejí – Poznámky

LEKCE 2

Rovnost

Jsi rovnoprávnější než já?

2.1. Odlišnosti a podobnosti

Jsem rovnoprávný? Odlišuji se nějak?

2.2. Příběh Vesny

Jak bychom reagovali, kdyby se totéž stalo nám?

2.3. Rovnost mužů a žen

Jak bychom měli jednat s muži a ženami?

2.4. Společenská spravedlnost

Jak bychom se měli vypořádat s nerovností?

LEKCE 2: Rovnost

Jsi rovnoprávnější než já?

Rovnost jako koncept přijímá skutečnost, že každý bez ohledu na věk, pohlaví, sexuální orientaci, náboženské vyznání, etnický původ apod. požívá stejných práv.

Preambule Všeobecné deklarace lidských práv začíná slovy: „U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezczitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.“ Koncept občanství nelze oddělovat od problematiky rovnosti. Existence nerovností v rámci společností nebo mezi nimi brání efektivnímu občanství. Myšlenka rovnosti je tedy srdcem výchovy k demokratickému občanství. Ta se tedy musí zabývat otázkou rovnosti a měla by posilovat jednotlivce tak, aby vystupovali proti všem formám diskriminace.⁶

Rozmanitost znamená posun od idey tolerance ke skutečnému respektování a porozumění odlišnosti. Je středobodem myšlenky pluralismu a multikulturalismu a jako taková je základním kamenem výchovy k demokratickému občanství (VDO). VDO musí tedy obsahovat příležitosti k přezkoumání vnímání a ke zpochybňování předsudků a stereotypů. Musí se také zaměřovat na to, aby byla odlišnost uznávána a přijímána komunitami na místní, národní, regionální a mezinárodní úrovni.⁷

V mnoha ohledech je možné solidaritu chápat jako schopnost jednotlivců překročit vlastní stín, uznat práva ostatních a být ochoten jednat na jejich ochranu a podporu. Je také klíčovým cílem VDO, která usiluje o to, aby jednotlivci disponovali znalostmi, dovednostmi a hodnotami potřebnými k plnému životu ve svých komunitách. Jak bylo zmíněno dříve, akty solidarity úzce souvisí s ideou akce. Solidaritu chápeme jednak jako postoj, jednak jako soubor chování.⁸

Předsudek je soud, který vynášíme nad jinými lidmi bez toho, že bychom je znali. Předsudky mohou být svou povahou negativní nebo pozitivní. Získáváme je během našeho procesu socializace a velice obtížně je dokážeme měnit nebo odstraňovat. Je proto důležité, abychom věděli o jejich existenci.

Diskriminace může být praktikována přímo nebo nepřímo. Přímá diskriminace je charakterizována záměrem diskriminovat osobu nebo skupinu, například když osobní oddělení odmítá romské žadatele o práci nebo realitní kancelář nepronajímá byty imigrantům. Nepřímá diskriminace se zaměřuje na účinky politiky nebo různých opatření. Nastává tehdy, když očividně neutrální ustanovení, kritérium nebo postup staví osobu nebo specifickou menšinu do de facto nevýhodné pozice v porovnání s ostatními. Mezi příklady nepřímé diskriminace může patřit požadavek na minimální výšku u hasičů (může vylučovat mnohem více žen než mužů), obchodní dům, který nezaměstnává ženy s dlouhými sukněmi, nebo státní úřad nebo školy, které zakazují vstup osobám se šátky na hlavě. Tato pravidla, očividně neutrální s ohledem na etnikum nebo náboženství, mohou disproporčně znevýhodňovat členy některých menšin nebo náboženských skupin, kteří nosí dlouhé sukně nebo šátky.⁹

Výrazem „gender“ se myslí sociálně utvářené role mužů a žen, jež jim jsou přidělovány na základě jejich pohlaví. Genderové role jsou tedy závislé na konkrétním socioekonomickém, politickém a kulturním kontextu a jsou ovlivněny dalšími faktory, včetně rasy, etnika, třídy, sexuální orientace a věku. Genderové role jsou naučené a mezi kulturami se výrazně liší. Na rozdíl od biologického pohlaví člověka se genderové role mohou změnit.¹⁰

6 Ze „Slovníček pojmů k výchově k demokratickému občanství“, Karen O’Shea, Rada Evropy, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

7 Tamtéž.

8 Tamtéž.

9 Tamtéž.

10 Tamtéž.

Ekonomická a sociální práva se převážně zabývají základními podmínkami nutnými k úplnému rozvoji lidské osobnosti a zajištění odpovídající životní úrovně. Tato práva, často nazývána lidskými právy „druhé generace“, jsou obtížněji vymahatelná, protože jsou považována za závislá na dostupnosti zdrojů. Patří mezi ně například právo na práci, právo na vzdělání, právo na volný čas a právo na odpovídající životní úroveň. Tato práva jsou na mezinárodní úrovni kodifikována v Paktu o ekonomických a sociálních právech přijatém Valným shromážděním OSN v roce 1966.¹¹

Pokud jde o způsob řešení problematiky sociální spravedlnosti, mají různí lidé různé názory a postoje. Tyto názory a postoje je možné obecně rozdělit do tří kategorií:

- Darwinisté, kteří se domnívají, že jednotlivci jsou plně zodpovědní za své problémy a mají být ponecháni, aby si je vyřešili sami po svém. Věří, že lidé potřebují motivaci, aby se ještě více snažili. Darwinisté mají tendence stát mimo arénu sociální politiky.
- Sympatizanti, kteří cítí soucit s trpícími lidmi a chtějí udělat něco ke zmírnění jejich bolesti. Sociální a ekonomická práva chápou jako požadované politické cíle, a nikoliv jako lidská práva. To často vede k blahosklonnému přístupu k lidem, kteří se ocitli v obtížných sociálních podmínkách.
- Hledači spravedlnosti, kteří jsou znepokojeni, když se s lidmi zachází nespravedlivě, převážně v důsledku úředních rozhodnutí. Jsou přesvědčeni, že musí změnit politické a ekonomické systémy tak, aby lidé nebyli nuceni žít v chudobě.¹²

11 Ze „Slovníček pojmů k výchově k demokratickému občanství“, Karen O’Shea, Rada Evropy, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

12 Převzato z „Duties sans Frontières. Human rights and global social justice“, Politika Mezinárodní rady pro lidská práva.

LEKCE 2: Rovnost

Jsi rovnoprávnější než já?

Název vyučovací hodiny	Výukové cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Odlišnosti a podobnosti	Žáci dokážou vysvětlit rovnost a odlišnost mezi lidmi. Žáci si váží jak rovnosti, tak i odlišnosti.	Žáci objevují odlišnosti a podobnosti mezi lidmi. Žáci hovoří o některých důsledcích odlišnosti.	Cvičebnice nebo archy papíru a tužky pro individuální práci. Doplnková aktivita je volitelná, avšak skupiny budou potřebovat velké archy papíru a fixy, pokud se ji učitel rozhodne využít.	Individuální práce a práce v malé skupině.
Vyučovací hodina 2: Příběh Vesny	Žáci si začnou uvědomovat předpoklady a diskriminaci ve společnosti. Žáci jsou schopni porozumět názorům obětí diskriminace.	Žáci diskutují o případu diskriminace a porovnávají její situaci ve své zemi.	Volitelné, kopie materiálu pro žáky 2.1.	Práce s textem ve skupině.
Vyučovací hodina 3: Rovnost mužů a žen	Žáci jsou schopni reagovat na situace diskriminace.	Žáci uvažují o tom, jak oni sami a společnost obecně zachází se ženami.	Kopie jednoho příběhu z materiálu pro žáky 2.2 pro každou skupinu o čtyřech až pěti žácích.	Práce v malé skupině.
Vyučovací hodina 4: Sociální spravedlnost	Žáci si začnou být vědomi genderové diskriminace ve společnosti.	Žáci diskutují o problematice distributivní spravedlnosti. Žáci znovu přemýšlí o celé lekci.	Kopie materiálů pro žáky 2.3, rozdělené na části pro každou dvojici žáků (volitelně).	Práce ve dvojicích, kritické myšlení.

Vyučovací hodina 1: Odlišnosti a podobnosti Jsem rovnoprávný? Odlišuji se nějak?

Výukové cíle	Žáci dokážou vysvětlit rovnost a odlišnost mezi lidmi. Žáci si váží jak rovnosti, tak i odlišnosti.
Úkoly pro žáky	Žáci objevují odlišnosti a podobnosti mezi lidmi. Žáci hovoří o některých důsledcích odlišnosti.
Pomůcky	Cvičebnice nebo archy papíru a tužky pro individuální práci. Doplňková aktivita je volitelná, avšak skupiny budou potřebovat velké archy papíru a fixy, pokud se ji učitel rozhodne využít.
Metody	Individuální práce a práce v malé skupině. Společná diskuse.

Vyučovací hodina

Žáci vytvoří čtyřčlenné až pětičlenné skupiny. Každá skupina bude potřebovat papíry a tužky.

Učitel sdělí žákům, že bude pokládat určitý počet otázek, na které musí žáci odpovědět ano nebo ne. Před zahájením aktivity jsou žáci požádáni, aby si vodorovně v abecedním pořadí zapsali písmena A až R a nechali pod nimi dostatek místa. Učitel může učinit totéž na tabuli.

Příklad

Otázky: *A B C D E F*

Odpovědi: *1 0 1 0 1*

Učitel bude následně pokládat řadu otázek (od A až do R) ze seznamu A a žáci budou na otázky odpovídat individuálně ve formě 1 („ano“) nebo 0 („ne“). Učitel sdělí žákům, že pokud si nebudou jistí odpovědí, očekává se od nich, že uvedou odpověď, o které si myslí, že je nejspřávnější.

Seznam A	Seznam B
A. Jste žena?	A. Cítíte se vždy šťastní?
B. Navštívili jste více než jednu cizí zemi?	B. Máte na prstech nehty?
C. Sportujete rádi?	C. Jste schopni trochu přemýšlet?
D. Hrajete na nějaký hudební nástroj?	D. Porodila vás matka?
E. Máte hnědé oči?	E. Dokážete létat bez jakéhokoliv zařízení (jako to umí ptáci)?
F. Jsou obě vaše babičky stále naživu?	F. Dokážete žít bez pití?
G. Nosíte brýle?	G. Dýcháte?
H. Jezdíte rádi na venkov?	H. Žijete trvale pod vodou?
I. Jste spíše tišší osoba?	I. Máte nějaké pocity?
J. Jste spíše vyšší (více než průměr)?	J. Máte zelenou krev?
K. Jste spíše smutnější (více než průměr)?	K. Už jste někdy upadli?
L. Nachladíte se snadno?	L. Vidíte skrz zedě?
M. Cestujete rádi?	M. Dokážete komunikovat s ostatními?
N. Chodíte rádi k holiči/kadeřníkovi?	N. Máte rádi hezké počasí?
O. Pracujete rádi s počítači?	O. Byli byste raději, kdybyste se nemuseli stýkat s lidmi?
P. Bojíte se výšek?	P. Máte jazyk?
Q. Upřednostňujete hnědou před modrou?	Q. Dokážete chodit po vodě (jako to dokážou některé druhy hmyzu)?
R. Kreslíte/malujete rádi?	R. Cítíte se někdy unavení?

Učitel požádá jednoho zástupce z každé skupiny, aby zapsal své odpovědi ze seznamu A na tabuli. Učitel poté požádá žáky, aby se podívali na odpovědi a porovnali je rychle se svými. Nachází se v odpovědích nějaké rozdíly? Dokážou zrekapitulovat některé rozdíly?

Učitel následně požádá žáky, aby odpověděli na další řadu otázek, tentokrát ze seznamu B. Opět je požádán zástupce z každé skupiny, aby napsal na tabuli odpovědi pod jednotlivá písmena abecedy.

Proč tentokrát nejsou vidět téměř žádné rozdíly v odpovědích? Učitel požádá žáky, aby uvedli další věci, které mají všichni nebo většina z nich společné.

V rámci rozšíření aktivity učitel předá každé skupině velký arch papíru a fix. Úkol je následující:

1. Najděte tři příklady situací, kdy je příjemné být podobný ostatním lidem. Uveďte důvody, proč si myslíte, že být podobný je příjemné.

2. Najděte tři příklady situací, kdy je příjemné být odlišný od ostatních lidí. Uveďte důvody, proč si myslíte, že být odlišný je příjemné.

Je-li třeba, učitel žákům vysvětlí, jak naše myšlení formuje jejich výsledky.

Situace, kdy je příjemné být podobný	Proč?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Situace, kdy je příjemné být odlišný	Proč?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Nyní učitel požádá skupiny, aby uvedly tři příklady situací, kdy je nepříjemné odlišovat se od ostatních. A opět by skupiny měly uvést, proč si myslí, že by to tak mohlo být. Jaké druhy pocitů tato skutečnost vytváří?

Situace, kdy není příjemné být odlišný	Proč?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Učitel se poté zeptá žáků, se kterými skupinami „odlišných“ lidí je někdy špatně zacházeno a kým.

Skupiny lidí, se kterými je občas špatně zacházeno	Kým?
a)	a)
b)	b)
c)	c)

Učitel požádá všechny skupiny, aby sdělily své odpovědi. Třída dále prozkoumá, jaká práva mohla být v uvedených případech porušena. Pro tyto účely obdrží skupiny kopii materiálu pro žáky 5.2 – Seznam lidských práv.

Vyučovací hodina 2

Příběh Vesny

Jak bychom reagovali, kdyby se totéž stalo nám?

Výukové cíle	Žáci si začnou uvědomovat předsudky a diskriminaci ve společnosti. Žáci jsou schopni porozumět názorům obětí diskriminace. Žáci jsou schopni reagovat na situace diskriminace.
Úkoly pro žáky	Žáci diskutují o případu diskriminace a porovnávají jej se situací ve své zemi.
Pomůcky	Kopie materiálu pro žáky 2.1 (s otázkami) pro každého žáka.
Metoda	Práce s textem ve skupině.

Koncepční učení

Diskriminace je široce rozšířenou formou chování ve společnosti. Diskriminují nejen úřady, ale i celá řada dalších orgánů a jednotlivců. Tato vyučovací hodina, která začíná skutečným příběhem o diskriminaci, poskytuje žákům příležitost uvažovat o jejich vlastním chování.

Učitel buď přečte nahlas text materiálu pro žáky 2.1, nebo rozdá žákům kopie, aby si materiál přečetli sami.

Příběh Vesny

Romská žena Vesna vypráví svůj příběh:

„Ve výloze obchodu s oděvy jsem viděla nabídku pracovního místa prodavačky. Chtěli někoho ve věku 18 až 23 let. Je mi 19, a tak jsem vešla dovnitř a optala se manažerky na místo. Řekla mi, abych přišla za dva dny, protože ještě nemají dostatečný počet uchazečů.

Vrátila jsem se dvakrát a vždy mi řekli totéž. O necelý týden později jsem šla do obchodu znovu. Ve výloze byla stále ta nabídka volného místa. Manažerka byla zaneprázdněná a nemohla mě přijmout, ale bylo mi řečeno, že volné místo je již obsazeno.

Když jsem vyšla z obchodu, byla jsem tak znechucená, že jsem požádala kamarádku, která není Romka, aby se na místo šla zeptat ona. Když vyšla ven, řekla, že ji na pondělí pozvali na pohovor.“

Jakmile si žáci vyslechnou tento příběh, učitel je rozdělí do skupin po čtyřech až pěti a požádá je, aby prodiskutovali následující otázky (otázky jsou součástí materiálu pro žáky; pokud učitel příběh pouze přečetl nahlas, měl by otázky napsat na tabuli nebo na flipchart):

1. Jak byste se cítili, kdyby se vám stalo to, co se stalo Vesně? Jak byste reagovali, pokud by vám kamarádka řekla, že byla pozvána na pracovní pohovor?
2. Proč se podle vašeho názoru manažerka obchodu takto chovala? Považujete toto za formu diskriminace? Proč ano, proč ne?
3. Co s tím mohla Vesna dělat? Myslíte si, že by mohla situaci nějak změnit? Co by pro ni mohli jiní lidé udělat?
4. Myslíte si, že s touto situací dokáže něco udělat zákon? Co by měl zákon říkat?
5. Může se to stát i ve vaší zemi? Pokud ano, kterým skupinám?

Učitel požádá skupiny o prvotní reakce na otázky. Může požádat jednotlivé skupiny o zodpovězení jedné otázky nebo je požádat o stručné reakce na více než jednu otázku.

Učitel následně sdělí žákům, že před více než deseti lety se tento příběh Vesně skutečně stal a že manažerka obchodu na otázku, proč se tak chovala, odpověděla:

Odpověď manažerky

„Měla jsem pocit, že by pro Vesnu bylo těžké u nás pracovat, a to z důvodu vzdálenosti, kterou by musela dojíždět každý den do práce. Byla by to dvanáctikilometrová cesta dvěma autobusovými linkami. Pro mě je velice obtížné provozovat obchod, pokud zaměstnanci chodí pozdě do práce. Chtěla jsem spíše najmout někoho z této oblasti. Osoba, které jsem nakonec práci dala, vypadala vhodně.“

Učitel seznámí žáky s tím, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (článek 14) říká: „Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení“ a že článek 2 Všeobecné deklarace lidských práv říká: „Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, jako například podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Učitel se zeptá žáků, co tyto texty znamenají s ohledem na situaci Vesny. Na konci vyučování seznámí žáky s tím, jak příběh ve skutečnosti skončil.

Závěr příběhu Vesny

„Vesna předložila tento případ zvláštnímu evropskému soudu, který se zabývá diskriminací. Soud shledal, že skutečně došlo k diskriminaci její osoby. Vyslechnuto bylo několik dalších osob, jež bydlely daleko od obchodu. Dívka, která dostala práci, byla bílá, 16 let stará a žila stejně daleko od obchodu jako Vesna. Obchod musel vyplatit Vesně peněžní náhradu za citovou újmu.“

Při následujících činnostech zadá učitel žákům, aby napsali manažerce obchodu nebo starostovi města dopis. Měl by žákům pomoci napsat dopisy jak z jejich osobního pohledu, tak z pohledu Evropského soudu pro lidská práva. Je důležité, že si oba dopisy může přečíst celá třída a diskuse tak může probíhat i mimo běžnou školní výuku.

Vyučovací hodina 3 Rovnost mužů a žen

Jak bychom měli jednat s muži a ženami?

Výukové cíle	Žáci si začnou být vědomi genderových předsudků a diskriminace ve společnosti. Žáci jsou schopni porozumět názorům obětí genderové diskriminace. Žáci jsou schopni reagovat na situace diskriminace.
Úkoly pro žáky	Žáci přemýšlí, jak oni sami a společnost obecně zachází v jejich zemi se ženami.
Pomůcky	Kopie jednoho příběhu z materiálu pro žáky 2.2 pro každou skupinu. Velký arch papíru a fix pro každou skupinu.
Metoda	Malé skupiny, diskuse a prezentace.

Informační okénko

Uplyne ještě hodně dlouhá doba, než budou muži a ženy považováni za rovnoprávné lidské bytosti jak zákony, tak i v běžném každodenním životě. Různé situace v rodině, ve škole a v zaměstnání nabízejí příležitosti ke zvýšení schopnosti vcítit se do těchto otázek a k hlubšímu pohledu na jejich řešení. Tato vyučovací hodina je také pozvánkou ke změně některých zvyklostí ve třídě nebo ve škole.

Třída je rozdělena do skupin po čtyřech až pěti žácích. Každá skupina obdrží jeden ze tří příběhů uvedených v materiálech pro žáky 2.2. Jakmile si žáci příběh přečtou, jsou požádáni, aby prodiskutovali otázky uvedené u každého jednotlivého příběhu.

Učitel bude následně řídit krátkou navazující diskusi o jednotlivých příbězích a požádá reportéra z každé skupiny, aby stručně shrnul jejich příběh a prezentoval výsledek jejich diskuse zbývajícím skupinám.

Jakmile vše proběhne, učitel požádá žáky, aby si pečlivě přečetli tabulku a text na tabuli a aby následně uvedli dva příklady odlišnosti v pohlaví a další dvě odlišnosti v genderu, aby bylo zřejmé, že všichni žáci rozumí zde uvedeným definicím.

Pohlaví	Gender
Biologicky určeno	Společensky definován
Statické, nelze změnit	Dynamický, možnost změny
<i>„Pohlaví odkazuje na přirozeně rozlišující faktory na základě biologických charakteristik muže a ženy.“</i>	<i>„Gender je koncept, který, na rozdíl od biologických, odkazuje na sociální rozdíly mezi muži a ženami, které jsou získané, jsou časem změnitelné a široce se různí podle historického, kulturního, tradičního, geografického, náboženského, společenského a ekonomického faktoru.“</i>

Jakmile začnou žáci opět pracovat ve skupinách, obdrží velký arch papíru a fix. Nyní diskutují o tom, zda si myslí, že jejich škola podporuje genderovou rovnost. Odsouhlasí-li si, že ano, musí uvést pět příkladů, jež tento názor podporují. Pokud je odpověď „ne“, musí uvést pět věcí, které by mohly být provedeny za účelem podpory genderové rovnosti ve škole.

Všechny skupiny jsou požádány, aby přednesly své závěry.

Pokud by chtěl učitel toto cvičení ještě rozšířit do formy projektové práce, požádá žáky, aby si zvolili jednu nebo dvě myšlenky a vypracovali plán jejich implementace ve škole. Plán by měl obsahovat celkový cíl, jednotlivé kroky, které je potřeba vykonat, jména zodpovědných osob a časový harmonogram.

Příklad plánu

Celkový cíl:		
Co je potřeba udělat?	Kdo to udělá?	Kdy to musí být připraveno?

Vyučovací hodina 4

Společenská spravedlnost

Jak bychom se měli vypořádat s nerovností?

Výukové cíle	Žáci si začnou být vědomi problémů souvisejících se sociální spravedlností.
Úkoly pro žáky	Žáci diskutují o problematice distributivní spravedlnosti. Žáci znovu přemýšlí o celé lekci.
Pomůcky	(volitelné) Kopie materiálu pro žáky 2.3 a otázky.
Metoda	Diskuse při práci s textem, práce ve dvojicích, kritické myšlení.

Informační okénko

V naší společnosti neexistuje konsenzus ohledně toho, co sociální spravedlnost přesně znamená. Příběh, který je součástí této vyučovací hodiny, má pomoci žákům přemýšlet o základních principech, na kterých je sociální spravedlnost založena, a současně představit žákům komplexnost této problematiky.

Učitel sdělí žákům, že jim rozdává příběh napsaný ve čtyřech částech a po přečtení jednotlivých částí proběhne diskuse. Alternativně může učitel příběh přečíst nahlas.

Učitel následně rozdělí třídu do dvojic a každé dvojici předá část 1 materiálu pro žáky 2.3. Učitel ji může buď přečíst nahlas, požádat jiného žáka, aby ji přečetl, nebo si ji žáci přečtou sami.

Kopie učitele: část 1

„Mezi prvním zazněním poplachu a potopením lodi ‚The Queen Maddy‘ uplynula více než hodina. Cestující tak měli čas částečně se zorganizovat předtím, než nastoupili do záchranných člunů. Silná bouře způsobila náraz lodí do ropného tankeru, který měl za následek její ztroskotání.

Asi o půl dne později dorazily některé záchranné čluny k malému skalnatému ostrůvku. Byl oválný, na délku měřil 1,5 km, na šířku o polovinu méně, částečně byl zarostlý bujnými dřevinami. V nejbližším okolí žádný další ostrov nebyl. Tento docela slunný ostrov nebyl obydlen s výjimkou rodiny Richalone, která žila v luxusní vile na vrcholu hory a vlastnila celý ostrov.

Tato rodina se na ostrově usadila před lety a s vnějším světem udržovala minimální kontakt. Zajistila si pouze měsíční dodávku čerstvých potravin, benzínu a jiného potřebného zboží. Život měla rodina dobře zorganizován: vyráběla si vlastní elektřinu, mohla si dovolit kupovat dostatek nápojů a jídla a měla k dispozici všechny vymoženky moderní doby, které si přála. Majitel vily byl v minulosti velice úspěšným podnikatelem. Po konfliktu s úřady ohledně daní ztratil všechny peníze a rozhodl se, že se bude vyhýbat veškerému kontaktu s vnějším světem. Majitel vily si všiml záchranných člunů připlouvajících k jeho krásnému ostrovu a přistoupil k trosečnickům.“

Učitel vysvětlí, že první otázka, kterou musí žáci zvážit, je, zda má podle jejich názoru majitel morální povinnost umožnit ztroskotaným lidem přebývat na ostrově. Aby pomohl žákům dospět k závěru, přečte učitel několik tvrzení (uvedených níže) a každá dvojice se rozhodne, zda s tvrzením souhlasí či nikoliv a proč. Žáci diskutují ve dvojicích a poznamenávají si odpovědi.

- Majitel nemusí povolit trosečnickům, aby zůstali na jeho ostrově.
- Majitel nemusí povolit trosečnickům, aby zůstali na ostrově, pokud jim poskytne potřebné jídlo a pití.
- Majitel nemusí povolit těm, kteří nejsou schopni zaplatit (penězi, šperky nebo prací), aby zůstali na ostrově.

- D. Majitel musí umožnit všem trosečnickům zůstat na ostrově po nezbytně nutnou dobu. Trosečníci pak mají morální povinnost respektovat soukromí a vlastnictví majitele.
- E. Majitel musí poskytnout trosečnickům bezpodmínečný přístup k ostrovu a musí je považovat za spolumajitele.

Učitel může získat zpětnou vazbu od žáků například formou dotazů jako: „Kolik z vás zvolilo tvrzení A?“ „Kolik z vás zvolilo tvrzení B?“ „Proč?“

Učitel rozdává druhou část příběhu.

Kopie učitele: část 2

„Majitel ostrova se rozhodl umožnit trosečnickům na ostrově po určitou dobu zůstat. Očekával, že mu za jeho služby a jídlo zaplatí. Dokud zbývalo jídlo z lodi, odmítal jim cokoli prodat.

Trosečnicků bylo 13. Byli to Viktor, jeho těhotná manželka Josefa a jejich dvě děti (3 a 7 let). Abramovitch, 64 let, byl bobatý obchodník se šperky. Byl nejstarším členem skupiny a neměl žádné příbuzné nebo přátele. Měl při sobě sbírku zlatých prstenů, diamantů a dalších vzácných šperků. John, Kate, Leo a Alfred byli čtyři mladí přátelé, silní, zdraví a zruční. Dříve společně žili v alternativním komunitním domě a potom si sami zařídili dům, ve kterém bydleli.

Maria, právnička pracující na částečný úvazek na univerzitě, mohla chodit pouze velice pomalu kvůli problémům s levou nohou a kyčlí (následek nehody). Doprovázel ji Max, její asistent z univerzity; společně cestovali do USA, aby vystoupili s přednáškou na konferenci a projednali s vydavatelem možnost vydání knihy. Oba byli specialisté na trestní právo, ale neschopní jakékoli manuální práce. Poslední byli Marko a jeho přítelkyně Vicky, oba členové loďní posádky, kteří na poslední chvíli unikli s plnými rukama zásob ze skladu na lodi: s plechovkami jídla, sušenkami, olejem a pánvemi. Všichni trosečníci měli u sebe trochu peněz, ale loďmistr Marko měl u sebe velkou částku, kterou odcizil z apartmánu v posledním přístavu, ve kterém kotvili.

Na ostrově se nacházel malý starý přístřešek na svahu kopce kousek od moře. Měl pouze jednu místnost a mohl posloužit jako primitivní úkryt pro dva nebo tři trosečníky.“

Učitel zadá úkol, aby se každá dvojice rozhodla, kdo z těchto trosečnicků by měl mít podle jejich názoru právo přístřešek využívat. Učitel přečte následující tvrzení a požádá žáky, aby je ve dvojici prodiskutovali a určili, se kterými tvrzeními souhlasí, proč a zda neexistuje ještě nějaké jiné řešení.

- A. Těhotná žena s dětmi.
- B. Čtyři mladí přátelé, kteří jsou jediní, kdo by dokázali přístřešek zrenovovat.
- C. Obchodník s klenoty, který za něj zaplatí (a ostatní si tak budou moci koupit nějaké jídlo).
- D. Loďmistr s přítelkyní za předpokladu, že se s ostatními podělí o své jídlo.
- E. Právnička, jež je schopna působit jako prostředník při řešení sporů mezi trosečníky.

Po zpětné vazbě rozdává učitel další část příběhu.

Kopie učitele: část 3

„Trosečníci se museli také rozhodnout, co udělat se zásobami potravin, které loďmistr vzal s sebou a o které se nebděl rozdělil. Ve skutečnosti by se rozdělením o potraviny zmenšovala jeho šance a šance jeho přítelkyně na přežití.“

Nyní se dvojice musí rozhodnout, kdo by měl dostat jídlo z loďních zásob. Učitel přečte znovu tvrzení a požádá žáky, aby ve dvojici prodiskutovali a určili, se kterými tvrzeními souhlasí, proč a zda neexistuje ještě nějaké jiné řešení.

- A. Loďmistr je oprávněn ponechat si potraviny pro sebe a svou přítelkyni.
- B. Dostupné potraviny by měly být rozděleny spravedlivě mezi všechny trosečníky.
- C. Dostupné potraviny by mohly být prodávány za nejvyšší nabídku (ať již peněz, zboží nebo služeb).

Po zpětné vazbě rozdá učitel poslední část příběhu.

Kopie učitele: část 4

„Trosečníci se rozhodli, že by jídlo mělo být rozděleno mezi všechny bez jakýchkoliv kompenzací. Přinutili Marka vydat zásoby a přitom apelovali na jeho smysl pro morální povinnost. Po týdnu již žádné potraviny nezbyvaly a jediným řešením bylo pokusit se získat jídlo od majitele vily.“

Učitel přečte následující tvrzení a požádá žáky, aby určili, se kterými tvrzeními souhlasí, proč a zda neexistuje ještě nějaké jiné řešení. Žáci ve dvojicích prodiskutují, kdo by měl požádat majitele ostrova o potraviny a jak by to měl udělat.

- A. Vyjednat obchodní podmínky s majitelem by si měl každý jednotlivě (platit penězi, šperky nebo prací). V tomto případě budou mít problémy především rodina s dětmi a právníčka s asistentem.
- B. Všechny dostupné prostředky (šperky, peníze) by měly být shromážděny dohromady bez ohledu na to, kdo byl původním majitelem. Takto nakoupené potraviny by měly být rozděleny stejně. Další jídlo bude možné zakoupit individuálně výměnou za práci.
- C. Stejně jako B, ale od každého se očekává, že bude pracovat podle svých možností a podělí se s ostatními o takto získané potraviny.
- D. Obchodník se šperky může zakoupit vše, co je majitel připraven prodat a „pomoci“ ostatním k jídlu.

Po zpětné vazbě může učitel vést diskusi třídy tak, aby žákům pomohl promítnout příběh do reálného života:

Poznáváte podobné situace v naší společnosti?

- A.... ve vašem sousedství nebo rodině?
- B.... ve vaší zemi?
- C.... v celosvětovém měřítku?

Které skutečné situace, o kterých víte, považujete za nespravedlivé, pokud jde o rozdělení potravin, vody, bydlení apod.?

- A.... ve vašem sousedství nebo rodině?
- B.... ve vaší zemi?
- C.... v celosvětovém měřítku?

Proč?

Na konci této vyučovací hodiny musí proběhnout diskuse o základním konceptu této lekce. Učitel může podle vlastního rozhodnutí přidat další vyučovací hodinu. Na začátku zařadí stručnou přednášku s použitím základních informací o rovnosti a rozmanitosti z této lekce. Může pro žáky také připravit materiál s různými definicemi. Žáci budou následně přemýšlet v malých skupinách o posledních čtyřech vyučovacích hodinách: O čem diskutovali? Co se dozvěděli? Se kterými novými otázkami se setkali? Přicházejí s návrhy, jak reagovat na situace nerovnosti v jejich vlastním životě.

Materiál pro žáky 2.1

Příběh Vesny

Romská žena Vesna vypráví svůj příběh:

„Ve výloze obchodu s oděvy jsem viděla nabídku pracovního místa prodavačky. Chtěli někoho ve věku 18 až 23 let. Je mi 19, a tak jsem vešla dovnitř a optala se manažerky na místo. Řekla mi, abych přišla za dva dny, protože ještě nemají dostatečný počet uchazečů.

Vrátila jsem se dvakrát a vždy mi řekli totéž. O necelý týden později jsem šla do obchodu znovu. Ve výloze byla stále ta nabídka volného místa. Manažerka byla zaneprázdněná a nemohla mě přijmout, ale bylo mi řečeno, že volné místo je již obsazeno.

Když jsem vyšla z obchodu, byla jsem tak znechucená, že jsem požádala kamarádku, která není Romka, aby se na místo šla zeptat ona. Když vyšla ven, řekla, že ji na pondělí pozvali na pohovor.“

Otázky

1. Jak byste se cítili, kdyby se vám stalo to, co se stalo Vesně? Jak byste reagovali, když by vám kamarádka řekla, že byla pozvána na pracovní pohovor?
2. Proč se podle vašeho názoru manažerka obchodu chovala tak, jak se chovala? Považujete toto za formu diskriminace? Proč ano, proč ne?
3. Co s tím mohla Vesna dělat? Myslíte si, že by mohla situaci nějak změnit? Co by pro ni mohli jiní lidé udělat?
4. Myslíte si, že s touto situací dokáže něco udělat zákon? Co by měl zákon říkat?
5. Může se to stát i ve vaší zemi? Pokud ano, kterým skupinám?

Materiály pro žáky 2.2

Muži a ženy: příběh

Příběh 1

„Stalo se mi to už mnohokrát. Po obědě moje máma očekává, že její děti uklidí ze stolu veškeré nádoby, umyjí kastroly a uklidí celou kuchyň, otřou stůl a zajistí, že je v kuchyni vše v naprostém pořádku a že je kuchyň čistá jako klíčka. Mí dva bratři, třebaže jsou starší, mi opět řekli, že to není nic pro ně a že to musím udělat já, protože jsem holka. Tentokrát jsem neprotestovala, protože jsem na to byla příliš našťavaná. Postěžovala jsem si tátovi, ale řekl mi, že je to pro mě dobrá praxe a dobrá příprava na to, až budu hospodyňkou.“

Otázky

1. Umíte si představit, že by se toto stalo ve vaší rodině?
2. Představte si, že jste dívka: co byste chtěli říci bratrům? A otci?
3. Souhlasíte s textem ve článku 1 Všeobecné deklarace lidských práv? Jak se tento text vztahuje na výše uvedený příběh?

„Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv.“

Příběh 2

„Šest kluků stálo kolem mě na školním hřišti. Všichni na mě civěli a dobírali si mě. Řekli: ‚Hele kluci, myslíte, že je to fakt holka? Neměli bychom to trochu prozkoumat?‘ Pak se ke mně jeden přiblížil a chtěl se mě dotknout. Ale v ten okamžik přišel na hřiště ředitel školy a kluci utekli.“

Otázky

1. Umíte si představit, že se toto děje i ve vaší škole či jejím okolí? Uveďte příklady.
2. Vžijte se do kůže té dívky – co byste chtěli těmto chlapcům říci?
3. Představte si, že vše zpovzdálí sledoval jiný chlapec. Měl by ten chlapec zasáhnout? Proč ano, proč ne? Jak by měl postupovat?
4. Myslíte si, že to, co se stalo, je „sexuálním obtěžováním“ podle následující definice?

„Sexuální obtěžování je jakékoliv chování, které slovem, jednáním nebo psychologickým účinkem sexuální povahy záměrně nebo svými vlivy způsobuje újmu na důstojnosti osoby nebo zaudává příčinu k zastrašování, nepřátelství nebo podobným situacím, které jsou motivované náležitostí k jinému pohlaví nebo odlišné sexuální orientaci, a které pro oběť představují nepatřičné fyzické, slovní, dvojsmyslné nebo jiné chování.“

Příběh 3

„Jako mladá inženýrka jsem požádala o pracovní místo manažerky technické údržby v továrně na výrobu stavebních materiálů. Byla jsem pozvána, abych se zúčastnila všeobecných, technických a psychologických testů společně s dalšími 24 lidmi, z nichž všichni byli s výjimkou mě sami muži. Po této části bylo generálním ředitelem pozváno pět lidí k osobnímu pohovoru. Ačkoliv jsem po testech byla na třetím místě, nebyla jsem pozvána (tuhle informaci jsem získala jako důvěrnou od svého přítele pracujícího v oddělení lidských zdrojů).“

Bez toho, že bych dala nějak najevo, že o tom vím, zavolala jsem generálnímu řediteli. Když jsem s ním hovořila, zeptala jsem se ho, jestli nějak vzali v úvahu to, že jsem žena. To odmítl, ale řekl mi, že je nutné počítat s tím, že ženy časem otěhotní a že u určitých pracovních míst tak dochází k problémům s kontinuitou. Také řekl, že především na této pracovní pozici by byla práce pro ženu poměrně obtížná, protože všichni zaměstnanci údržby jsou muži a že se chovají celkem hrubě. Měla bych být spíš šťastná, že jsem to místo nedostala.“

Otázky

1. Umíte si představit, že by se toto stalo v nějakém podniku ve vašem regionu?
2. Představte si, že jste tato žena: co byste chtěli říci generálnímu řediteli?
3. Myslíte si, že generální ředitel v tomto případě jedná proti zákonům vaší země? Pokud ano, jak byste to prokázali?

„Všechny formy diskriminace na základě pohlaví v procesu zaměstnání, inzerování volných míst, výběrových řízení, zaměstnání a ukončení zaměstnání jsou v rozporu s platnými ustanoveními zákona.“

Materiál pro žáky 2.3

Ztroskotání lodi

Část 1

„Mezi prvním zazněním poplachu a potopením lodi ‚The Queen Maddy‘ uplynula více než jedna hodina. Cestující tak měli čas se částečně zorganizovat předtím, než nastoupili do záchranných člunů. Silná bouře způsobila náraz lodi do ropného tankeru, který měl za následek její ztroskotání.

Asi o půl dne později dorazily některé záchranné čluny k malému skalnatému ostrůvku. Byl oválný, na délku měřil 1,5 km, na šířku o polovinu méně, částečně byl zarostlý bujnými dřevinami. V nejbližším okolí žádný další ostrov nebyl. Tento docela slunný ostrov nebyl obydlen s výjimkou rodiny Richalone, která žila v luxusní vile na vrcholu hory a vlastnila celý ostrov.

Před několika lety se tato rodina usadila na ostrově a sotva udržuje kontakt s vnějším světem. Zajistila si pouze měsíční dodávku čerstvých potravin, benzínu a jiného zboží, které potřebuje. Život má rodina dobře zorganizován: vyrábí si vlastní elektřinu, může si dovolit kupovat dostatek nápojů a jídla a má k dispozici všechny vymoženosti moderní doby, které si přeje. V minulosti byl majitel vily velice úspěšným podnikatelem. Po konfliktu s úřady ohledně daní ztratil všechny iluze o životě a rozhodl se, že se bude vyhýbat veškerému kontaktu s vnějším světem.

Majitel vily si všiml záchranných člunů připlouvajících k jeho krásnému ostrovu a přistoupil k trosečnickům.“

Část 2

„Majitel ostrova se rozhodl umožnit trosečnickům na ostrově po určitou dobu zůstat. Očekával, že mu zaplatí za služby a jídlo ze svých rezerv. Dokud zbývalo jídlo z lodi, odmítal jim cokoli prodat.

Trosečníků bylo 13. Byli to Viktor, jeho těhotná manželka Josefa a jejich dvě děti (3 a 7 let). Abramovitch, 64 let, byl bohatý obchodník se šperky. Byl nejstarším členem skupiny a neměl žádné příbuzné nebo přátele. Měl při sobě sbírku zlatých prstenů, diamantů a dalších vzácných šperků. John, Kate, Leo a Alfred byli čtyři mladí přátelé, silní, zdraví a zruční. Dříve společně žili v alternativním komunitním domě a potom si sami zařídili dům, ve kterém bydleli.

Maria, právnička pracující na částečný úvazek na univerzitě, mohla chodit pouze velice pomalu kvůli problémům s levou nohou a kyčlí (následek nehody). Doprovázel ji Max, její asistent z univerzity; společně cestovali do USA, aby vystoupili s přednáškou na konferenci a projednali s vydavatelem možnost vydání knihy. Oba byli specialisté na trestní právo, ale neschopní jakékoliv manuální práce. Poslední byli Marko a jeho přítelkyně Vicky, oba členové lodní posádky, kteří na poslední chvíli unikli s plnými rukama zásob ze skladu na lodi: s plechovkami jídla, sušenkami, olejem a pánvemi. Všichni trosečníci měli u sebe trochu peněz, ale loďmistr Marko měl u sebe velkou částku, kterou odcizil z apartmánu v posledním přístavu, ve kterém kotvili.

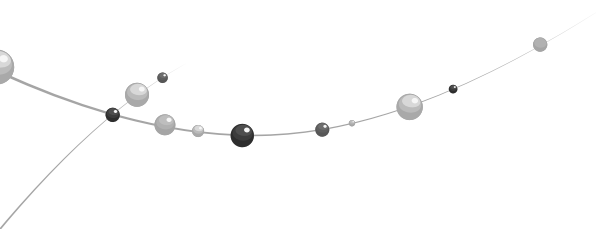
Na ostrově se nacházel malý starý přístřešek na svahu kopce kousek od moře. Měl pouze jednu místnost a mohl posloužit jako primitivní úkryt pro dva nebo tři trosečníky.“

Část 3

„Trošečníci se museli také rozhodnout, co udělat se zásobami potravin, které loďmistr vzal s sebou a o které se nehodlal rozdělit. Ve skutečnosti by se rozdělením o potraviny zmenšovala jeho šance a šance jeho přítelkyně na přežití.“

Část 4

„Trošečníci se rozhodli, že by jídlo mělo být rozděleno mezi všechny bez jakýchkoliv kompenzací. Přinutili Marka vydat zásoby a přitom apelovali na jeho smysl pro morální povinnost. Po týdnu již žádné potraviny nezbývaly a jediným řešením bylo pokusit se získat jídlo od majitele vily.“

LEKCE 3

Rozmanitost a pluralismus

Jak mohou lidé žít společně v míru?

3.1. Jak mohou lidé žít společně?

Jak může vzdělání pomoci rozvíjet toleranci a porozumění?

3.2. Proč se lidé nemohou shodnout?

Na čem jsou postaveny rozdíly?

3.3. Jakými způsoby jsou lidé odlišní?

Jak odlišné jsou potřeby lidí?

3.4. Proč jsou lidská práva důležitá?

Proč potřebujeme zákonnou úpravu lidských práv k ochraně bezbranných lidí?

LEKCE 3: Rozmanitost a pluralismus

Jak mohou lidé žít společně v míru?

Tato lekce se zaměřuje na tři klíčové koncepty: rozmanitost, pluralismus a demokracii. Zkoumá některé vazby mezi nimi za účelem podpory žáků při jejich rozvoji postojů a dovedností potřebných k participaci na pluralistické, demokraticky řízené společnosti.

Pluralismus odkazuje na základní vlastnost moderních společností, ve kterých je akceptován široký, avšak nikoliv všezahrnující rozsah náboženských a politických přesvědčení (diverzita) a kde nemusí být ideální společnosti, propagované různými politickými stranami, vzájemně kompatibilní. Například občané, kteří sympatizují s radikálními socialistickými stranami, usilují o dosažení společnosti, která je zcela cizí představám pravicově smýšlejících občanům s kapitalistickým přesvědčením. V pluralitních společnostech slábne obecný vliv mnoha tradic a hodnot, včetně náboženského přesvědčení. Jednotlivci si mohou a musí určit hodnoty, které chtějí sami dodržovat a podle kterých chtějí žít. Pluralistické společnosti tedy představují výzvu: jednotlivci požívají větší míru osobní svobody než kdy předtím, avšak na druhou stranu musí tvrdě pracovat, aby dosáhli shody a kompromisu, protože jinak by nemohla komunita přežít. Vystává tak otázka, jaký politický systém dokáže poskytnout nejlepší rámec k zorganizování rozhodování v otevřené a pluralistické společnosti.

V autoritářském systému, kdy vládne jedna strana, v teokracii nebo dokonce v diktatuře je tento problém vyřešen tím, že jeden hráč (například strana nebo vůdce) má pravomoc rozhodovat jménem všech o tom, co je ve společném zájmu. Toto řešení se vypořádává s výzvou pluralismu tím, že se jí vyhýbá – obětováním svobody jednotlivců. Potenciál konfliktu pluralitní společnosti je potlačen, avšak cena, kterou je za to nutné platit, je vysoká: mnoho problémů není řešeno řádně a spravedlivě, protože nemohou být jasně definovány.

V demokracii se občané v podstatě shodnou na souboru principů, pravidel postupů a práv, které umožňují občanům nesouhlasit s celou řadou otázek, ale současně nabízejí nástroje, kterými je možné dosáhnout shody nenásilnými prostředky. Z tohoto úhlu pohledu demokracie podporuje mír v pluralitních společnostech spíše civilizováním než potlačováním konfliktů. Společný zájem je něco, na čem musí lidé pracovat společně a jednat o něm namísto toho, aby byl předem definován jednou stranou. Neshody a konflikty jsou normální a v žádném případě nejsou škodlivé, pokud je jejich destruktivní potenciál pod kontrolou. Proto jsou v demokracii jako formě vlády občanům přidělena taková základní práva jako svoboda smýšlení, přesvědčení a projevu. Když občané tato práva využívají, vytváří neshodu a konflikt a musí vyjednávat o řešení. Aby byl zajištěn jejich souhlas s pravidly řešení konfliktů a nakonec zajištěno i jejich řešení, uzavřeli občané pluralitních demokracií společenskou smlouvu se všemi ostatními občany, kterou se zavazují dodržovat sociální a politické konvence dané společnosti.

Taková společenská smlouva zahrnuje princip vlády většiny. Pro některé menšinové skupiny je toto nevýhodou, protože jejich vlastní radikální vize nemůže být hlasováním nikdy uskutečněna. Na druhou stranu tyto společnosti zaručují práva politickým menšinám v úsilí o dosažení legitimních politických cílů, aniž by byly státem jakkoliv potlačovány. Tedy, v pluralitní demokracii vždy žije možnost zvolení radikální vlády, která může inklinovat k omezování politických oponentů. To je důvod, proč je důležité, aby legislativa na ochranu lidských práv a svobod byla zařazena do ústav demokratických zemí.

Každá generace musí těmto složitým výzvám v pluralitních společnostech porozumět a musí vědět, jak se jim v demokratické komunitě postavit. To zahrnuje pochopení nepsané společenské smlouvy, bez které by nemohla demokratická komunita přežít. Výchova k demokratickému občanství a lidským právům podporuje žáky při rozvoji porozumění, postojů a dovedností, které potřebují k občanské angažovanosti.

Vyučování o rozmanitosti a pluralismu

Žákům kurzů VDO je nutné pomoci, aby lépe porozuměli společenské, politické, náboženské a rasové rozmanitosti. Je nutné jim pomoci, aby pochopili složitou povahu výzev, které z této rozmanitosti vyplývají. S ohledem na to, že značná část předsudků pochází z pouhého nedostatku povědomí a porozumění, je možné značný díl nesnášenlivosti redukovat pomocí racionálního zkoumání postojů ve světle znalostí a rozvoje empatického uvažování.

Vyučování pro rozmanitost a pluralismus

Žáci si také musí vyzkoušet demokratickou diskusi, aby se naučili, jakým způsobem s ní nakládat. Výchova k demokratickému občanství by měla využít každé příležitosti, aby žáci vyjadřovali vlastní názory na dané téma (i třeba nepříliš důležité) a nabízeli zdůvodnění těchto názorů. Při naslouchání názorům ostatních žáků na stejné téma a reakci na tyto názory se budou u žáků rozvíjet nejen vlastní analytické a vyjadřovací dovednosti, ale také základní dispozice k toleranci morální a politické rozmanitosti. Rovněž se bude rozvíjet schopnost akceptovat situace neshody a kontroverze, oceňovat potřebu kompromisu a pochopit rozdíl mezi kompromisem spravedlivým a nespravedlivým. Žáci by se měli zaměřit na problémy a měli by respektovat člověka bez ohledu na jeho názory a zájmy.

Díky zkušenostem s procesy demokratické diskuse se žáci také naučí, že otevřená a spravedlivá debata vyžaduje dodržování určitých základních pravidel:

- všem účastníkům, kteří chtějí přispět, musí být umožněno, aby se do diskuse zapojili;
- příspěvek každého účastníka musí být vyslechnut s respektem;
- účastníci by měli napadat argumenty, nikoliv diskutujícího;
- účastníci by měli vstupovat do diskuse s tím, že připouštějí možnost úpravy svých vlastních názorů;
- nepřátelské debaty, kdy účastníci argumentují z uzavřených pozic, bývají méně prospěšné než průzkumné debaty, jejichž cílem není „vyhrát debatu“, ale „lépe porozumět problému“.

Tím se VDO odlišuje od ostatních jako předmět, ve kterém jsou procesy dotazování a diskuse obecně důležitější než proklamace daných pravd. Dopady na vyučování jsou tedy takové, že učitelé VDO rozvíjejí své dovednosti spíše k podporování žáků v přemýšlení, než aby sami dominovali výuce. Průzkumy naznačují, že žáci při vyučování hovoří tím více, čím méně hovoří učitel.

LEKCE 3: Rozmanitost a pluralismus

Jak mohou lidé žít společně v míru?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Jak mohou lidé žít společně?	Žáci jsou schopni: <ul style="list-style-type: none"> – Posoudit otázky, které vznikají, když se komunity s odlišnými hodnotami a přesvědčením spolu snaží žít v míru. – Posoudit úlohu učení při rozvoji porozumění mezi lidmi různých kultur. – Posoudit, zda mohou jednotlivci sami ovlivnit společnost. 	Žáci diskutují o otázkách vyplývajících z příběhu. Žáci se aktivně zapojují do kritického myšlení, sdílejí myšlenky. Žáci využívají hraní rolí k hlubšímu prozkoumání problému.	Kopie materiálu pro žáky 3.1.	Diskuse. Kritické myšlení. Vytváření hypotéz. Hraní rolí.
Vyučovací hodina 2: Proč se lidé nemohou shodnout?	Žáci jsou schopni: <ul style="list-style-type: none"> – Posoudit důvody, proč mají lidé odlišné názory na důležité otázky. – Rozvíjet schopnost diskutovat o sporných otázkách. Posoudit, jaké hodnoty jsou nutné k podpoře demokratických společností. 	Žáci vyjadřují své názory na celou řadu otázek a obhajují je. Žáci analyzují zdroje neshod u veřejně probíraných témat. Žáci zvažují vlivy na své vlastní hodnoty. Žáci hledají způsoby, jak podporovat respekt k pluralitě a jak zajistit kvalitu dialogu ve veřejných záležitostech.	Velké nadpisy pro aktivitu „čtyři rohy“.	Diskuse. Reflexe. Kritické myšlení. Spolupráce při vytváření pravidel.

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 3: Jakými způsoby jsou lidé odlišní?	Určit důvody nerovného přístupu lidí ke vzdělání. Posoudit překážky rovnosti v širší komunitě. Posoudit, kdo nese odpovědnost za překonání překážek rovnosti.	Žáci kriticky analyzují hypotetickou situaci zabývající se klíčovými koncepty. Žáci aplikují klíčové principy na vlastní sociální situace. Žáci diskutují o klíčových otázkách nastolených touto vyučovací hodinou. Žáci plní písemný úkol.	Kopie příběhu. Kopie materiálu pro žáky 3.3.	Kritické myšlení. Diskuse. Rozvoj písemné argumentace.
Vyučovací hodina 4: Proč jsou lidská práva důležitá?	Žáci jsou schopni: – Posoudit otázky, které vyvstávají, když se lidé s odlišnými hodnotami a způsoby života snaží žít spolu. – Posoudit důvody, proč byly vypracovány mezinárodní dokumenty týkající se lidských práv, především tam, kde jsou jednotlivci a komunity ohroženi.	Žáci se zabývají kritickou analýzou a stanovením priorit situací. Žáci hrají role související s diskusemi mezi protichůdnými stranami. Žáci rozvíjejí klíčové principy na základě hraní rolí a srovnávají je s porovnatelnými částmi ULP. Žáci porovnávají scénář s reálnými příklady zneužití lidských práv ve své zemi. Žáci vytváří prezentace pro další žáky o zvolených prvcích ULP.	Kopie scénáře o ostrově. Kopie situačních karet pro každou z malých skupin. Seznam klíčových prvků lidských práv. Velké archy papíru a umělecké materiály potřebné pro závěrečnou prezentaci.	Kritické myšlení. Diskuse. Vyjednávání. Skupinová prezentace.

Vyučovací hodina 1

Jak mohou lidé žít společně?

Jak může vzdělání pomoci rozvíjet toleranci a porozumění?¹³

Výukové cíle	Žáci jsou schopni: <ul style="list-style-type: none">– Posoudit otázky, které vznikají, když se komunity s odlišnými hodnotami a přesvědčením spolu snaží žít v míru.– Posoudit úlohu učení při rozvoji porozumění mezi lidmi různých kultur.– Posoudit, zda mohou jednotlivci sami ovlivnit společnost.
Úkoly pro žáky	Žáci diskutují o otázkách vyplývajících z příběhu. Žáci se aktivně zapojují do kritického myšlení. Žáci sdílejí myšlenky. Žáci využívají hraní rolí k hlubšímu prozkoumání problému.
Pomůcky	Kopie materiálu pro žáky 3.1.
Metody	Diskuse. Kritické myšlení. Vytváření hypotéz. Hraní rolí.

Učitel představí cíle vyučovací hodiny a přečte příběh „Škola na kraji lesa“ (materiál pro žáky 3.1).

Učitel rozsadí žáky do kruhu a požádá je, aby pověděli, co jim na příběhu připadalo překvapivé nebo zajímavé a proč. Předtím, než sdělí své názory celé skupině, nechá učitel třídu pracovat asi tak dvě minuty ve dvojicích.

Učitel připomene třídě, že v této nehodnotící diskusi je cílem sdílet myšlenky a společně je dále rozvíjet. Špatné nebo správné odpovědi neexistují.

Následně učitel vyzve žáky: „Pojďme teď všichni přemýšlet o všech lidech, kteří by možná chtěli, aby škola lehla popelem (taková lidé mohou být: některé děti, někteří rodiče, někteří členové komunity, například kněz). Jaké k tomu mohou mít pohnutky? Kdo získá a kdo ztratí, pokud by škola nebyla znovu postavena? (Například pokud by žáci nemuseli chodit do školy, byl by to pro ně zisk, nebo ztráta?)“

Zde je možné pracovat formou tabulky:

Název strany	Zisky	Ztráty
Žáci		
Rodiče		
Kněz		
Celá komunita		
Někdo další?		

¹³ Založeno na vyučovací hodině vypracované Citizenship Foundation, Londýn.

Nyní učitel požádá žáky, aby se v tomto příběhu zaměřili na roli učitele. Nejdříve vybídne obecnou otázkou „Jaký je váš názor na tohoto učitele?“ žáky k formulaci názorů. Další navazující otázky mohou být:

- Byl to blázen, idealista nebo byl odvážný?
- Oceňujete jej za to, co se pokusil udělat, nebo jím opovrhujete?
- Jaká byla podle vašeho názoru jeho motivace?
- Odkud podle vás získal své společenské hodnoty?
- Co by měl teď udělat a proč? (Zkusit to znovu, nebo to vzdát?)
- Pokud byste byli žákem na této škole, co byste chtěli, aby učitel udělal?

Následně učitel pomůže žákům napojit otázky příběhu na jejich vlastní komunitu. Mezi možné otázky patří:

- Přemýšlejte o tom, kde žijete.
- Myslíte, že existují lidé jako tento učitel?
- Je možné, aby jednotlivec sám dokázal změnit společnost? Přemýšlejte a uveďte příklady.

Další důležité otázky vyplývající z příběhu:

- Jak dalece by bylo možné dosáhnout skutečného míru mezi dvěma národy, pokud by probíhala společná výuka jejich dětí?
- Jakým problémům čelí školy a učitelé, pokud probíhá vyučování dětí s odlišnými hodnotami a odlišným náboženským vyznáním? Jak je možné tyto problémy vyřešit?

Vyučovací hodina může být zakončena hraním rolí.

- Představte si, že než škola lehla popelem, přišli někteří rodiče dětí z pláně za učitelem a stěžovali si. Říkali: *„V této škole je více dětí z plání než lesních, proto si myslíme, že by se děti neměly učit o náboženství lesních lidí. Mohlo by je to obrátit proti jejich vlastním lidem.“*

Učitel z toho nemá radost. Připravte si ve dvojicích rozhovor mezi učitelem a rodičem.

Předved'te rozhovor celé třídě.

Vyučovací hodina 2

Proč se lidé nemohou shodnout?

Na čem jsou postaveny rozdíly?

Výukové cíle	Žáci jsou schopni zvážit důvody, proč mají lidé odlišné názory na důležité otázky. Žáci jsou schopni diskutovat o sporných otázkách. Žáci jsou schopni posoudit, které hodnoty jsou nutné k podpoře demokratických společností.
Úkoly pro žáky	Žáci vyjadřují své názory na celou řadu otázek a obhajují je. Žáci analyzují zdroje neshod u veřejně probíraných témat. Žáci zvažují vlivy na své vlastní hodnoty. Žáci hledají způsoby, jak podporovat respekt k pluralitě a jak zajistit kvalitu dialogu ve veřejných záležitostech.
Pomůcky	Velké nadpisy pro aktivitu „čtyři rohy“.
Metody	Diskuse. Úvaha. Kritické myšlení. Spolupráce při vytváření pravidel.

Klíčový koncept

Pluralismus: Pluralismus existuje ve společnostech, které nemají jeden oficiální soubor zájmů, hodnot nebo přesvědčení. Občané mají právo svobodného smýšlení, náboženského vyznání a projevu. Výjimkou jsou názory, které ohrožují svobodu přesvědčení jiných lidí, které odporují zákonu nebo nejsou tolerovány. Stát, ve kterém je povoleno pouze jedno náboženství nebo kde není náboženství tolerováno, nemůže být pluralitním státem.

Učitel požádá třídu, aby se zamyslela nad každým z níže uvedených kontroverzních výroků:

Souhlasíte nebo nesouhlasíte?

- Jíst zvířata je špatné.
- Pokud je žák HIV pozitivní, neměl by být ve stejné třídě se zdravými dětmi.
- Pacifisti by neměli být nuceni vstupovat do ozbrojených sil.
- Trest smrti by měl být zakázán.
- Místo pro ženu je doma.
- Děti do 14 let by neměly pracovat za peníze.
- Kouření by mělo být ve veřejných budovách zakázáno.
- Lidé by měli platit vyšší daně.
- Svoboda projevu není dobrá věc.

Jednotlivé rohy místnosti jsou označeny takto:

Učitel postupně čte jednotlivé výroky a vždy požádá žáky, aby se přesunuli do toho rohu, který odpovídá jejich názorům na přečtený výrok. Nemohou-li se rozhodnout, měli by zůstat tam, kde jsou.

Jakmile žáci zaujmou své pozice, učitel požádá někoho z každého rohu, aby uvedl, proč si zvolil tuto pozici. V této fázi by neměla probíhat žádná diskuse. Poté učitel požádá ty žáky, kteří změnili názor, aby se přesunuli do jiného rohu.

Poté učitel požádá žáky, kteří se dosud nerozhodli, aby vysvětlili důvod, proč se nemohou rozhodnout. Důvody, proč se nerozhodli, by měli napsat na papír (například potřebují další informace, není jasné, co se otázkou myslí, chápou argumenty obou stran apod.).

Učitel opakuje cvičení třikrát nebo čtyřikrát, pokaždé s různými tvrzeními. V jednotlivých případech by se učitel neměl nijak zvlášť zajímat o debatu o konkrétním problému, ale měl by zjišťovat od žáků, proč si myslí, že mají lidé odlišné názory.

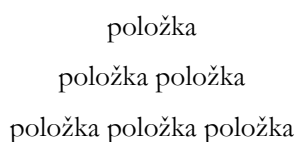
Během společné diskuse učitel zdůrazní, jak stejné výroky vyvolaly velice odlišné reakce jednotlivých žáků. Poté může představit koncept pluralismu, klást třídě otázky a přitom vysvětlit, že tyto otázky napomohou pochopit důvody, proč ve společnostech pluralita existuje:

- Přemýšlejte znovu o otázkách, kterých jsme se dotkli. Které z nich nejvíce provokují? Proč je tomu tak?
- Odkud získáváme naše názory, hodnoty a přesvědčení? (Toto pomůže žákům uvědomit si, že naše názory na kontroverzní témata mohou vycházet z různých zdrojů.)

Učitel se následně zeptá žáků, do jaké míry si myslí, že jsou ovlivněni:

- názory rodičů;
- názory svých přátel;
- svým vyznáním nebo kulturou;
- médií, tedy novinami, TV, internetem;
- učiteli;
- svou vlastní osobností.

Žáci následně pracují jednotlivě a setřídí si položky podle důležitosti do tvaru pyramidy, kde nejdůležitější bude špičkou pyramidy:

Učitel požádá žáky, aby si ve dvojicích porovnali pyramidy. Které faktory považuje třída jako celek za nejdůležitější? To je možné zjistit následujícím posouzením jednotlivých položek: položkám v horním řádku přiřadíte šest bodů, položkám v prostředním řádku čtyři body a položkám v dolním řádku přiřadíte po dvou bodech. Ve skupinách po čtyřech sečtou žáci body přiřazené jednotlivým položkám. Porovnejte zjištění jednotlivých skupin. Objevují se v nejvyšším bodě seznamu podle důležitosti stejné faktory?

Učitel vysvětlí, že pluralismus se rozvíjí ve svobodné a otevřené společnosti. Nicméně žádná společnost nemůže fungovat bez minimálně sdílené shody mezi jednotlivými členy. Požádá žáky, aby uvedli některé hodnoty nebo pravidla, o kterých si myslí, že by mohly pomoci překonat nesoulad mezi hodnotami nebo zájmy. Žáci by mohli uvést například:

- respektování názoru ostatních lidí,
- pokusit se vcítit do kůže jiného člověka,
- nezapomínat, že mluvení je lepší než bojování,
- pokusit se neurážet,
- dát lidem šanci vyjádřit svůj názor.

Nemohou-li se lidé shodnout, možná bude potřebný mechanismus jako hlasování, aby se přijalo nějaké rozhodnutí.

Vyučovací hodina 3

Jakými způsoby jsou lidé odlišní?

Jak odlišné jsou potřeby lidí?

Výukové cíle	Žáci jsou schopni: <ul style="list-style-type: none"> – Určit důvody nerovného přístupu lidí ke vzdělání. – Posoudit překážky rovnosti v širší komunitě. – Posoudit, kdo sdílí odpovědnost za překonání překážek směřujících k rovnosti.
Úkoly pro žáky	Žáci kriticky analyzují hypotetickou situaci zabývající se klíčovými koncepty. Žáci aplikují klíčové principy na vlastní sociální situace. Žáci diskutují o klíčových otázkách nastolených touto vyučovací hodinou. Žáci plní písemný úkol.
Pomůcky	Kopie příběhu. Kopie materiálu pro žáky 3.3.
Metody	Kritické myšlení. Diskuse. Rozvoj písemné argumentace.

Koncepční učení

Rozmanitost: Rozmanitost existuje nejen v souvislosti s etnikem nebo národností. Existuje mnoho dalších druhů rozdílů, které od sebe lidi vzájemně odlišují a mohou být příčinou závažných společenských nerovností, zejména pokud ti, kteří jsou ve většině nebo mají moc a vliv, nedělají nic z důvodu nedostatku porozumění a účasti.

Rovnost: Existují dva hlavní druhy rovnosti – rovnost příležitostí a rovnost výsledku. Je možné poskytnout každému rovnou příležitost (například chodit do školy), ale nejsou-li odstraněny určité bariéry (např. při zdravotním postižení), může být některým tato rovnost odepřena. Rovnosti výsledku je dosaženo tehdy, je-li každému dítěti umožněn přístup ke vzdělání, a to bez ohledu na jeho postižení.

Diskriminace: Diskriminace znamená jednat s člověkem nespravedlivě na základě rasy, pohlaví, sexuální orientace, věku, přesvědčení apod.

Učitel přečte třídě příběh (materiál pro žáky 3.2). Příběh řeší několik složitých problémů, které mohou pozornosti žáků uniknout, neprostudují-li se příběh podrobněji. Na pomoc rozdá učitel materiál pro žáky 3.3 a vysvětlí následující úkol.

Žáci pracují ve dvojicích a snaží se identifikovat co nejvíce problémů, kterým zaměstnanci Hope College čelí. Zaznamenají je do formuláře poznámek v prvním sloupci materiálu („Problémy“). Následně navrhnou způsoby, kterými mohou být problémy vyřešeny („Řešení“), a do třetího sloupce („Povinnosti“) přidají jméno osoby, o které si myslí, že by měla být za realizaci těchto řešení odpovědná. Poslední sloupec bude vyplněn až v pozdější fázi.

Žáci následně představí, porovnájí a prodiskutují své výsledky. Na podporu prezentací by měli někteří žáci připravit flipchart s uspořádáním totožným s materiálem pro žáky. Pokud je k dispozici zpětný projektor, je možné materiál pro žáky zkopírovat na fólii a dvojice žáků ji může vyplnit.

Diskuse ve třídě

Žáci mohou klást některé z následujících otázek nebo může diskusi zahájit otázkami učitel:

- Myslíte si, že ředitelka dosáhla svého cíle jednat s každým žákem stejně?
- Myslíte si, že by ředitelka měla respektovat hodnoty rodičů uprchlíků a vzdělávat chlapce a děvčata samostatně? Uvažujte o argumentech obou stran.
- Nebylo by lépe, aby se děti uprchlíků učily odděleně od ostatních žáků? Vypište výhody a nevýhody jednotlivých přístupů, nejdříve pro žáky a poté pro širší komunitu.

Spíš než diskutovat o všech otázkách by žáci měli prozkoumat jednu otázku podrobněji. Pro žáky je důležité, aby porozuměli tomu, že v pluralitní společnosti mají lidé různé potřeby a to může vést ke konfliktu. Je proto velice důležité řešit tyto konflikty spravedlivě se zřetelem na všechny jednotlivce a skupiny (viz lekce 4, kde jsou uvedeny podrobnosti o řešení konfliktů). V této případové studii je možné školu chápat jako mikrosocietnost, ve které se mladí občané setkávají se stejnými typy problémů, jež existují ve společnosti jako celku.

Následující problémy ukazují, jak bohatá je tato případová studie a že všechny uvedené problémy stojí za zamyšlení. Na podrobnější prostudování by bylo potřeba zařadit další vyučovací hodinu. V závislosti na času, který je k dispozici, a na úrovni zájmu žáků učitel musí rozhodnout, z jakého hlediska ke studii přistoupit a jaké problémy vybrat.

Jak odlišné jsou vzdělávací potřeby dětí?

Klíčovými otázkami, na které musí žáci odpovědět, je samozřejmě to, jak je možné tyto problémy řešit a zda mají být některé z těchto problémů školou ignorovány (a pokud ano, proč).

Tyto otázky je možné zodpovědět dvěma způsoby: nejdříve je nutné posoudit, či potřeby budou ovlivněny vyřešením nebo ignorováním určitého problému, a následně je potřeba identifikovat ty problémy, které by mohly být vyřešeny školní komunitou.

Při sledování první linie se žáci lépe seznámí se specifickými potřebami uprchlíků (a místních žáků), pokud vezmou v úvahu následující otázku:

„Jaká lidská práva – nebo práva dítěte – byla dětem uprchlíků odepřena?“

Níže jsou uvedeny některé kategorie vzdělávacích potřeb. Žáci by měli najít jejich příklady v příběhu a zapsat je do čtvrtého sloupce materiálu pro žáky:

- emoční;
- vzdělávací;
- náboženské;
- kulturní;
- jazykové;
- fyzické.

U každé kategorie musí žáci uvést vlastní příklady.

Odpovědnost a její hranice

Konkrétní problémy uvedené v příběhu by měly vést ke všeobecnější diskusi o rovných právech a vzdělání.

Jak obtížné je poskytnout nejlepší možné vzdělání každému dítěti podle jeho vlastních potřeb? Co může škola udělat a které problémy vyžadují podporu zvnějšku, například další financování ze strany místní samosprávy?

Zde budou žáci sledovat druhou linii a tato analýza vede k důležitému uvědomění – složité problémy nelze obvykle řešit jedním velkým krokem, což by v tomto případě znamenalo například rozšíření školy, zaměstnání speciálně vyškolených pracovníků apod. Tato opatření reformy vzdělávání by byla velice žádoucí, avšak nemusí k nim nikdy dojít, protože jsou závislá na politických rozhodnutích (například přerozdělení daní), která přijímají jiní (například radnice nebo ministerstvo školství). Lidé, kteří pouze uvažují o těchto zdánlivě radikálních krocích, mohou nakonec skončit tak, že kromě obviňování ostatních neudělají vůbec nic. Na druhou stranu lze hodně věcí vylepšit mnoha malými krůčky, což v případě této studie znamená dívat se na ty části problému, které by mohli ředitelka, učitel, žáci nebo rodiče změnit již zítra – pokud by chtěli nebo pokud by se dokázali shodnout.

Tady je důležitý třetí sloupec materiálu pro žáky. Kdo je odpovědný, tedy kdo má moc něco změnit? Žáci mohou prodiskutovat, zda jsou malé krůčky (zlepšení v akčním rádiu školní komunity) dostatečné a kde jsou jejich hranice. Rovněž mohou posoudit kombinaci malých, krátkodobých kroků a větších kroků vyžadujících více času.

Připomeňme si, že „škola je život“, je to mikrospolečnost. Diskuse o strategiích rozvoje školy učí žáky uvažovat z hlediska politického rozhodování a strategického plánování.

Škola je život

Žáci mohou při porovnání situace v Hope College a na své škole využít následujících otázek.

„S jakými překážkami ve vzdělání se v naší škole některé děti setkávají? Kdo je podle vás odpovědný za řešení těchto potřeb (například vláda, ředitel, zaměstnanci nebo žáci)?“

Pro nalezení odpovědí na tyto otázky se nabízí několik různých metod – společná diskuse, projekt ve formě rozhovoru s ostatními žáky nebo navázání na projekt školních novin (viz lekce 7).

Písemný úkol

V průběhu výuky a učení je důležité ujistit se, že žáci probírané látce porozuměli a že nové poznatky dokážou používat. Jedním ze způsobů, jak to zjistit, je provázat společnou diskusi s písemným úkolem. Všichni žáci tak mají příležitost přemýšlet o problémech, o nichž se diskutovalo v rámci celé třídy. Zvláště užitečný může být tento postup pro přemýšlivé žáky, kteří hloubají nad problémy poněkud více a obvykle mají tendenci se do diskusí nezapojovat, třebaže mají hodně co sdělit.

Učitel by měl určit, které téma nejlépe vyhovuje úrovni uvažování a porozumění žáků. Pro žáky může postačovat zopakování diskuse a sdělení jejich vlastního úsudku.

U náročnějšího cvičení mohou žáci odkazovat na lidská práva a/nebo otázky nerovnosti ve společnosti, například:

„Evropská úmluva o lidských právech a právech dětí uvádí, že je povinností národních vlád poskytnout vzdělání každému dítěti.

- Uveďte, zda si myslíte, že škola tento závazek plní.
- Co je potřeba k tomu, aby dítě dostalo takové vzdělání, jaké si zaslouží?
- Kdo si myslíte, že je odpovědný za to, aby se tak stalo?
- Jaké další oblasti života jsou ovlivněny nerovností ve společnosti?
- Diskutujte.“

Navržený výsledek ke společné diskusi (flipchart, vyplněné materiály pro žáky)

Pomoc pro Hope College

Problémy	Řešení	Odpovědnost	Vzdělávací potřeby
(1) Děti uprchlíků			
Jazykové problémy	Speciální kurzy	Ředitelka Místní samospráva	Jazykové
Chlapec nemluví	Terapie, nadstandardní výuka	Rada: ředitelka, učitel	Jazykové, citové
Dívka nedokáže chodit	Lékařské vyšetření Nadstandardní péče Doporučení pro rodiče		Fyzické
(2) Uprchlíci a místní žáci			
Šikana, vysmívání Parta Výhrůžky Boj, chlapec zraněn	Diskuse ve třídě Pravidla chování Žáci jako třídní dohlížitelé	Učitelé Žáci Rodiče	Citové Sociální Postoje a hodnoty
(3) Učitelé			
Nemohou se starat o uprchlíky a místní žáky	Menší třídy Střídavé třídy Více učitelů	Místní samospráva	Vzdělávací Jazykové Kulturní Náboženské
(4) Rodiče			
Chtějí oddělené třídy pro chlapce a děvčata	„Ne“? „OK“?	?	Kulturní Náboženské

Vyučovací hodina 4

Proč jsou lidská práva důležitá?

Proč potřebujeme zákonnou úpravu lidských práv k ochraně bezbranných lidí?¹⁴

Výukové cíle	Žáci jsou schopni: <ul style="list-style-type: none">– Posoudit otázky, které vznikají, když se lidé s odlišnými hodnotami a způsoby života spolu snaží žít.– Posoudit důvody, proč byly vypracovány mezinárodní dokumenty týkající se lidských práv, především tam, kde jsou ohroženi jednotlivci a komunity.
Úkoly pro žáky	Žáci: <ul style="list-style-type: none">– se zabývají kritickou analýzou a stanovením priorit situací;– hrají role související s diskusemi protichůdných stran;– rozvíjejí klíčové principy na základě hraní rolí a srovnávají je s odpovídajícími částmi Úmluvy;– porovnávají scénář s reálnými příklady zneužití lidských práv ve své zemi;– vytváří prezentace pro další žáky o zvolených prvcích Úmluvy.
Pomůcky	Kopie scénáře o ostrově (materiál pro žáky 3.4). Kopie situačních karet pro každou z malých skupin (materiál pro žáky 3.5). Klíčové prvky lidských práv (materiál pro žáky 3.6). Velké archy papíru a umělecké materiály potřebné pro závěrečnou prezentaci.
Metody	Kritické myšlení. Diskuse. Vyjednávání. Skupinová prezentace.

Informační okénko

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla zavedena na ochranu práv lidí, jejichž základní práva, například právo na život, právo na náboženskou svobodu nebo spravedlnost ze zákona, byla potlačena. Všechny vlády, jež jsou členy Rady Evropy, se zavázaly dodržovat články Úmluvy ve vztahu ke všem svým občanům. Každý stát má povinnost hlásit mezinárodnímu společenství stav lidských práv na svém území. Jednotlivci mohou podat žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva, domnívají-li se, že stát, jehož jsou občany, potlačuje jejich lidská práva. Také stát může podat žalobu na jiný stát kvůli porušování lidských práv; to se ale nestává příliš často.

Evropská úmluva o lidských právech byla vypracována na základě Všeobecné deklarace lidských práv, která byla přijata po genocidách druhé světové války.

Učitel seznámí žáky s „kartičkami rolí“ (materiál pro žáky 3.4), scénářem a způsobem práce ve dvou skupinách, které budou mít hraní rolí na starosti. Nejdříve popíše ostrov (i za použití mapy na tabuli) a charakterizuje ostrovany, kteří po celé generace na ostrově žijí.

Učitel poté třídě sdělí, že na ostrov dorazila další skupina a chce se na něm usadit. Od ostrovanů se velice odlišují. Učitel popíše nové osadníky, jejich způsob života a rozdělí třídu na dvě poloviny. Jedna bude představovat ostrovany, druhá polovina bude představovat osadníky. Existují dva možné způsoby, jak lze diskutovat o této problematice (viz metoda 1 a metoda 2 níže). V případě tříd, které již znají výuku formou hraní rolí, použijte metodu 1. V případě ostatních tříd použijte metodu 2.

¹⁴ Založeno na vyučovací hodině vypracované Citizenship Foundation, Londýn.

Metoda 1: Hraní rolí

Žáci pracují ve dvojicích. Jedna skupina bude představovat ostrovany a druhá bude představovat osadníky. Skupiny jednotlivě posoudí situace popsané na kartičkách z hlediska svých lidí. Chystají se vstoupit do jednání s druhou skupinou (předpokládáme, že jazyk není bariérou). Měli by se pokusit shodnout se na následujícím:

- a) Jaké nejvýznamnější problémy mají jejich lidé?
- b) Čeho chtějí vyjednáváním dosáhnout?

Následně učitel požádá dvojici ostrovanů a dvojici osadníků, aby zasedli k jednacímu stolu. Společně zahrají schůzku dvou národů a pokusí se dohodnout na obou uvedených otázkách a na postupu v budoucnosti.

Než skupiny zahájí diskuse, připomeňte jim, že ostrovanům nemusí vyhovovat, pokud osadníci ostrov úplně neopustí, protože může být ohrožen celý jejich způsob života. Na druhou stranu se osadníkům nové místo velice líbí a mohou být připraveni si i silou vydobýt trvalé osídlení.

Požádejte jednotlivé skupiny čtyř žáků, aby se nejdříve dohodly na nejvýznamnějších problémech, kterým skupiny čelí, a následně jedněte o dalších problémech podle závažnosti. Pokud to dovolí čas, postupujte od nejpalčivějšího problému až k tomu nejméně závažnému.

Metoda 2: Řízená diskuse

Nejvhodnější formou pro toto cvičení je hraní rolí, avšak je možné ho realizovat i v případě, že žáci nemají s hraním rolí ve vyučování mnoho zkušeností. Polovina třídy bude sledovat situaci očima ostrovanů a druhá polovina třídy očima osadníků. Každá situace bude popsána ze dvou hledisek. Žáci, pracující ve dvojicích, určí nejvýznamnější problémy a pokusí se vymyslet nejlepší způsob jejich vyřešení z vlastního hlediska. Připomeňte jim, že existuje „ideální“ či „spravedlivý“ způsob řešení problému, avšak realita (a historie) napovídá, že některá ze stran by se mohla přiklonit k určitému řešení z důvodu nerovnováhy sil.

Učitel řídí diskusi o jednotlivých situacích, vyslechne si názor na problém a následně se zeptá druhé strany na protinázor. Snaží se mezi oběma skupinami zprostředkovat dohodu. Každou diskusi je možné vést pouze jednou dvojicí z každé skupiny, kdy tyto dvojice předstupují před třídu a hovoří o problému tak, jak ho chápou. Variací této metody je diskuse o otázkách ve dvojicích, kdy jeden žák zastupuje ostrovany a druhý osadníky.

Zakončení a zhodnocení metod 1 a 2

Shrňte situace, kterými se žáci zabývali, pomocí následujících otázek:

- Byla vyjednávání snadná nebo těžká? Proč?
- Dosáhly skupiny vyjednáváním toho, co požadovaly?
- Která skupina vyšla z vyjednávání lépe? Proč?
- Měla některá skupina v jednotlivých situacích větší morální právo než druhá skupina?
- Jaká je pravděpodobná budoucnost obou skupin na ostrově?
- Co by mohlo zabránit dominanci jedné skupiny nad druhou?
- Vypracujte seznam pravidel nebo principů, jež by mohly pomoci těmto skupinám žít na ostrově společně v míru. Porovnejte tento seznam vypracovaný třídou s klíčovými prvky lidských práv (viz materiál pro žáky 3.6). Které z těchto článků by mohly pomoci, aby ostrované nepřišli o svůj způsob života a základní lidská práva?

Učitel zdůrazní, že tyto situace se v minulosti mnohokrát udály, například když britští osadníci kolonizovali Austrálii nebo když Evropané kolonizovali Severní a Jižní Ameriku. V té době neexistovalo nic jako mezinárodní legislativa o lidských právech a došlo k mnoha porušením lidských práv původních obyvatel. Podobné situace se ale stále stávají, například jihoamerickým domorodým kmenům, kterým je zabavována půda z důvodu těžby nerostů nebo kácení stromů nadnárodními společnostmi.

Oslava důležitosti lidských práv

Pro poslední aktivitu v této lekci požádá učitel žáky (ve skupinách), aby vybrali jedno lidské právo obsažené v Evropské úmluvě, o kterém se v průběhu této lekce diskutovalo. Poté žáci vytvoří plakát, který bude zobrazovat toto právo, a připraví prezentaci o jeho důležitosti. Někteří žáci by mohli čerpat ze scén z hraní rolí o ostrovanech, a ilustrovat tak problematiku dramatictější. Prezentace by mohla proběhnout před celou třídou, celým školním ročníkem nebo dokonce před celou školou. Tímto způsobem může lekce vyústit v navazující projekt, pokud to čas dovolí a budou-li mít žáci zájem, viz vyučovací hodina 4 v lekci 7 (médiá) o způsobu naplánování takového projektu.

Materiál pro žáky 3.1.

Škola na kraji lesa

Kdysi existovala jedna komunita lidí, kteří bydleli v hustém lese nedaleko hor. Byli to zbožní lidé, kteří své děti přísně vychovávali k uctívání bohů svého národa. Jejich náboženství hlásalo, že mezi muži a ženami není rozdílů.

Mezi horami a nejvzdálenějším koutem jejich země se rozprostírala obrovská pláň. Na této pláni žila jiná komunita lidí. Ti žádné náboženství nevyznávali, ale jeden pro druhého tvrdě pracovali. Byli to krutí a nelítostní válečníci a dominantní pohlaví bylo mužské. Ženy byly respektovány, nemohly se ale stát vůdkyněmi.

Lidé z lesa neměli s lidmi z pláni nic společného. Nesnášeli se a vzájemně se obávali jeden druhého. Kdysi dávno mezi nimi docházelo i k válkám.

Jednoho dne dorazil na kraj lesa mladý muž. Prohlásil, že tady chce vybudovat školu, kterou budou společně navštěvovat děti z obou komunit, aby byl konečně mezi těmito národy nastolen trvalý mír.

Brzy již stála jednoduchá dřevěná budova a nastal den, kdy učitel poprvé otevřel dveře školy. Z obou komunit se přišlo podívat několik dětí, jaké by to ve škole asi bylo. Rodiče a vůdcové obou komunit hleděli na školu s notnou dávkou nedůvěry.

Z počátku docházelo mezi dětmi k problémům. Vzájemně si nadávaly a často se mezi sebou praly. Nicméně postupem času začaly školní docházku oceňovat a situace se postupně uklidňovala. Učitel byl přísný, ale spravedlivý a ke všem dětem přistupoval stejně. Řekl, že respektuje oba způsoby života, a děti se o těchto různých způsobech života učily.

Do školy na kraji lesa začínalo chodit čím dál tím více dětí.

Nicméně se brzy ukázalo, že školu navštěvuje víc dětí z pláni. Děti z lesa zanedlouho tvořily pouze jednu čtvrtinu všech žáků. Učitel hovořil s rodiči obou stran, aby je podpořil a uklidnil.

Ale jednou ráno přišel učitel ke škole a zjistil, že někdo školu vypálil do základů.

(Na základě příběhu od Teda Huddlestona z Citizenship Foundation)

Materiál pro žáky 3.2

Hope je pro všechny

Ředitelka Hope College byla šlechtná a lidská žena. Byla důslednou zastánkyní důležitosti vzdělání. „Každý si zaslouží dobrý začátek do života,“ říkala zaměstnancům. „Se všemi v této škole budu jednat stejně. Pak to bude spravedlivé.“

Jednoho dne dorazila do školy skupina dětí uprchlíků. Jejich rodiny utekly před konfliktem, který se rozhořel v sousední zemi. Ředitelka řekla zaměstnancům:

„Tito nešťastní mladí lidé ztratili všechno. Uvítejte je v našich třídách. Musí trpět co nejméně. Válka nebyla jejich chybou.“

Zaměstnanci souhlasili. Děti byly rozděleny do tříd podle věku. Ve většině tříd bylo pouze jedno dítě uprchlíků, ale v jedné třídě se sešla skupina čtyř chlapců.

Netrvalo dlouho a zaměstnanci školy začali při zacházení s dětmi uprchlíků narážet na určité potíže. Jeden po druhém přicházeli za ředitelkou s problémy. „Dítě uprchlíka v mé třídě nemluví naším jazykem,“ řekla jedna učitelka. „Nemám čas, abych jí všechno překládala. Zabírá mi to příliš mnoho času. Trpí tím ostatní žáci.“ „Uprchlík z mé třídy s nikým nemluví,“ všiml si jiný učitel. „Možná má trauma z války. Nebo může mít problémy s učením. Co můžu dělat?“ Třetí učitelka řekla: „Mám dítě, které utrpělo zranění. Ta dívka nemůže chodit. Nemůže se zapojit do žádných tělesných aktivit a nemůže vyjít schody do vědecké laboratoře.“

Začaly vyvstávat další problémy. Během přestávek na oběd se některé z dětí uprchlíků staly terčem šikany a posměchu. Nazývali je ošklivými jmény a některé děti na ně pokřikovaly, ať se vrátí tam, odkud přišly.

Čtyři chlapci ze stejné třídy vytvořili na svou ochranu partu. Jednoho dne došlo ke rvačce mezi jedním z nich a místním chlapcem. Chlapec uprchlíka místního chlapce ošklivě zranil. Zaměstnanci si stěžovali ředitelce a žádali, aby byl vyloučen ze školy, ale ředitelka se optala, zda by to bylo spravedlivé s ohledem na to, čím tento mladý uprchlík musel projít. Zaměstnanci řekli:

„Pokusili jsme se, aby systém fungoval, ale naše vlastní děti příliš trpí. Nemůžeme tyto děti učit a zároveň dělat pro místní žáky to nejlepší.“

Krátce nato požádali rodiče uprchlíků o schůzku s ředitelkou. Řekli:

„Nelíbí se nám skutečnost, že během hodin tělocviku vyučujete chlapce a dívky společně. To je proti našemu náboženství a kultuře.“

Ředitelce začala docházet trpělivost. Považovala situaci za vážný problém, ale v koutku duše věděla, že nesmí ztrácet naději.

Materiály pro žáky 3.3

Pomoc pro Hope College

Problémy	Řešení		
(1) Děti uprchlíků			
(2) Uprchlíci a místní žáci			
(3) Učitelé			
(4) Rodiče			

Materiál pro žáky 3.4

Ostrované a osadníci (kartičky s rolemi)

Skupina 1: Ostrované

Jste skupina ostrovanů. Vaši lidé žijí na tomto ostrově již tisíce let. Vaši předci jsou pohřbeni na posvátných místech v horách a věříte, že jejich duch je tu stále s vámi.

Váš způsob života je prostý. Ženy pečují o děti, zatímco muži procházejí celým ostrovem a loví zvířata a sbírají potravu, kterou skýtá bujná vegetace. Vaši lidé jsou přesvědčeni, že zodpovědností každého z vás je zachovávat přírodu a chránit ji před zničením pro další generace. Vašimi zbraněmi jsou luky, šípy, oštěpy a pasti na zvířata.

Vaše náboženství je založeno na uctívání přírody a vaše kultura je postavena na důležitosti komunity. Když je jídla nedostatek, všichni se o něj rozdělí a vzájemně pro sebe těžce pracují. Když je jídla dostatek, lidé se scházejí, zpívají, tančí a vyprávějí si příběhy. Vaši lidé nemají potřebu psát.

Máte velice málo zákonů. Náčelník rodu může nové zákony vytvořit, je-li třeba. Může také řešit spory mezi členy komunity.

Skupina 2: Osadníci

Jste členem skupiny lidí, která odplula z Evropy v naději, že nalezne nový způsob života pro sebe a své rodiny. Chcete nalézt jeden z nových ostrovů, které byly objeveny na druhé straně světa. Doufáte, že se na ostrově usadíte, vybudujete domov a farmu a že budete prosperovat.

Berete si s sebou nástroje pro obdělávání půdy a zbraně k lovu. Vaše kultura je postavena na učení a tvrdé práci. Všichni chtějí prosperovat a mít se dobře. Nemáte jedno jediné náboženství, ale věříte, že lidé by měli mít právo ctít vlastní víru.

Ve vaší nové komunitě chcete, aby bylo o věcech rozhodováno spravedlivě. Opustili jste společnost, ve které má moc pouze elitní skupina a která se vyznačuje velkými majetkovými rozdíly. Chcete vybudovat společnost, ve které jsou si všichni rovni a kde má každý stejnou šanci uspět.

Materiál pro žáky 3.5

Situační karty: osadníci a ostrované

Podívejte se na následující situace a rozhodněte v rámci svých skupin, jak si myslíte, že by měly být řešeny.

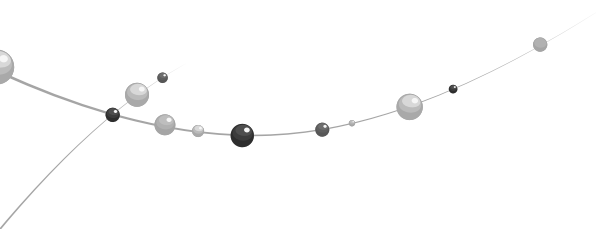
Ostrované	Osadníci
1Ost Nové ploty Někteří z osadníků začali stavět kolem svých domů ploty přes stezky, které jste vždy používali při lovu. Některé ploty jste strhli.	1Osa Nové ploty Ostrované strhli několik z plotů, které jste vybudovali proto, abyste mohli chovat odchycená zvířata.
2Ost Neoprávněný vstup na cizí pozemek Ostrovan vstoupil do oblasti, která byla oplocena osadníky. Byl zastřelen.	2Osa Neoprávněný vstup na cizí pozemek Ostrované přecházeli přes pozemky, které jste si oplotili pro chov zvířat. Jeden z nich byl varován a následně zastřelen.
3Ost Smíšené manželství Jeden z ostrovanů se zamiloval do jedné z žen osadníků. Chtějí se vzít a žít v jedné z komunit osadníků. Rodina muže z toho nemá radost.	3Osa Smíšené manželství Jedna z žen osadníků se zamilovala do ostrovana. Chtějí se vzít a žít v jedné z komunit osadníků. Některým osadníkům se to nelíbí.
4Ost Posvátná místa Někteří z osadníků těží nerosty v horách, kde podle vaší víry žijí duše vašich předků. Tato místa jsou pro vás posvátná. Na protest jste zaútočili na některé muže zabývající se těžbou.	4Osa Posvátná místa V horách jste objevili vzácné nerosty. Tyto nerosty budete moci prodávat obchodníkům. Zdá se, že ostrované považují hory za posvátné, což je podle vašeho názoru pouhá pověra. Zaútočili na muže zabývající se těžbou.
5Ost Vzdělání Někteří osadníci si otevřeli školu a pozvali vaše děti, aby začaly chodit s jejich dětmi do školy a naučily se číst a psát.	5Osa Vzdělání Někteří osadníci otevřeli školu. Pozvali ostrovany, aby do školy posílali i svoje děti.

Materiál pro žáky 3.6

Klíčové prvky lidských práv¹⁵

1. Právo na život.
2. Zákaz mučení.
3. Zákaz otroctví.
4. Právo na svobodu a bezpečnost.
5. Právo na řádný soud.
6. Právo na účinnou náhradu v případě porušení práva.
7. Zákaz diskriminace; právo na rovnost.
8. Právo na uznání jako osoby; právo na národnost.
9. Právo na soukromí a rodinný život.
10. Právo ženit se a vdávat se.
11. Právo vlastnit majetek.
12. Právo se stěhovat.
13. Právo na azyl.
14. Svoboda myšlení, svědomí a vyznání.
15. Svoboda projevu.
16. Svoboda shromažďování a sdružování.
17. Právo na jídlo, pití a bydlení.
18. Právo na zdravotní péči.
19. Právo na vzdělání.
20. Právo na zaměstnání.
21. Právo na odpočinek a volný čas.
22. Právo na společenskou ochranu.
23. Právo na politickou angažovanost.
24. Právo na zapojení se do kulturního života.
25. Zákaz porušování lidských práv.
26. Právo na společenský pořádek, který uznává lidská práva.
27. Povinnosti jednotlivce.

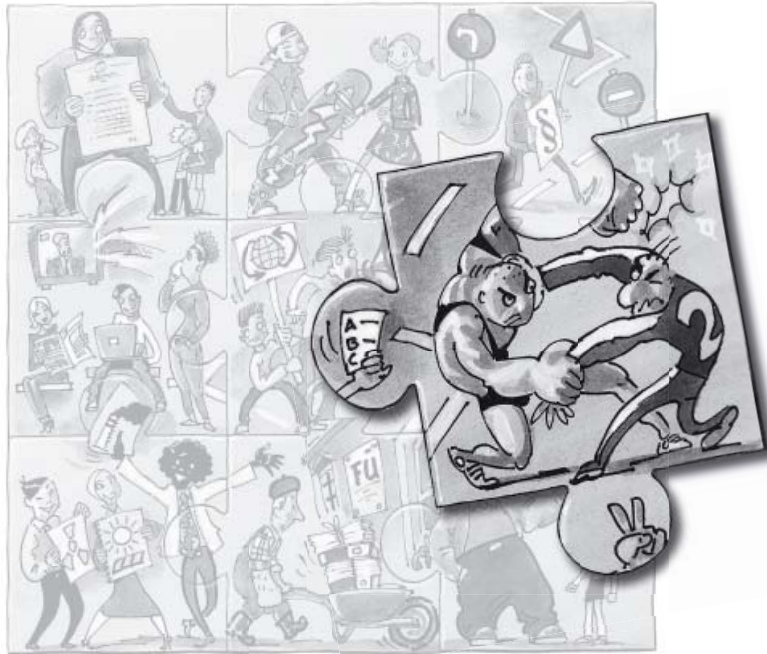
¹⁵ Tento seznam je vytvořen na základě seznamu pomůcek pro učitele v lekci 5 „Práva, svobody a povinnosti“.

LEKCE 4

Konflikt

Co dělat, když se neshodneme?

4.1. Řešení konfliktu
Jak řešit vážné neshody?

4.2. Použití metody šesti kroků
Jak se vyvarovat bitev se sousedem?

4.3. Sřet lidských práv
Rozpor v lidských právech. Co teď?

4.4. Užití násilí
Je užití násilí v některých případech přijatelné?

LEKCE 4: Konflikt

Co dělat, když se neshodneme?

Koncept míru má důležitý kulturní rozměr. V kulturách Dálného východu má tradičně více společného s vnitřním mírem (mír v duši nebo srdci), zatímco v kulturách západního světa je mír chápán jako cosi vně jednotlivců (neexistence války nebo násilného konfliktu). Například v Indii se výrazem pro mír „shanti“ myslí dokonalý pořádek nebo mír v duši. Gándhí postavil svou filozofii a strategii na konceptu nazvaném „ahimsa“, což zhruba znamená „zdržet se naprosto všeho škodlivého“. Řekl: „Doslova řečeno ahimsa znamená nenásilí. Ale pro mě má podstatně vyšší, nekonečně vyšší význam. Znamená to, že se nesmíte nikoho dotknout; nesmíte chovat nemilosrdné myšlenky, a to ani v souvislosti s těmi lidmi, které považujete za vlastní nepřátele. Ten, kdo postupuje podle této nauky, nemá žádné nepřátele.“ V mayské tradici se mírem myslí koncept prosperity a je navázán na myšlenku dokonalé rovnováhy mezi různými oblastmi našeho života.¹⁶

„Pozitivní mír“ popisuje stav, při kterém je kolektivní vůle adresována na podporu míru a odstranění překážek míru. Zahrnuje závazek sociální spravedlnosti, čímž se posouvá nad rámec myšlenky, že mír je absence války, násilí a strachu. Zahrnuje závazek nenásilného řešení konfliktů a usiluje o podporu schopností jednotlivců a skupin tak, aby dokázali řešit společenské problémy konstruktivním způsobem. Pro pedagogy zabývající se VDO to také znamená podporu demokratických procesů ve třídě, řešení problémů mocí nebo zneužití mocí, ale i trvalé úsilí o podporu dovedností naslouchání a konstruktivního dialogu včetně závazku řešit konflikty.¹⁷

Je agrese vrozená? Mnoho lidí je přesvědčeno, že lidstvo je přirozeně agresivní a že se tedy nemůžeme vyvarovat válek, konfliktů a obecného násilí ve svém životě a ve svém společenství. Jiní odborníci v této oblasti tvrdí, že se agresivního uvažování, cítění a jednání vyvarovat dokážeme. Zpráva o násilí, vypracovaná v roce 1986 v Seville skupinou odborníků a vědců z celé řady zemí, potvrzuje uvedenou domněnku uvedením, že:

„1. Je vědecky nesprávné tvrdit, že jsme zdědili tendenci válčit od našich zvířecích předků (...). Válčení je výhradně lidským jevem a u jiných zvířat se nevyskytuje (...).

2. Existují kultury, které se nezapojily do války celá staletí, a existují kultury, které se v určitém období zapojovaly do války často a v jiném období nikoliv (...).

3. Je vědecky nesprávné tvrdit, že válka nebo jiné agresivní chování je geneticky naprogramováno v povaze člověka (...).

4. Je vědecky nesprávné tvrdit, že lidstvo má „agresivní mozek“ (...). To, jak jednáme, je závislé na tom, jak jsme byli formováni a socializováni (...).“

Většina z nás je formována prostředím tak, abychom reagovali agresivně a násilně. Učíme se přemýšlet, cítit a jednat agresivně a v některých případech násilně. Bez ohledu na to, kde žijeme, jsme vystaveni sociálnímu a kulturnímu tlaku, jenž nás formuje ve smyslu vesměs neustálého čtení o násilí, sledování násilí a poslouchání zpráv o násilí. Této situaci do velké míry nahrávají televizní programy, reklamy, noviny, videohry, zprávy, filmový a hudební průmysl. Před dosažením puberty uvidí dítě tisíce vražd a případů násilného jednání pouhým sledováním televize. Naše moderní společnost, ať vědomě či nevědomě, se za násilí nestydí. Násilí je chápáno jako pozitivní hodnota. Ve většině kultur může být zřetelné „ne“ násilí a vyhýbání se fyzické agresi nebo konfrontaci vnímáno jako známka slabosti, především u mužů, kteří jsou již od útlého věku pod tlakem svých vrstevníků.¹⁸

16 Text z „COMPASS, a manual for human rights education with young people“, Rada Evropy, Štrasburk 2002, str. 376 a dále.

17 Z „Slovníček pojmů k výchově k demokratickému občanství“, Karen O’Shea, Rada Evropy, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

18 Text z „COMPASS, a manual for human rights education with young people“, Rada Evropy, Štrasburk 2002, str. 380.

Další informace jsou uvedeny v seznamu pomůcek pro učitele na konci této lekce.

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Prostřednictvím této řady vyučovacích hodin žáci:

- získávají hlubší vhled do pozadí mechanismu konfliktu;
- získávají hlubší poznání možností nenásilného řešení konfliktu;
- zlepšují svou schopnost řešit konflikt ve svém vlastním prostředí;
- zlepšují svou schopnost posuzovat názory a potřeby všech stran zapojených do konfliktu;
- prohlubují svůj vhled do konfliktů mezi lidskými právy;
- zlepšují kritické myšlení o užití násilí;
- získávají hlubší vhled do způsobů vypořádání se s násilím, s nímž jsou konfrontováni;
- jsou stimulováni přistupovat ke konfliktům nenásilným způsobem.

LEKCE 4: Konflikt

Co dělat, když se neshodneme?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Řešení konfliktu	Žáci budou seznámeni s metodou řešení konfliktů v šesti krocích.	Analyzovat konflikt; nalézt řešení.	Materiál pro žáky 4.1.	Práce v malé skupině.
Vyučovací hodina 2: Použití metody šesti kroků	Žáci se naučí aplikovat metodu šesti kroků.	Analyzovat konflikt; nalézt řešení.	Materiál pro žáky 4.1. Materiál pro žáky 4.2.	Práce v malé skupině.
Vyučovací hodina 3: Střet lidských práv	Žáci dokážou rozpoznat a analyzovat situace konfliktu lidských práv.	Analyzovat situaci, ve které dochází ke konfliktu lidských práv.	Materiál pro žáky 4.3. Materiál pro žáky 5.2.	Práce v malé skupině. Kritické myšlení.
Vyučovací hodina 4: Užití násilí	Žáci dokážou kriticky přemýšlet o přijatelnosti užití násilí a o vlastním chování.	Reflexe užití násilí a vlastního chování.	Materiál pro žáky 4.4.	Práce v malé skupině. Kritické myšlení.

Vyučovací hodina 1

Řešení konfliktu

Jak řešit vážné neshody?

Výukové cíle	Žáci budou seznámeni s metodou řešení konfliktů v šesti krocích.
Úkoly pro žáky	Analyzovat konflikt; nalézt řešení.
Pomůcky	Čisté archy papíru nebo cvičebnice a pera. Materiál pro žáky 4.1.
Metoda	Práce celé třídy, volitelně ve dvojicích.

Koncepční učení

Konflikty jsou součástí každodenního života. Není potřeba na ně hledět jako na negativní události, ale jako na střet zájmů mezi jednotlivci nebo skupinami. V politice jsou konflikty dokonce důležitou součástí veřejné diskuse. Pouze prostřednictvím otevřeného konfliktu a hledání kompromisu mají všechny různé společenské skupiny pocit, že byly vyslyšeny a integrovány. Řešení konfliktu (hledání kompromisu) je dovednost, kterou je možné se naučit. Tato vyučovací hodina se zaměřuje na postupy vedoucí k tomuto cíli.

V této vyučovací hodině se objevují následující popisy řešení konfliktu a je důležité, aby byl učitel seznámen s jejich významem.

Vítězství–vítězství (win–win): popisuje situaci, ze které těží obě strany stejným dílem, a to díky odsouhlasenému řešení konfliktu. Obě strany mají pocit, že dosáhly toho, co chtěly. Tato situace je chápána jako nejideálnější situace řešení konfliktu, protože napomáhá předcházet opakovanému výskytu téhož konfliktu.

Vítězství–porážka nebo porážka–vítězství: popisuje situaci, kdy při řešení konfliktu jedna strana prohrála a druhá vyhrála. Tento druh řešení konfliktu často znamená jeho opakovaný výskyt, protože pro poraženou stranu nepřináší téměř žádné výhody.

Porážka–porážka: Popisuje situaci, ve které není žádná strana vítězem a žádná strana nezískává z řešení konfliktu žádnou výhodu. Tato situace často znamená, že konflikt pouze dočasně ustoupil, a je pravděpodobné, že znovu vypluje na povrch.

Vyučovací hodina 1

Učitel zahájí vyučovací hodinu napsáním slova „KONFLIKT“ na levou stranu tabule. Požádá žáky, aby na papír napsali výrazy a slova, která je v souvislosti s výrazem „konflikt“ napadnou.

Totéž je provedeno u slova „MÍR“, které učitel napíše na pravou stranu tabule. Učitel následně požádá asi deset žáků, aby uvedli, která slova je napadla. Výsledky jsou napsány na tabuli a žáci následně komentují tyto otázky:

– Jste překvapeni nějakým zvoleným slovem?

– Jsou všechna slova související s konfliktem negativní a naopak všechna slova související s mírem pozitivní?

Učitel vyzve žáky, aby uvedli příklady konfliktů, se kterými se sami setkali nebo které proběhly v prostředí, ve kterém se pohybují. Učitel žáky požádá, aby popřemýšleli, zda tyto konflikty spadají do kategorie konfliktů, jež by mohly být vyřešeny a jsou prvním krokem ke kompromisu, nebo zda spadají do kategorie konfliktů, které vyřešit nelze. Poté učitel seznámí žáky s názorem, že konflikty nemusí nutně vést k násilí a že existují konstruktivnější přístupy.

Učitel žákům uvede příklad konkrétního konfliktu, který může vzniknout v rodině. „Katja, osmnáctiletá dcera, se chce podívat na video, které právě dostala od kamaráda. Její patnáctiletý bratr Martin by se rád díval na svůj oblíbený televizní program.“

Učitel rozdá žákům kopii materiálu pro žáky 4.1 a ti začnou analyzovat tento konflikt s použitím metody šesti kroků popsané níže.

Kroky 1 a 2 jsou prováděny celou třídou pod vedením učitele. Ten trvá na zjištění reálných „potřeb“ obou stran a na formulování jasné definice konfliktu.

V kroku 1 je důležité, aby byly skutečné potřeby jednotlivých stran konfliktu vysloveny neprovokativním způsobem. Je nutné se zamyslet nad tím, jaké skutečné potřeby stojí za problémem, protože ty se mohou lišit od potřeb vyjádřených samotnými stranami. V kroku 2 je problém stojící za konfliktem formulován způsobem, na kterém se mohou shodnout obě strany.

Krok 3 je vyhrazen promýšlení možných řešení. V této fázi nesmí být řešení komentována nebo posuzována – je nutné uvítat veškeré příspěvky. Krok 3 může proběhnout ve dvojicích, následuje výměna názorů (nebo partnerů). Dále, při analýze řešení, učitel představí koncept přístupů „porážka–porážka“, „vítězství–porážka“, „porážka–vítězství“ nebo „vítězství–vítězství“ a požádá dvojice o vyhodnocení jejich řešení s využitím tohoto konceptu (krok 4).

Pokud žáci zjistí, že žádné z jejich řešení nevede k oboustranně prospěšnému řešení konfliktu („vítězství–vítězství“), jsou vyzváni k dalšímu přemýšlení. Avšak budou vždy existovat případy, ve kterých oboustranně prospěšné řešení konfliktu neexistuje. Po prezentaci odpovědí učitel skupinu vyzve, aby rozhodla o nejlepším řešení (krok 5). Ve skutečném konfliktu, kde jsou obě strany přímo zapojeny do této metody řešení sporu, musí obě strany řešení akceptovat. Na konci aktivity učitel stručně představí možnost kroku 6. Podstata kroku 6 spočívá v tom, že po určité době (po několika minutách, hodinách, dnech nebo týdnech, v závislosti na povaze konfliktu) je řešení evaluováno, a je-li třeba, upraveno.

Na závěr učitel podpoří diskusi na téma, zda by takový nástroj, jako je například metoda šesti kroků, mohl fungovat, v jakých situacích a jaké by byly důsledky jeho rozšíření a využívání. To by mělo být projednáno ve vztahu k různým skupinám a kontextům, například:

- skupiny vrstevníků;
- rodina;
- třída;
- škola;
- stát;
- válka;
- sport.

Vyučovací hodina 2

Použití metody šesti kroků

Jak se vyvarovat bitev se sousedem?

Výukové cíle	Žáci se naučí aplikovat metodu šesti kroků.
Úkoly pro žáky	Analyzovat konflikt a najít řešení prospěšná pro obě strany.
Pomůcky	Kopie jednoho ze scénářů konfliktu z materiálu pro žáky 4.2 pro každou malou skupinu. Materiál pro žáky 4.1.
Metoda	Práce v malé skupině.

Informační okénko

Mírové řešení konfliktu nemůže být realizováno v praxi pouhým porozuměním teoretickému konceptu. Jedná se o skutečnou dovednost, které je nutno se naučit. Tato vyučovací hodina poskytuje žákům příležitost naučit se, prakticky realizovat mírové řešení sporu. Dalším krokem bude použití této znalosti v reálné životní situaci ve škole.

Učitel zahájí vyučovací hodinu tím, že vysvětlí žákům jejich úkol, jenž spočívá v použití metody šesti kroků k vyřešení konfliktu v různých konfliktních situacích.

Třída je rozdělena do malých skupin po čtyřech až pěti žácích a každá skupina obdrží kopii materiálu pro žáky 4.2. Každá skupina pracuje na jedné z verzí scénáře, takže na každé verzi scénáře bude pracovat více než jedna skupina. Žáci také využívají materiál pro žáky 4.1 nazvaný „Metoda šesti kroků k řešení konfliktu“. Poté, co skupiny skončí práci, představí mluvčí každé skupiny svých šest kroků celé třídě. Nejdříve se věnuje konfliktu 1 a poté konfliktu 2:

Po prezentacích povede učitel diskusi třídy o navržených řešeních a k tomu využije následující otázky:

- Rozumíme „potřebám“ a „definici problému“? Jsou ještě nějaké otázky nevyřešeny?
- Mohli bychom najít jiná řešení, o kterých bychom si mysleli, že budou z dlouhodobého hlediska lepší?

Ve druhém kroku učitel požádá žáky, aby pracovali s konflikty, které se odehrály nebo právě odehrávají ve škole, ve skupině vrstevníků, ve státě apod. Žáci jsou vyzváni, aby si vybrali jeden nebo více příkladů (v závislosti na dostupném času) a přemýšleli o možných řešeních typu „vítězství–vítězství“.

Pokud učitel hodlá obě případové studie využít k seznámení žáků s formami mediace, může poskytnout základní informace o soudním systému řešení sporů v zemi (možnost obrátit se s konfliktem na soud). Namísto diskuse o těchto konfliktech pomocí metody šesti kroků je možné tyto situace také ztvárnit pomocí hraní rolí.

V případě hereckého výstupu by jeden žák hrál stranu A, další stranu B a třetí by působil v roli zprostředkovatele (mediátora). Učitel by poté mohl požádat jednotlivé skupiny o zpětnou vazbu zaměřenou na způsob vyřešení konfliktu. Prodiskutovat by bylo možné nejen různá řešení, ale i proces pokusu o dosažení řešení. Tyto další prvky mohou vyžadovat hodně času navíc a možná je bude nutné realizovat jako mimoškolní aktivitu nebo jako další vyučovací hodinu.

Vyučovací hodina 3

Střet lidských práv

Rozpor v lidských právech. Co teď??

Výukové cíle	Žáci dokážou rozpoznat a analyzovat situace konfliktu lidských práv.
Úkoly pro žáky	Analýza situace konfliktu lidských práv.
Pomůcky	Velký arch papíru a fix pro každou skupinu. Materiál pro žáky 4.3. Materiál pro žáky 5.2.
Metoda	Práce v malé skupině. Kritické myšlení.

Informační okénko

Ačkoliv se může na první pohled zdát, že lidská práva nabízejí jasné odpovědi, vždy tomu tak nebývá. Ve skutečnosti existuje celá řada situací, ve kterých bude něčí právo kolidovat s právem někoho jiného. V takovém případě může kritické myšlení pomoci jednotlivci zvážit vzájemně kolidující práva a určit jeho vlastní řešení.

Vyučovací hodina 3

Pracovní skupiny (po čtyřech nebo pěti žácích) obdrží kopii případové studie o střetu lidských práv (materiál pro žáky 4.3 „Pět případů střetu lidských práv“), velký arch papíru a fix.

Nejdříve jsou žáci vyzváni, aby prodiskutovali, která lidská práva jsou ve vzájemném střetu. Pro účely diskuse může být skupině předložen seznam lidských práv (materiál pro žáky 5.2). Jakmile se shodnou, která práva jsou ve vzájemném střetu, rozdělí arch papíru tak, jak je zobrazeno níže. Učitel může uspořádání napsat na tabuli a do prvního pole zapsat lidská práva, kterých se konflikt týká.

Číslo případu
Lidská práva, která jsou ve střetu
– – –
Řešení
Proč?

Druhým úkolem je vedení otevřené diskuse o tom, jaké řešení by podle žáků měl střet mít. Žáci uvádějí důvody svého rozhodnutí a zapisují je na svůj arch papíru.

Každá skupina je následně požádána, aby ustanovila mluvčího, který bude prezentovat odpovědi skupiny celé třídě. Učitel může požádat třídu o zpětnou vazbu ohledně zvolených řešení a o vyjádření souhlasu či nesouhlasu s názory skupiny.

Vyučovací hodina 4

Užití násilí

Je užití násilí v některých případech přijatelné?

Výukové cíle	Žáci dokážou kriticky přemýšlet o přijatelnosti užití násilí a o vlastním chování.
Úkoly pro žáky	Reflexe užití násilí a vlastního chování.
Pomůcky	Kartičky nebo proužky papíru s případy z materiálu pro žáky 4.4 pro každou skupinu. (Učitel bude potřebovat informace o soudním systému dané země a jeho způsobu řešení sporů.)
Metoda	Práce v malé skupině. Kritické myšlení.

Informační okénko

Ačkoliv je mírový svět chápán jako konečný cíl, mezinárodní lidská práva ani mezinárodní humanitární práva z absolutního hlediska užití násilí nevylučují. Tato vyučovací hodina si klade za cíl rozvíjet kritické myšlení žáků ohledně legitimacy užití násilí ve specifických případech. Žáci jsou požádáni, aby přemýšleli o svém vlastním chování v souvislosti s násilím, kterého se sami dopustili, nebo s násilným chováním lidí ve svém prostředí.

Třída je rozdělena do pracovních skupin po čtyřech až pěti žácích. Žák nebo učitel představí případ 1 z materiálu pro žáky 4.4.

Zvládnout všechny čtyři případy v průběhu jedné vyučovací hodiny bude možná těžké. Učitel se tedy může rozhodnout a přidělit jednotlivé případy různým skupinám, vybrat pouze dva ze čtyř případů nebo přidat další vyučovací hodinu.

Skupiny mají za úkol diskutovat o případu pomocí otázek uvedených na kartičkách a prezentovat reakce ústní formou. Je třeba, aby si učitel stále uvědomoval, že základní zkoumanou otázkou je, do jaké míry může být akceptováno užití násilí. Po vyjádření všech skupin může učitel sdělit k případu další související informace a poté přejít k případu dalšímu.

Kopie případů, otázek a dalších informací pro učitele

Případ 1

V průběhu demonstrace proti globalizaci začala malá skupina lidí házet kameny na budovu ústředí známé nadnárodní společnosti. Policejní síly přítomné na místě si této akce všimly a pokusily se zatknout osoby, které se takových činů dopouštěly. Během tohoto zásahu byl osobami, které házely kameny, zajat a surově zbit jeden policista.

Otázky:

1. Bylo by přijatelné, kdyby policejní síly použily své střelné zbraně a začaly střílet na lidi házějící kameny?
2. Bylo by přijatelné, kdyby policie zasáhla pomocí samopalů? (Bylo by to rychlejší, avšak pravděpodobně by měla tato střelba více obětí.)
3. Bylo by přijatelné, kdyby policie počkala až do okamžiku, kdy bude schopna zasáhnout vodním dělem?
4. Bylo by pro policii přijatelné neuchýlit se k použití síly, aby nedošlo k eskalaci konfliktu?

Informace

V souladu s mezinárodními normami může policie za určitých podmínek použít násilí. Síla musí být použita pouze v nezbytném případě a musí být přiměřená pro daný záměr zásahu. Pokud by policista dostal rozkaz od svého nadřízeného, aby zasáhl způsobem, který je v rozporu s tímto pravidlem, pravidla OSN očekávají, že odmítne rozkaz splnit.

Případ 2

Země X vyhlásí válku zemi Y, protože země Y jasně chrání a dokonce financuje skupiny rebelů bojující proti zemi X z území země Y. Zpravodajský tým země X zjistil, ve které vesnici přebývá skupina dobře vycvičených a ozbrojených rebelů a že tato skupina připravuje rozsáhlý bombový útok na důležitý průmyslový cíl.

Otázky:

1. Bylo by přijatelné, aby země X těžce bombardovala vesnici, pokud by mělo přežít pouze několik osob, včetně místních obyvatel?
2. Bylo by uvedené bombardování přijatelné po jasně vzneseném požadavku k rebelům, aby se vzdali, a jasném varování místních obyvatel, aby opustili vesnici a shromáždili se na místním sportovním stadionu, kam by byli vpuštěni až po provedení osobní prohlídky s cílem zajistit zbraně?
3. Bylo by přijatelné nezasáhnout pomocí síly? O jakých alternativách můžete uvažovat?

Informace

Mezinárodní pravidla (takzvané „Ženevské konvence“) o vedení války nepředpokládají úplný zákaz použití vojenské síly, ale zakazují určité typy intervencí a zbraní. Jedním z principů je, že vojenská síla nesmí být využita proti nevojenským cílům a nesmí být nevybíravá a nepřiměřená: například je nutné vynaložit maximální úsilí k předcházení civilním obětem na životech tím, že nebudou použity nejvýkonnější bomby proti vojenským cílům v situacích, kdy by byly dostatečné i bomby s menší destrukční silou. Tímto způsobem je možné předcházet civilním obětem a úmrtím nevinných stran (takzvaným „kolaterálním škodám“). Nicméně jak je uvedeno výše, neznamená to, že „Ženevské konvence“ o vedení války považují kolaterální škody za nepřijatelné, ale spíše s nimi do určité míry počítají.

Případ 3

Pan X, mladý muž pracující na pozici technického asistenta v místní nemocnici, pravidelně bije svoji manželku, když se domů vrátí opilý. Násilí, kterého se na manželce dopouští, je někdy skutečně velice závažné a jednou ho manželka obhlásila na policii. Sousedka, která se o této situaci náhodou dozvěděla, si nyní dokáže živě představit, co se u sousedů děje, když z jejich bytu slyší bádky a křik.

Otázky:

1. Měla by sousedka informovat o těchto případech policii, nebo se jedná o nepřijatelné vměšování do soukromí jejich sousedů?
2. Pokud policie obdrží od někoho takovéto informace, měla by v těchto případech zasáhnout?

Informace

„(...) Státy musí odsuzovat násilí na ženách a nesmí se odvolávat na žádné zvyky, tradice nebo náboženské rituály, aby se vyhnuly svým závazkům eliminovat takové násilí. Státy musí usilovat všemi vhodnými prostředky a bez prodlení o nastolení politiky eliminace násilí páchaného na ženách a pro tento účel musí:

(a) Posoudit, a pokud tak ještě nečinily, ratifikovat nebo přistoupit k Deklaraci za odstranění násilí páchaného na ženách nebo stáhnout veškeré výhrady k této Deklaraci;

(b) Zdržet se páchaní jakéhokoliv násilí na ženách;

(c) Uplatněním řádné péče zabránit činům násilí na ženách, vyšetřovat je a v souladu s národní legislativou je trestat, at' již jsou tyto činy spáchány státem nebo soukromými osobami (...).“

Z Deklarace OSN za odstranění násilí páchaného na ženách (1993).

Případ 4

Třináctiletý Leo je hubený a spíše malý chlapec. Často si ho dobírají někteří starší hoši, když si hraje na místním hřišti. Tentokrát jim řekl, že by ho měli přestat obtěžovat a že se chovají jako nevychovaní a primitivní lidé. Nato ho starší chlapci začali surově bít. Když přišel na hřiště Leův kamarád, viděl, co se stalo. Viděli to i starší lidé, kteří přes hřiště procházeli cestou domů z obchodu s potravinami.

Otázky:

1. Měl Leův kamarád nějak zasáhnout? Jak?
2. Měli nějak zasáhnout starší lidé? Jak?
3. Jaké další řešení byste navrhovali?

V rámci dalšího úkolu by mohli žáci napsat dopis starším chlapcům, ve kterém by jim vysvětlili, co si myslí o jejich chování. To by mohl být domácí úkol nebo úkol pro skupiny, které pracují rychleji.

Pomůcky učitele

Mezinárodní humanitární právo

Co je mezinárodní humanitární právo?

Mezinárodní humanitární právo (MHP) zahrnuje jak humanitární principy, tak i mezinárodní smlouvy usilující o záchranu životů a zmírnění utrpení bojovníků a civilistů v průběhu ozbrojených konfliktů. Jeho základní právní dokumenty jsou tvořeny Ženevskými konvencemi z roku 1949 – čtyřmi smlouvami podepsanými téměř všemi národy světa. Tyto Konvence definují základní práva bojovníků, kteří odstoupili z bojů z důvodu zranění, nemoci nebo zajetí, a práva civilistů. Dodatečné protokoly z roku 1977, které Ženevské konvence doplňují, dále tato práva rozšiřují.

Koho MHP chrání? Chrání MHP i mě?

MHP chrání zraněné, nemocné nebo zajaté členy ozbrojených sil a civilisty. O zraněné a nemocné bojovníky – bez ohledu na národní příslušnost – bude postaráno a pečováno v souladu s ustanoveními Ženevské konvence I. Nesmí být zavražděni, vystaveni mučení nebo biologickým experimentům. Musí jim být poskytnuta odpovídající péče a musí být chráněni před oloupením nebo nevhodným zacházením. Konvence také chrání zdravotníky, vojenské kněze, vojenská zdravotnická zařízení a mobilní jednotky.

Zranění, nemocní a ztroskotaní bojovníci na moři jsou chráněni Ženevskou konvencí II. Je jim poskytována stejná ochrana jako ochrana vojákům na zemi, navíc rozšířená o podmínky, se kterými se setkají na moři. Chráněny jsou také nemocniční lodě.

S válečnými zajatci, chráněnými Ženevskou konvencí III, musí být zacházeno humánně a musí mít k dispozici odpovídající ubytování, jídlo, oděvy a lékařskou péči. Nesmí být vystaveni mučení nebo lékařským experimentům a musí být chráněni před akty násilí, napadáním a veřejným zotuzováním. Zajetí váleční korespondenti a civilisté, kteří mají oprávnění doprovázet vojenské síly, užívají rovněž práva tohoto stavu.

Civilisté jsou chráněni Ženevskou konvencí IV. Po celou dobu musí všechny strany konfliktu rozlišovat mezi civilisty a bojovníky a směřovat bojové operace pouze proti vojenským cílům. Civilistům musí být umožněno žít co nejnornálnějším způsobem života. Musí být ochráněni před zavražděním, mučením, drancováním, odvetnými opatřeními, nevybíravým ničením majetku a držením jako rukojmí. Je nutné respektovat jejich čest, rodinná práva, náboženské přesvědčení a vyznání. Okupační síly musí zajistit a umožnit bezpečný průjezd příslušným potravinovým a zdravotnickým konvojem a vytvoření nemocničních a bezpečnostních zón pro zraněné, nemocné, staré, děti, těhotné ženy a matky s malými dětmi. Tato konvence poskytuje zvláštní ochranu ženám a dětem. Zaměstnanci nemocnice pečující o tyto osoby musí být respektováni a chráněni.

Ženevské konvence se domáhají poskytnutí humanitární pomoci ze strany Mezinárodního výboru Červeného kříže (MVČK), národních společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce nebo ze strany jiných nestranných humanitárních organizací schválených stranami sporu.

Odlišují se mezinárodní humanitární práva od lidských práv?

Ano, ale vzájemně se doplňují. Oba soubory práv usilují o ochranu jednotlivců před újmou a zachování lidské důstojnosti, avšak řeší rozdílné okolnosti a jsou postaveny na odlišných základních dokumentech. MHP se používá v čase ozbrojených konfliktů za účelem omezení strádání způsobeného válkou a na ochranu těch, kteří byli zajati nepřítelem. Hlavním účelem MHP je ochránit základní práva zraněných, nemocných a ztroskotaných bojovníků, válečných zajatců a civilistů. Zákony na ochranu lidských práv platí v dobách míru nebo války, avšak zaměřují se především na ochranu lidí před porušením mezinárodně uznávaných občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv ze strany vlád jednotlivých států.

Co MHP říká o dětských vojácích?

Humanitární zákony zakazují účast dětí ve válečných konfliktech, avšak dětsí vojáci stále v mnoha částech světa představují vážný problém. MHP vyžaduje zákaz nábory dětí do 15 let věku do ozbrojených sil a přijetí „veškerých možných opatření“ k zamezení nasazování dětí v přímých bojových operacích. Při nábory osob ve věku od 15 do 18 let je nutné upřednostňovat nejstarší (článek 77, Protokol I). Bohužel počet dětí, které se stávají dobrovolně či nedobrovolně vojáky, narůstá. Potenciálními branci mohou být děti, které žijí v konfliktních zónách, a především ty, které ztratily rodinu nebo se jiným způsobem dostaly na okraj společnosti. Děti jsou často nuceny připojit se k ozbrojeným skupinám nebo stát se dětskými vojáky, aby přežily.

Kdy je MHP uplatněno?

MHP je uplatňováno v případě ozbrojených konfliktů (válek) mezi národy (mezinárodní ozbrojené konflikty) nebo v případě vnitřních ozbrojených konfliktů, například během občanských válek.

Vztahuje se MHP na teroristické útoky z 11. září?

Třebaže 11. září 2001 přineslo smrt a zkázu srovnatelnou s válečným běsněním, aplikace MHP není v tomto případě jasná. MHP je uplatňováno v případě ozbrojených konfliktů (válek) mezi státy (mezinárodní ozbrojené konflikty) nebo v případě vnitřních ozbrojených konfliktů, například během občanských válek. Pokud byly šokující útoky na civilní cíle v New Yorku a ve Washingtonu způsobeny samostatně fungující teroristickou sítí, šlo spíše o ohavný zločin než o válečný akt, na který by se vztahovalo MHP.

Poskytuje MHP zvláštní ochranu ženám?

Ano. Ačkoliv ženy požívají stejnou obecnou zákonnou ochranu jako muži, Ženevské konvence vyznávají princip, podle kterého „se ženami má být zacházeno se všemi ohledy z důvodu jejich pohlaví“ (článek 12, ŽK I a II, článek 14, ŽK III). To znamená, že je ženám poskytnuta dodatečná ochrana s ohledem na jejich specifické potřeby vyplývající z genderových odlišností, cudnosti, cti, těhotenství a porodu. Například válečné zajatkyne nebo internované ženy musí být ubytovány v ubytovnách oddělených od mužů a pod bezprostředním dozorem jiných žen. Ženy musí být ochráněny „před znásilněním, nucenou prostitucí nebo jinou formou nemravného útoku“ (ŽK IV, článek 27, také článek 75 a 76, Protokol I). V případě humanitárních dodávek mají přednost „nastávající matky, těhotné ženy a kojící matky“ (článek 70, Protokol I). Další informace související se ženami v ozbrojených konfliktech lze najít v nové studii „Women Facing War“¹⁹. Více na www.womenandwar.org.

Jak MHP chrání děti?

MHP zakazuje útoky proti civilistům a dětem ustanovuje speciální ochranu. Všichni civilisté musí být ochráněni před zavražděním, mučením, drancováním, odvetnými opatřeními, nevybíravým ničením majetku a držením jako rukojmí. Je nutné respektovat jejich čest, rodinná práva, náboženské přesvědčení a vyznání. Okupační síly musí zajistit a umožnit bezpečný průjezd příslušným potravinovým a zdravotnickým konvojem a vytvoření nemocničních a bezpečnostních zón pro zraněné, nemocné, staré, děti, těhotné ženy a matky s malými dětmi. Speciální ustanovení také reagují na potřeby dětí bez doprovodu jejich rodiny, na psychosociální potřeby a komunikaci rodin.

O děti do 15 let věku, které jsou sirotky nebo jsou odloučené od svých rodin, musí být postaráno. Musí jim být umožněno vyznávat jejich náboženství a je nutné jim zajistit vzdělávání.

¹⁹ Studie je dostupná prostřednictvím webového portálu organizace UNESCO:

http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=18594&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Jedná se o porušení MHP, když jsou během války zabiti civilisté?

Ochrana civilistů je hlavním cílem MHP. Podle Ženevské konvence IV musí být civilisté ochráněni před zavražděním a musí jim být umožněno žít normálním životem, pokud to bezpečnost umožňuje. Dodatečný Protokol I z roku 1977 obsahuje další podrobnosti, které rozšiřují ochranu civilistů v mezinárodních ozbrojených konfliktech. Ačkoliv Spojené státy Protokol I podepsaly, dosud jej neratifikovaly. Nicméně naznačily, že se těmito ustanoveními, která jsou považována mnohými za kodifikaci široce akceptovaných zvykových práv, rozvíjených v průběhu celých staletí, budou řídit.

Základní pravidlo principu rozlišování je uvedeno v článku 48 Protokolu I, který uvádí: „K zajištění respektu vůči civilnímu obyvatelstvu a jeho ochrany i ochrany civilních objektů jsou bojující strany vždy povinny rozlišovat mezi civilním obyvatelstvem a příslušníky ozbrojených sil a mezi objekty civilními a vojenskými – válečné operace jsou přípustné jen proti vojenským objektům a bojovníkům.“ Kromě zákazu přímých útoků rovněž MHP zakazuje nevybíravé útoky na civilisty. Tyto mohou například nastat v situaci, kdy útok ozbrojenými silami na vojenský cíl nebere v potaz nadměrné negativní důsledky pro civilisty (článek 41, Protokol I).

Avšak ne všechna úmrtí civilistů během války jsou nezákonná. MHP nestaví ozbrojený konflikt mimo zákon, ale pokouší se vyvážit uznané zákonné právo státu napadnout legitimní vojenské cíle během války s právem civilního obyvatelstva na ochranu před následky válečného konfliktu. Jinými slovy, MHP s ohledem na povahu válečného konfliktu předpokládá určité množství „kolaterálních škod“, které bohužel mohou zahrnovat i oběti na životech civilistů.

Materiál pro žáky 4.1

Metoda šesti kroků k řešení konfliktu

1. Potřeby strany A a) b) c) d)	1. Potřeby strany B
2. Definice problému	
3. Návrhy na řešení a) b) c) d)	
4. Vyhodnocení řešení pro stranu A a) b) c) d)	4. Vyhodnocení řešení pro stranu B a) b) c) d)
5. Jaké řešení je nejlepší?	
6. Určete, jak a kdy bude řešení vyhodnoceno	

Materiál pro žáky 4.2

Scénáře konfliktu

Konflikt 1

Dva sousedé se nedokážou shodnout ohledně plotu, který je postaven mezi jejich pozemky. Jeden souseď chce vyměnit plot za nový, protože se domnívá, že starý plot již není v dobrém stavu. Očekává, že souseď polovinu nákladů na nový plot zaplatí. Druhý souseď souhlasí, že plot není v dobrém stavu, ale nechce na nový plot přispět. Myslí si, že stávající plot, třebaže nevypadá moc dobře, stále dokáže udržet souseďova psa na jeho zábradlí. Navíc nemá rád, jak se souseď stále musí ukazovat s novými a dražšími věcmi.

Konflikt 2

Otec a matka dvouletého dítěte se nedokážou shodnout, jak reagovat, když dítě začne v domě dělat rámus a nepořádek. Otec se domnívá, že by se dítě mělo začít učit jak se chovat, a že by se s výchovou mělo začít co nejdříve. Kromě toho má rád během odpočinku ticho a klid, protože má vyčerpávající zaměstnání. Matka se domnívá, že dvouletému dítěti není možné stále zabránit v hraní nebo pláči, protože by ho to frustrovalo a škodilo by to jeho dalšímu vývoji.

Materiál pro žáky 4.3

Pět případů střetu lidských práv

Případ 1

Max je osmiletý chlapec, který utrpěl velice vážný úraz a naléhavě potřebuje krevní transfúzi v nemocnici. Jeho otec však provedení krevní transfúze z náboženských důvodů zakázal. Jeho matka a lékaři by chtěli chlapci život zachránit.

Případ 2

V oddělení pohotovostního příjmu v nemocnici pracuje pouze omezený počet zaměstnanců. Je hektický večer a zbývá pouze jeden volný pokoj s jedním místem pro akutní lékařskou péči. Protože jsou stále v ohrožení dva lidské životy, lékaři se musí rozhodnout, zda tuto péči dopřejí malému dítěti, nebo úspěšnému obchodníkovi.

Případ 3

Gus je vysoce uznávaným členem náboženské politické strany, která velice zdůrazňuje rodinné hodnoty. Novinář, který navštívil ústředí strany, náhodou objeví osobní dopisy od X, ze kterých bez všech pochybností vysvítá, že Gus má nemanželský poměr. Novinář příběh zveřejní.

Případ 4

Youtchou žije v zemi třetího světa. Je chudý a je schopen pokrýt svoje základní životní potřeby, ale nic víc. Rád by začal studovat, ale nemůže najít způsob, jak toho docílit. Jeho země není schopna poskytnout mu potřebné zdroje, protože stav ekonomiky je velice špatný a stát musí vynakládat veškeré dostupné zdroje k pokrytí základních potřeb obyvatelstva.

Případ 5

Místní úřady plánují postavit novou školu na pozemku, který je jedním z mála míst, kde si děti stále ještě mohou hrát.

Materiál pro žáky 4.4

Je užití násilí v některých případech přijatelné?

Případ 1

V průběhu demonstrace proti globalizaci začala malá skupina lidí házet kameny na budovu ústředí známé nadnárodní společnosti. Policejní síly přítomné na místě si této akce všimly a pokusily se zatknout osoby, které se takových činů dopouštěly. Během tohoto zásahu byl osobami, které házely kameny, zajat a surově zbit jeden policista.

Otázky:

1. Bylo by přijatelné, kdyby policejní síly použily své střelné zbraně a začaly střílet na lidi házející kameny?
2. Bylo by přijatelné, kdyby policie zasáhla pomocí samopalů? (Bylo by to rychlejší, avšak pravděpodobně by měla tato střelba více obětí.)
3. Bylo by přijatelné, kdyby policie počkala až do okamžiku, kdy bude schopna zasáhnout vodním dělem?
4. Bylo by pro policii přijatelné neuchýlit se k použití síly, aby nedošlo k eskalaci konfliktu?

Případ 2

Země X vyhlásí válku zemi Y, protože země Y jasně chrání a dokonce financuje skupiny rebelů bojující proti zemi X z území země Y. Zpravodajský tým země X zjistil, ve které vesnici přebývá skupina dobře vycvičených a ozbrojených rebelů a že tato skupina připravuje rozsáhlý bombový útok na důležitý průmyslový cíl.

Otázky:

1. Bylo by přijatelné, aby země X těžce bombardovala vesnici, pokud by mělo přežít pouze několik osob, včetně místních obyvatel?
2. Bylo by uvedené bombardování přijatelné po jasně vzneseném požadavku k rebelům, aby se vzdali, a jasném varování místních obyvatel, aby opustili vesnici a shromáždili se na místním sportovním stadionu, kam by byli vpuštěni až po provedení osobní prohlídky s cílem zajistit zbraně?
3. Bylo by přijatelné nezasáhnout pomocí síly? O jakých alternativách můžete uvažovat?

Případ 3

Pan X, mladý muž pracující na pozici technického asistenta v místní nemocnici, pravidelně bije svoji manželku, když se domů vrátí opilý. Násilí, kterého se na manželce dopouští, je někdy skutečně velice závažné a jednou ho manželka oblékla na policii. Sousedka, která se o této situaci náhodou dozvěděla, si nyní dokáže živě představit, co se u sousedů děje, když z jejich bytu slyší hádky a křik.

Otázky:

1. Měla by sousedka informovat o těchto případech policii, nebo se jedná o nepřijatelné vměšování do soukromí jejich sousedů?
2. Pokud policie obdrží od někoho takovéto informace, měla by v těchto případech zasáhnout?

Případ 4

Třináctiletý Leo je hubený a spíše malý chlapec. Často si ho dobírají někteří starší hoši, když si hraje na místním hřišti. Tentokrát jim řekl, že by ho měli přestat obtěžovat a že se chovají jako nevychovaní a primitivní lidé. Nato ho starší chlapci začali surově bít. Když přišel na hřiště Leův kamarád, viděl, co se stalo. Viděli to i starší lidé, kteří přes hřiště procházeli cestou domů z obchodu s potravinami.

Otázky:

1. Měl Leův kamarád nějak zasáhnout? Jak?
2. Měli nějak zasáhnout starší lidé? Jak?
3. Jaké další řešení byste navrhovali?

Část 2

Převzetí odpovědnosti

Lekce 5

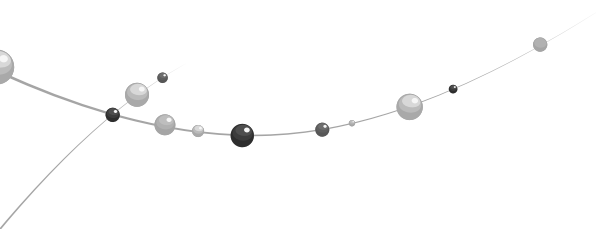
Práva, svobody a povinnosti

Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?

Lekce 6

Odpovědnost

Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?

LEKCE 5

Práva, svobody a povinnosti

Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?

5.1. Přání, základní potřeby, lidská důstojnost a lidská práva
Mám lidské právo na vše, co si přeji?

5.2. Určení porušení lidských práv
Která lidská práva jsou zde porušena?

5.3. Práva a povinnosti
Jak mohou práva existovat bez povinností?

5.4. Kvíz o lidských právech
Co je správně? Jaká by měla být naše lidská práva?

LEKCE 5: Práva, svobody a povinnosti

Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?

Na jednu stranu se lidská práva zabývají rozvojem lidstva, tedy tím, jak jsou lidé schopni realizovat svůj plný potenciál v rámci svých vztahů se spoluobčany. Na druhou stranu lidská práva definují povinnosti národního státu vůči jednotlivcům. Mezi důležité dokumenty o lidských právech patří Všeobecná deklarace lidských práv, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluva o právech dítěte. Tradičně jsou lidská práva rozdělena do kategorií – občanských, politických, sociálních, ekonomických a kulturních. Tyto kategorie jsou často asociovány s fázemi vývoje historie lidských práv; občanská a politická práva jsou považována za „první generaci“ práv, po kterých následovala sociální a ekonomická práva jako „druhá generace“ práv a nakonec kulturní práva nebo práva na vývoj považovaná za práva „třetí generace“. Bez ohledu na hodnotu kategorizace práv usilují VDO/VLP o podporu komplexního porozumění lidským právům. To klade stejný důraz na všechny kategorie práv: občanská, politická, sociální, ekonomická a kulturní. VDO/VLP tedy usilují o vyvážení minulých tendencí považovat některá práva za důležitější v porovnání s jinými. Zatímco jsou lidská práva tradičně spojována se státem a jeho vztahem k jednotlivci, VDO/VLP stále více kladou důraz na práva skupin nebo národů. Pokusy o začlenění těchto myšlenek do VDO/VLP jsou důležité pro rozvoj samotného konceptu a pro rozvoj místních, národních a regionálních komunit.²⁰

Lidská práva mají tři články: držitele práv, obsah práv (co je držitel práv oprávněn nárokovat) a povinnou osobu (osobu nebo instituci, která musí na tento nárok reagovat). Povinnosti jsou obvykle posuzovány ve třech úrovních:

- Respektovat, to znamená zdržet se přímého či nepřímého odnímání práv jednotlivcům i vytváření takového institucionálního systému, jenž by zbavil člověka jeho práv nebo podněcoval někoho jiného, aby lidem jejich práva odnímal.
- Chránit, to znamená vymáhat tento respekt; bránit těm, kteří usilují o odnětí práv jiným lidem, ať již jsou to státní úředníci, mezinárodní instituce, soukromé společnosti, vůdci komunit, členové skupin občanské sebeobrany nebo členové rodin.
- Plnit, to znamená pomáhat lidem zbaveným jejich práv, včetně těch, vůči kterým má někdo zvláštní povinnost, těch, kterým byla práva odňata z důvodu chyby ve výkonu povinnosti respektovat práva a povinnosti chránit práva, a těch, kteří jsou obětmi přírodních katastrof. Tato pomoc zahrnuje legislativní, rozpočtové, soudní a další kroky pro zajištění co nejlepšího prostředí na ochranu práv.²¹

Svobody chráněné jako občanská práva zahrnují svobodu myšlení, názoru a slova, svobodu náboženského vyznání a přesvědčení, právo stěhovat se v rámci území státu a právo na mírové shromažďování a sdružování. Další občanská práva chrání soukromí jednotlivce a právo na rovnost před zákonem.²²

Povinnosti jsou logickými důsledky lidských práv. Za účelem ochrany nese každé právo odpovídající povinnosti, a to jak pro občany, tak pro stát. Každý jednotlivec má morální povinnost neporušovat lidskou důstojnost jiného člověka. Národní vlády se podpisem mezinárodních smluv zavázaly – v souladu s národními ústavami – nejen k morálním závazkům, ale i zákonným povinnostem.

20 Z „Slovníček pojmů k výchově k demokratickému občanství“, Karen O’Shea, Rada Evropy, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

21 Převzato z „Duties sans Frontières. Human rights and global social justice“, Politika Mezinárodní rady pro lidská práva.

22 *Tamtéž*.

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Prostřednictvím této série vyučovacích hodin žáci:

- lépe porozumí povaze lidských práv: ta jsou předpokladem k tomu, aby každý člověk mohl žít důstojně;
- rozšíří své vědomosti a prohloubí vhled do mezinárodně uznávaných lidských práv;
- rozšíří svou schopnost rozpoznávat porušení lidských práv;
- rozšíří svůj vhled do toho, jak mohou přispívat ke zvyšování respektu k lidským právům;
- rozšíří své porozumění povinnostem souvisejícím s lidskými právy a prohloubí své povědomí o nich: o povinnostech státu a institucí stejně jako o svých vlastních morálních povinnostech.

LEKCE 5: Práva, svobody a povinnosti

Jaká jsou naše práva a jak jsou chráněna?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Právní, základní potřeby, lidská důstojnost a lidská práva	Žáci umí prokázat, že lidská práva jsou předpokladem k tomu, aby každý člověk mohl žít důstojně.	Žáci napojují svá přání na základní potřeby a lidská práva.	Učební materiál pro žáky 5.1. Učební materiál pro žáky 5.2 (učitel by měl žákům sdělit, že se tento materiál bude používat v průběhu celé lekce, a tedy i v dalších vyučovacích hodinách).	Skupinová práce, práce s celou třídou. Kritické myšlení.
Vyučovací hodina 2: Určení porušení lidských práv	Žáci umí určit porušení lidských práv.	Žáci studují případy porušení lidských práv.	Učební materiál pro žáky 5.3. Učební materiál pro žáky 5.2.	Práce ve dvojici nebo ve skupině. Společná diskuse.
Vyučovací hodina 3: Práva a povinnosti	Žáci chápou, jak mohou oni sami přispět k ochraně lidských práv. Žáci chápou, že lidská práva jsou spojena s povinnostmi – povinnostmi státu a institucí, ale také s jejich vlastními morálními povinnostmi.	Žáci identifikují povinnosti k ochraně lidských práv, včetně svého vlastního příspěvku.	Čistý arch papíru a tužka. Materiál pro žáky 5.4. Učební materiál pro žáky 5.2.	Práce ve dvojici nebo ve skupině. Kritické myšlení.
Vyučovací hodina 4: Kvíz o lidských právech	Žáci se dozvědí o mezinárodně uznávaných lidských právech.	Žáci odpovídají na otázky výběrem možných odpovědí a diskutují o důsledcích svých odpovědí.	Kartičky pro všechny žáky s řešením na jejich rubu (materiál pro žáky 5.5).	Otázky s výběrem možných odpovědí.

Vyučovací hodina 1

Přání, základní potřeby, lidská důstojnost a lidská práva

Mám lidské právo na všechno, co si přeji?

Výukové cíle	Žáci umí prokázat, že lidská práva jsou předpokladem k tomu, aby každý člověk mohl žít důstojně.
Úkoly pro žáky	Žáci vytváří vazbu mezi svými přáními a (svými) základními potřebami a lidskými právy.
Pomůcky	Materiál pro žáky 5.1 (jedna sada materiálu pro skupinu o čtyřech až pěti žácích). Materiál pro žáky 5.2 (jedna sada materiálu pro skupinu o čtyřech až pěti žácích).
Metoda	Skupinová práce, práce s celou třídou. Kritické myšlení.

Koncepty

Je důležité být schopen rozlišovat mezi přáním a základní potřebou. Za základní potřeby člověka, které pro důstojný lidský život musí být naplněny, mohou být považovány potřeby, jež byly použity jako základ k formulaci lidských práv.

Jako návazné aktivity tato vyučovací hodina přímo nabízí vytvoření plakátu a konceptuální myšlení.

Vyučovací hodina 1

Na úvod učitel informuje žáky o způsobu organizace této vyučovací hodiny, avšak neměl by zacházet do přílišných podrobností o hlavním tématu. Nejdříve se žáci zeptají sami sebe a poté vzájemně na vlastní přání a potřeby – později v rámci této vyučovací hodiny zjistí, že mnohé z nich souvisí s lidskými právy. Po krátkém úvodu (minutovém, max. dvouminutovém) jsou žáci rozděleni do malých skupinek po čtyřech až pěti a ve dvou fázích jsou jim přiděleny úkoly. Učitel nejdříve vysvětlí úkol 1 a jakmile skupiny dokončí svou práci, jednotlivě jim vysvětlí další krok. Tímto způsobem je respektována individuální rychlost učení.

- **Úkol 1:** Materiál pro žáky 5.1, Přání, potřeby a práva. Skupiny vytvoří seznam „materiálních“ přání (například „dobré jídlo“) v levém sloupci pracovního archu a přidají minimálně tři „nemateriální“ přání (například „být milován“). Poté přemýšlí o potřebách, jež tato přání představují, a uvedou je do prostředního sloupce.
- **Úkol 2:** Učitel rozdává těm skupinám, které již splnily první úkol, kopii materiálu pro žáky 5.2, Seznam lidských práv, a požádá je, aby do posledního sloupce uvedly odpovídající práva (např. „právo na jídlo“, „právo nebýt diskriminován“).
- **Úkol 3:** Skupiny, které skončily dříve, by měly začít uvažovat o vytvoření plakátu lidských práv zvolením jedné z potřeb a odpovídajícího práva. Skupiny by měly prodiskutovat obsah, popřemýšlet o něm i z uměleckého hlediska a poté vytvořit návrh plakátu.

Po ukončení skupinové práce může učitel napsat náměty skupin na tabuli. Nakreslí tabulku se třemi sloupci a požádá zástupce jednotlivých skupin, aby uvedli přání, potřebu a odpovídající právo. Tímto způsobem třída společně vytvoří na tabuli seznam až deseti přání, potřeb a práv (je-li to možné, použijte flipchart, protože je možné následně archy vyvěsit ve třídě a připomenout tak žákům obsah diskuse).

Nyní učitel povede krátkou společnou diskusi s využitím následujících návrhů:

- „Zjistili jste, že vaše přání a potřeby odpovídají myšlenkám Úmluvy o lidských právech. To si žádá vysvětlení.“
- „Některá práva z Úmluvy nikoho z nás nenapadla. Nemusí být důležitá nebo mohou být součástí jiného práva. Jaký je váš názor?“
- „Podívejte se na seznam lidských práv. Když uvažujete o tom, co potřebujete k tomu, abyste žili důstojným životem, nebo o tom, co lidé v jiných regionech, zemích nebo na jiných kontinentech potřebují, co chybí? Jaká další lidská práva byste nyní doplnili?“

Ke konci diskuse učitel informuje žáky o celosvětové debatě, jejímž tématem je hlavní zaměření lidských práv. Jedním ze závěrů je, že „lidská práva potřebujeme k tomu, aby každý z nás mohl žít důstojně.“ Učitel následně požádá žáky, aby uvažovali o alternativách k tomuto závěru. Mohl by to být i domácí úkol. Pokud je to možné, žáci by měli během několika dní doplňovat svoje názory na plakáty vyvěšené ve třídě. Tímto způsobem může pokračovat proces přemýšlení.

Jako mimořádný úkol mohou být žáci požádáni, aby vytvořili plakáty na téma lidských práv s využitím výstřižků z novin, časopisů nebo vlastních kreseb a maleb. Plakáty mohou být následně použity jako výzdoba třídy nebo pro výstavu.

Nakonec v rámci shrnutí učitel udělá krátký přehled myšlenek a cílů vyučovací hodiny. Může dokonce i vysvětlit didaktické principy induktivního konceptu, kdy se začíná prozkoumáním nějaké zkušenosti a osobních názorů a skončí objasněním konceptu nebo teorie.

Vyučovací hodina 2

Určení porušení lidských práv

Která lidská práva jsou zde porušena?

Výukové cíle	Žáci umí určit porušování lidských práv.
Úkoly pro žáky	Žáci studují případy porušování lidských práv.
Pomůcky	Materiál pro žáky 5.3 pro každou dvojici žáků. Materiál pro žáky 5.2 pro každou dvojici žáků.
Metody	Práce ve dvojici nebo ve skupině. Společná diskuse.

Informační okénko

K porušování a upírání lidských práv dochází na celém světě každý den. Tím, že se podívají na skutečné případy z minulosti nebo současnosti, získávají žáci jasnější a přesnější obrázek, o čem lidská práva jsou.

Vyučovací hodina 2

Třída začne diskutovat o úkolech a výsledcích z minulé vyučovací hodiny. Vystaveny jsou plakáty a následně je porovnán seznam závěrů. Je-li to možné a vhodné, jsou návrhy napsány na archy papíru a vyvěšeny na stěnách třídy společně s plakáty.

Žáci vytvoří dvojice. Každá dvojice obdrží kopii materiálu pro žáky 5.3, Porušení lidských práv, a kopii materiálu pro žáky 5.2, Seznam lidských práv.

Seznam příkladů porušení lidských práv je poté rozdělen mezi dvojice; například dvojici 1 je možné zadat a–d, dvojici 2 e–j apod.

Je vhodné rozdělit seznam tak, aby byla každá skupina porušení lidských práv prozkoumána více než jednou dvojicí žáků.

Žáci si přečtou příklad porušení lidských práv a diskutují o něm. Následně se pokusí shodnout na tom, které právo ze seznamu lidských práv bylo porušeno nebo odepřeno; např. v příkladu „a“ je porušováno právo č. 10.

Odpovědi poté prodiskutuje celá třída. Výhoda postupu, kdy na jednom příkladu pracuje více než jedna dvojice, je v tom, že v případě rozdílných názorů je možné vést diskusi formou krátkých otázek:

- Jak jste dospěli ke svému názoru?
- Když jste uslyšeli odpovědi druhé dvojice, chtěli jste změnit svou odpověď? Pokud ano, co vás přesvědčilo? Proč?

Účelem diskuse je prozkoumat některé z příkladů a reakce na ně, nikoliv předpokládat existenci pouze jedné jediné správné odpovědi.

Rozšíření aktivity

Pokud má učitel ke konci vyučovací hodiny čas, může se žáků zeptat, které konkrétní příklady je nejvíce zaujaly. V souvislosti s některými uvedenými příklady je možné se žáků zeptat:

- Jak byste se cítili, kdyby se toto stalo vám?
- Jak byste reagovali?
- V co byste doufali, že by mohli jiní lidé dělat?

Takové otázky mohou žákům pomoci prozkoumat myšlenku, že ostatní lidé mají povinnost jednat při obraně lidských práv.

Materiál pro žáky 5.3

Případy porušování lidských práv

Kopie pro učitele s řešeními

Porušení nebo odpírání lidských práv	Porušená lidská práva
a. Paní X, která před mnoha lety ztratila dceru a manžela při automobilové nehodě, se nemůže provdat za jiného muže, dokud jí k tomu její švagr nevydá výslovné povolení.	10
b. Vězeňští strážci používali psy k zastrašení zadržených osob, vyhrožovali, že psovi přikáží zaútočit, a v jednom případě přiměli psa, aby jednu ze zadržených osob pokoušel.	2
c. V místní továrně musí zaměstnanci pracovat minimálně 10 hodin denně bez přestávky.	21
d. Od okamžiku uvěznění měli tři muži problém s přístupem ke svým právním zástupcům. Když za nimi jejich právníci přijeli, opakovaně jim nebylo umožněno se setkat s klienty; mužům nebylo umožněno se společně sejít a hovořit se svými právními zástupci. To ve svém důsledku znamenalo, že dva z nich neměli přístup ke svým právním zástupcům.	5
e. Žena, vykonávající úplně stejnou práci, stejně stará a stejně zkušená, dostala nižší mzdu než její mužský kolega.	7
f. X unesl a po dobu tří dnů zadržoval Y, postřelil ho na hlavě, na následky čehož Y o tři dny později zemřel.	1
g. Když paní X, narkomanka, opouštěla setkání Anonymních narkomanů, byla vyfotografována. Později byla tato její fotografie zveřejněna.	9
h. Žena, týraná svým manželem, dosáhla rozvodu pouze pod podmínkou, že mu musela přenechat svůj dům, své auto a veškerý majetek. Nezůstalo jí vůbec nic.	11
i. X onemocněla smrtelně nebezpečným zápalem plic. V místní nemocnici jí nebyla poskytnuta lékařská péče, protože vstoupila do země ilegálně.	18
j. Sedmdesáti procentům obyvatel oblasti X bylo nařízeno, aby se vystěhovali ze svých domovů, a později jim již nebyl umožněn návrat. Nesměli opustit sběrné tábory, aby si na okolních polích vypěstovali potravu a nesměli používat mnoho silnic.	12
k. Domorodí Afričané byli v Africe koupeni za pomyslnou láhev whisky a v Severní Americe prodáni za 1 200 až 1 500 amerických dolarů.	3
l. V zemi X byly záměrně zničeny všechny zdroje k přežití místního obyvatelstva: obilí, dodávky vody, hospodářská zvířata.	17
m. V zemi X mohou být občané uvězněni bez obvinění.	4
n. Šestadvacetiletého reportéra deníku zastřelili jako odvetu za jeho zpravodajství v průběhu právě ukončené volební kampaně.	15
o. Pan X dostal předvolání k odvodu do armády. Vojenskému důstojníkovi napsal dopis, ve kterém uvedl své námitky proti vojenské službě z hlediska svědomí a odmítl nastoupit. Byl obviněn z neuposlechnutí rozkazu a bylo mu zakázáno opustit zemi.	14
p. V zemi X pro všechny, kteří vyznávají náboženství Falun Gong, platí zákaz shromažďování.	16
q. Etnická většina nařídila, že všechny osoby náležející do minoritních skupin, například Židé a Romové, musí povinně žít v určených částech města.	25

Porušení nebo odpírání lidských práv	Porušená lidská práva
r. Děti žijící na vesnici nemohou navštěvovat základní školu, protože v přiměřené vzdálenosti žádná základní škola není.	19
s. X nemohla kandidovat v parlamentních volbách, protože to náboženské orgány v zemi neschválily.	23
t. Paní X nemůže získat práci jako lékařka v místní nemocnici, protože je černoška.	20
u. V některých zemích nemají sociálně slabé osoby přístup k potravinám ani k bydlení a zdravotní péči.	26
v. Pan X, jehož dům vyhořel, neměl nárok na žádné odškodnění.	6
w. Sedmačtyřicetiletá paní X, která vždy pracovala doma jako hospodyně a matka pěti dětí, přišla o veškeré příspěvky plynoucí ze sociálního pojištění poté, co se se svým manželem rozvedla.	22
x. Pan X, otec dvou dětí, byl uvězněn a mučen v zemi X za to, že napsal básně kritizující vládní režim. Jeho žádost o politický azyl v zemi A byla zamítnuta. Tvrdil, že po návratu domů, ke kterému je nyní nucen, bude mučen.	13
y. Z takzvaných praktických důvodů není umožněno zdravotně handicapovaným osobám, například vozíčkářům, navštěvovat kulturní události v místním divadle.	24
z. Pro získání občanství v zemi X je nutné splnit podmínku pobytu v trvání 15 let plus podmínku splnění zkoušky fyzického a duševního zdraví a uhradit nepřiměřeně vysoký administrativní poplatek. Následkem toho jsou tisíce Romů, kteří mají ke své zemi dlouholeté vazby, ve své vlastní zemi cizinci bez státní příslušnosti.	8

Vyučovací hodina 3

Práva a povinnosti

Jak mohou práva existovat bez odpovědnosti?

Výukové cíle	Žáci chápou, jak mohou sami přispět k ochraně lidských práv. Žáci chápou, že lidská práva jsou spojena s povinnostmi – povinnostmi státu a institucí, ale i s jejich vlastní morální odpovědností.
Úkoly pro žáky	Žáci určují povinnosti nutné k ochraně lidských práv, včetně svého vlastního příspěvku.
Pomůcky	Čistý arch papíru a tužka. Materiál pro žáky 5.4 pro každou dvojici žáků. Materiál pro žáky 5.2 pro každou dvojici žáků.
Metody	Práce ve skupinách nebo dvojicích. Kritické myšlení.

Informační okénko

Lidská práva nebudou nikdy respektována, pokud každý jednotlivec a každá instituce nepřevzme odpovědnost za jejich realizaci. Ačkoliv jsou to především vlády, které nesou hlavní díl odpovědnosti, je velmi nutné, aby i další instituce a jednotlivci podporovali a chránili lidská práva. Každý jednotlivec má morální odpovědnost za vytváření kultury, ve které jsou hodnoty lidských práv naplněny každodenním chováním.

Možnou rozšiřující aktivitou by bylo představení tématu pozitivních a negativních práv a projektová práce.

Žáci vytvoří dvojice. Každá dvojice obdrží čistý arch papíru a tužku a je požádána, aby uvedla tři důležitá práva, o nichž si myslí, že by měla platit ve škole, a tři důležitá práva, která by měla platit doma. Příklady práv mohou být nepřetěžování domácími úkoly nebo právo na kapesné.

Po dokončení této aktivity rozdá učitel všem dvojicím materiál pro žáky 5.4 Práva a povinnosti a materiál pro žáky 5.2 Seznam lidských práv. Následně jsou žáci požádáni, aby si přečetli seznam lidských práv a prodiskutovali, která práva nejlépe odpovídají šesti právům napsaným na archu papíru.

Jakmile se rozhodnou, napíšíou těchto šest práv do prvního sloupce materiálu pro žáky 5.4. Nyní se může učitel žáků zeptat, zda nepotřebují něco vysvětlit ohledně práv, která uvedli.

Jakmile je sloupec vyplněn, učitel žákům vysvětlí, že každé právo s sebou nese odpovídající povinnost, a uvede následující příklad: „Svoboda slova je omezena odpovědností neříkat nepravdivé věci, které by ponižovaly jiného člověka a narušovaly jeho právo na důstojnost a dobrou pověst.“ Učitel může také vysvětlit, že rovnováha mezi právy člověka a jeho povinností respektovat práva jiných osob znamená, že naše práva můžeme uplatňovat pouze do určitého rozsahu. Existuje spousta situací, ve kterých může docházet ke konfliktu práv a povinností různých lidí. Například ve třídě může právo na vzdělání kolidovat s právem na odpočinek, kdy se někteří žáci chtějí učit, zatímco ostatní se chtějí bavit. Dále – škola má povinnost vyučovat a vzdělávat žáky a současně zajistit řádné pracovní podmínky učitelům (například nepřekročení hlukových limitů na pracovišti).

Učitel nyní požádá jednotlivé dvojice žáků, aby si vzájemně vyměnily svoje seznamy. Nový pár nyní musí prodiskutovat příklady dvou úrovní odpovědnosti, jež odpovídají jednotlivým právům uvedeným druhou dvojicí (viz příklad níže):

- **První úroveň:** povinnosti, které musí jednotlivci splnit, aby tak ostatní mohli užívat svá práva (to je nutno uvést do druhého sloupce).

- **Druhá úroveň:** povinnosti (existují-li) institucí (např. školy nebo místních úřadů) zajistit toto právo. To je nutno uvést do třetího sloupce. Například povinnost každého jednotlivce respektovat soukromí deníku jiných žáků; povinnost školy neprohledávat osobní předměty jednotlivce, není-li to absolutně nezbytné (např. nečíst deník nalezený během prohledávání třídy kvůli ztracené kalkulačce).

Lidské právo (ve škole, doma)	(Morální) povinnost jednotlivce	Povinnost školy, úřadu apod.
Právo na soukromí	Nedívat se do deníku někoho jiného	Nečíst deník žáka nalezený při prohledávání osobních věcí v případě krádeže

Učitel může požádat jednotlivé dvojice, aby sdělily zbytku třídy jedno právo a odpovídající povinnost uvedené v seznamu.

Protože se tato vyučovací hodina zabývá povinnostmi, může učitel na tabuli nakreslit dva sloupce, jeden pro individuální povinnosti a druhý pro povinnosti úřadů. Jak budou žáci uvádět příklady, bude je učitel zapisovat do příslušných sloupců na tabuli. Učitel může zakončit vyučovací hodinu shrnutím uvedených povinností a požádat žáky o komentáře.

Rozšíření aktivity

Pokud to čas dovolí nebo pokud chce učitel rozšířit vyučovací hodinu a začlenit do ní i myšlenku pozitivních a negativních práv a projektovou práci, je možné provést následující kroky.

Učitel může začít vysvětlením, že někdy jsou lidská práva rozdělena na „negativní práva“ a „pozitivní práva“.

„Negativní práva“ jsou práva, která zakazují nebo zabraňují něčemu nepříjemnému (například zákaz mučení). „Pozitivní práva“ jsou práva, jež výslovně žádají po někom, aby něco udělal, nebo uvádějí, že má být něco uděláno (například právo na jídlo: každý má nárok na odpovídající jídlo). Zatímco negativní práva očekávají od lidí, že nebudou vykonávat určitou činnost, pozitivní práva očekávají od jednotlivců a úřadů, že budou vykonávat určité činnosti za účelem zajištění těchto práv.

Učitel také vysvětlí, že k většině lidských práv se vážou jak negativní, tak i pozitivní práva. Například zákaz mučení znamená, že úřady nesmí nevhodně zacházet s lidmi, kteří byli zatčeni, avšak současně musí úřady vydat policejním složkám jasný pokyn, že jsou tyto postupy nezákonné.

Učitel žáky požádá, aby se vrátili zpět ke svým seznamům lidských práv a vybrali z nich tři. Následně musí vyhledat příklady pozitivních nebo negativních činů ve svém životě, aby si ilustrovali vlastní morální odpovědnost. Následně vyhledají další příklady, aby tentokrát ilustrovali povinnosti školy nebo místních/národních úřadů. Pro tyto účely mohou přidat znaménka plus nebo minus ke zvoleným povinnostem: viz příklad níže.

Lidské právo (ve škole, doma)	(Morální) povinnost jednotlivce	Povinnost školy, úřadu apod.
Právo na soukromí (= příklad)	(+)	(+) Zajistit, aby do školních souborů studentů nemohl nahlížet nikdo zvenčí
	(-) Nečíst se do něčího deníku bez povolení	(-) (škola) Neprohledávat něčí osobní předměty, není-li to výslovně nutné (-) (stát) Zajišťovat legislativu ochraňující soukromí jednotlivců

Jestliže chtějí učitelé využít tuto aktivitu jako úvod k projektové práci, mohou požádat žáky, aby si vybrali nějaká lidská práva, kterými se budou v nadcházejících několika týdnech nebo měsících zabývat podrobněji. Následně si žáci vypracují plán, ve kterém si odsouhlasí celkový cíl a různé kroky, jež musí učinit. Rovněž u každého úkolu určí, do jakého termínu musí být dokončen a kým.

Plán

Celkový cíl:.....		
Co je potřeba udělat?	Kdo to udělá?	Kdy by to mělo být hotovo?

V průběhu několika nadcházejících vyučovacích hodin je nutné podle tohoto plánu postupovat a nakonec vše vyhodnotit.

Vyučovací hodina 4

Kvíz o lidských právech

Co je správně? Jaká by měla být naše lidská práva?

Výukové cíle	Žáci se dozví o mezinárodně uznávaných lidských právech.
Úkoly pro žáky	Žáci odpovídají na otázky výběrem možných odpovědí a diskutují o důsledcích svých odpovědí.
Pomůcky	Kartičky pro všechny žáky s řešením na jejich rubu (materiál pro žáky 5.5).
Metoda	Otázky s výběrem možných odpovědí.

Informační okénko

Třebaže jsou lidská práva dynamickým konceptem a neustále se vyvíjejí, jejich obsah a rozsah definuje mezinárodní právo. Následující kvíz o lidských právech, který by neměl být používán jako test znalostí, pomůže žákům ukázat, v jaké fázi se nyní ve zpracování lidských práv nacházejí. Rovněž pomáhá předcházet chybným interpretacím rámce lidských práv.

Před zahájením této vyučovací hodiny by měl učitel poznamenat, že všechny otázky souvisí s dohodami v rámci OSN nebo v rámci Rady Evropy. Možná by bylo vhodné začít stručným vysvětlením použitých pojmů nebo konceptů, například OSN, Rada Evropy (nezaměňovat s Evropskou radou v Evropské unii), lidská práva, národ/stát, diskriminace, soudce nebo soudní řízení.

Učitel nejdříve vysvětlí, že účelem tohoto kvízu není otestovat vědomosti žáků, ale zlepšit porozumění lidským právům aktivním způsobem.

Žáci si sami připraví kartičky odstrižením proužků s otázkami a odpověďmi. Poté je slepí zadními stranami k sobě tak, aby se otázky i odpovědi nacházely na stejné kartě.

V malých skupinách (nebo ve dvojicích) si začnou žáci vzájemně pokládat otázky. Každá otázka má tři možné odpovědi, konkrétně A, B nebo C. Žáci si sami zvolí variantu, o které se domnívají, že je správnou odpovědí na otázku. Je nutné zdůraznit, že někdy existuje i více správných odpovědí, protože lidská práva jsou dynamickým konceptem, jenž se neustále vyvíjí a ponechává tak prostor k interpretacím.

Jednou za čas je vhodné ve třídě diskutovat o jednotlivých odpovědích. Díky tomu nebude tato vyučovací hodina prostým kvízem s otázkami a odpověďmi k otestování znalostí žáků. Je důležité být připraven diskutovat tato témata na veřejnosti, a proto je potřeba si ujasnit dopředu základní informace.

Otázky a odpovědi

Viz také materiál pro žáky 5.5. Učitel nebo skupina žáků si připraví dostatečný počet kartiček, vystříhnou proužky s otázkami a odpověďmi, přehnou je a slepí.

<p>Dětská práce u dětí do 17 let: A. Je vždy porušením práv dítěte. B. Je porušením práv dítěte, pokud je daná práce zdraví škodlivá. C. Může být přijatelná, pokud vláda stanovila minimální věk k výkonu práce nižší jak 17 let.</p>	<p>Dětská práce u dětí do 17 let: C je správně. Úmluva o právech dítěte zakazuje dětskou práci, pokud je nebezpečná nebo má-li formu zneužívání, avšak umožňuje vládám stanovit věkovou hranici, pod kterou je tento zákaz platný. Existuje tlak na zpřísnění omezení dětské práce.</p>
<p>Podle mezinárodních dohod týkajících se práva na vodu: A. Vlády jsou povinny zajistit svým občanům čistou a zdravou vodu. B. Vládám není povoleno diskriminovat některé občany v přístupu k vodě. C. Vládám není povoleno znemožnit jejich občanům přístup k zásobování vodou.</p>	<p>Podle mezinárodních dohod týkajících se práva na vodu: V souladu s interpretací Výboru OSN pro hospodářská a sociální práva jsou správné odpovědi B a C, odpověď A není správná. Splnění tohoto práva na vodu je něco, o co musí vlády usilovat, avšak toto právo nemohou občané nárokovat.</p>
<p>Trest smrti: A. Je zakázán na celém světě. B. Je ze zákona zakázán nebo zákonem vyloučen ve více než 50% všech zemí světa. C. Jeho výkon není povolen v případě osob mladších 18 let.</p>	<p>Trest smrti: Správné odpovědi jsou B a C, odpověď A nikoliv. Trest smrti není v konvencích OSN a ani ULP zcela zakázán, ačkoliv v obou případech je zakázán na základě nepovinného protokolu. Protokol 6 (zrušení trestu smrti v době míru) a Protokol 13 (zrušení trestu smrti za všech okolností) ULP byl již podepsán a/nebo ratifikován mnoha státy světa.</p>
<p>Ekonomická a sociální práva: A. Nejsou skutečná lidská práva. B. Okamžité naplnění těchto práv ve prospěch všech jednotlivců ze strany států se neočekává. C. Mohou být vymáhána každým jednotlivým Evropanem.</p>	<p>Ekonomická a sociální práva: B je správně. Oficiálně jsou ekonomická a sociální práva skutečnými lidskými právy, ačkoliv je pravda, že závazek uznávat tato práva je mnohem slabší než u mnoha občanských a politických práv. Mezinárodní konvence o hospodářských, společenských a kulturních právech očekává od států, že budou usilovat o plnění těchto práv, avšak neexistuje žádný evropský mechanismus, který by umožňoval jednotlivcům podávat v této oblasti stížnosti (ačkoliv při dodržení určitých omezení volitelný protokol umožňuje organizacím stížnost podat).</p>
<p>V souladu s ustanoveními o právu na vzdělání: A. Jednotlivci a skupiny jsou oprávněny otevřít školu, pokud splňují minimální zákonné podmínky. B. Pokud jde o obsah vzdělávacích programů, nejsou stanoveny žádné povinnosti. C. Vlády jsou povinny zajišťovat povinné školní vzdělávání pro všechny osoby mladší 18 let.</p>	<p>V souladu s ustanoveními o právu na vzdělání: Správně je A, odpovědi B a C nejsou správné. Mezinárodní konvence, jako například Úmluva o právech dítěte, uvádí, že učení musí informovat děti o lidských právech.</p>

<p>Právo na uznání za uprchlíka: A. Je definováno pro osoby, které mají důvodný strach z pronásledování na základě své rasy, náboženského vyznání nebo politického názoru, a následkem toho opustily svou zemi. B. Existuje také pro osoby, které opustily svou zemi z důvodu občanské války nebo hladomoru. C. Status uprchlíka může být vládou automaticky zamítnut u všech žadatelů, kteří přicházejí ze země považované za bezpečnou.</p>	<p>Právo na uznání za uprchlíka: A je správně, B nikoliv (třebaže v některých zemích může být lidem, kteří uprchli ze své země z důvodu občanské války nebo hladomoru, garantováno poskytnutí ochrany, avšak v tomto případě nejsou považováni za uprchlíky podle mezinárodních konvencí). C se podle Ženevských konvencí na uprchlíky nevztahuje, avšak v EU je široce uplatňováno při řešení žádostí o azyl.</p>
<p>Svoboda vyznání: A. Nelze ji odupřít lidem pouze na základě skutečnosti, že vyznávají menšinové náboženství. B. Národy jsou povinny uznávat náboženství a dotovat je. C. Nemůže být žádným způsobem státem omezena.</p>	<p>Svoboda vyznání: A je správně. Národy jsou povinny respektovat svobodu náboženského vyznání, avšak nemají zákonnou povinnost je uznávat nebo jakkoliv dotovat. Státy mohou omezit svobodu náboženského vyznání, například pokud by takové vyznání podkopávalo základní lidská práva.</p>
<p>Právo na majetek: A. Neznamená, že vlády nemohou zabrat něčí majetek, pokud je to ve veřejném zájmu. B. Je porušeno v případě, pokud je celá vesnice vystěhována bez řádného odškodnění za účelem výstavby vodní elektrárny. C. Umožňuje osobě považovat zboží, které zcizila, za svůj majetek.</p>	<p>Právo na majetek: A a B jsou správně, C je evidentně špatně.</p>
<p>Volby: A. Všichni občané mají oprávnění volit, a to i tehdy, pokud došlo ke ztrátě jejich občanských práv z důvodu trestné činnosti. B. Každá osoba, která je zaměstnavatelem, disponuje dvěma hlasy. C. Hlasování musí probíhat tajně.</p>	<p>Volby: Pouze C je správně. Stát může osobám, jež ztratily svá občanská práva, zakázat účast ve volbách. Rovná práva pro všechny s hlasovacím právem jsou mezinárodním pravidlem.</p>
<p>Svoboda projevu: A. Může být omezena z důvodu ochrany před hanobením. B. Nemůže být omezena z důvodu veřejné morálky. C. Může být omezena z důvodu ochrany před náboženskou netolerancí.</p>	<p>Svoboda projevu: A a C jsou správně. Svoboda projevu může být za určitých okolností omezena z důvodů veřejné morálky, jako prevence zločinu, na ochranu zdraví nebo ochranu před hanobením, pokud jsou tyto skutečnosti stanoveny zákonem.</p>
<p>Právo na práci: A. Stát je povinen zajistit práci pro všechny občany. B. Znamená, že nikdo nesmí být svévolně propuštěn. C. Neznamená, že vláda musí vynaložit veškeré úsilí k zajištění plné zaměstnanosti.</p>	<p>Právo na práci: Pouze B je správně. V Evropě jsou státy povinny vynakládat veškeré úsilí k zajištění plné zaměstnanosti, avšak tato povinnost není zakotvena v úmlouvách OSN.</p>

<p>Právo na zdravé prostředí: A. Zakazuje státům skladovat toxický odpad, který nevratně poškozuje půdu. B. Má za cíl ochranu lidí, zvířat a rostlin. C. Není dosud stanoveno jako všeobecné právo.</p>	<p>Právo na zdravé prostředí: C je správně, třebaže právo na zdraví chrání člověka před újmou přímo ze znečištění prostředí. V těchto případech jsou všeobecně chráněni pouze lidé, zvířata a rostliny nikoliv. Africká listina základních práv a svobod a Listina základních práv a svobod Evropské unie, které nejsou všeobecně platné, do určité míry stanovují právo na zdravé prostředí.</p>
<p>V souladu s právem na vzdělání: A. V případě žáků základních škol nemůže být účtováno školné, požadovány mohou být pouze náklady na školní výlety a učebnice. B. Je povinností státu snažit se maximálně vypomoci co největšímu počtu žáků uspět v procesu učení. C. Státy musí poskytnout všem žákům rovné příležitosti v přístupu ke vzdělání.</p>	<p>V souladu s právem na vzdělání: B a C jsou správně (tyto závazky jsou součástí Úmluvy o právech dítěte). V principu musí být základní vzdělání bezplatné, což zahrnuje nejen školné, ale také další nepřímé náklady související se základními školními aktivitami.</p>
<p>Tresty dětí ve školách: A. Veškeré formy tělesných trestů jsou zakázány. B. Nejsou zakázány, pokud je trest pouze psychický. C. Je možné je používat pouze v případě souhlasu rodičů.</p>	<p>Tresty dětí ve školách: A je považováno za správné, protože Evropský soud pro lidská práva opakovaně shledal tělesné tresty porušením ULP (a tento výrok odpovídá interpretaci Výboru pro práva dětí podle Úmluvy o právech dítěte). B není správné, protože se zákaz vztahuje na veškeré surové tresty. Pokud jde o C, neexistuje ustanovení, které by vytvářelo přímou vazbu trestu na souhlas rodičů.</p>
<p>Ve škole: A. Otázkám životního prostředí by se neměla věnovat žádná pozornost. B. Malé děti by měly být učeny respektu ke svým rodičům. C. Malé děti by se měly učit o lidských právech a zkusit si tato lidská práva samy na sobě.</p>	<p>Ve škole: B a C jsou správně. Úmluva o právech dítěte taková ustanovení obsahuje. Úmluva také říká, že se má učení zaměřovat na respekt k životnímu prostředí.</p>
<p>U soudu: A. Každý delikvent má právo na právního zástupce. B. Lidé mohou být odsouzeni pouze tehdy, pokud podepíší doznání. C. Podezřelý má nárok na bezplatného tlumočníka, pokud se soudní líčení koná v jazyce jemu neznámém.</p>	<p>U soudu: A a C jsou správně.</p>
<p>Mučení: A. Je povoleno, aby se zabránilo teroristickým útokům. B. Je povoleno pouze po jeho schválení soudem. C. Není nikdy povoleno.</p>	<p>Mučení: C je správně (mučení není povoleno ani v případě výjimečného stavu).</p>

<p>Právo na život je porušeno, pokud:</p> <p>A. Někdo náhodně zemře z důvodu policejního zásahu při útoku na někoho jiného.</p> <p>B. Někdo zemře z důvodu válečného stavu, a to i tehdy, pokud byl tento stav zákonný.</p> <p>C. Někdo zemře z důvodu nepřiměřeného zásahu ze strany policie.</p>	<p>Právo na život je porušeno, pokud:</p> <p>C je správně. V případě A by mohlo být právo na život porušeno v případě použití nepřiměřené policejní síly.</p>
<p>V souladu s právem na bydlení:</p> <p>A. Všechny státy jsou povinny zajistit, aby nikdo nebyl bezdomovcem.</p> <p>B. Cizincům musí být nabídnut stejný přístup k sociálnímu bydlení jako občanům dané země.</p> <p>C. Stát musí vynaložit úsilí ke snížení počtu bezdomovců.</p>	<p>V souladu s právem na bydlení:</p> <p>B a C jsou správně.</p>
<p>V souladu s právem na zdravotní péči:</p> <p>A. Vlády nejsou povinny zajišťovat prevenci pracovních úrazů.</p> <p>B. Každý musí mít přístup ke zdravotní péči.</p> <p>C. Léky musí být poskytovány zdarma.</p>	<p>V souladu s právem na zdravotní péči:</p> <p>B je správně. Prevence pracovních úrazů je považována za povinnost. Léky je možné prodávat.</p>
<p>V souladu s právem na svobodu pohybu:</p> <p>A. Člověku je možné zakázat zvolit si určité místo pobytu z důvodu veřejné bezpečnosti.</p> <p>B. Zamítnutí udělení víza člověku, který nebyl usvědčen z trestného činu, je porušení lidských práv.</p> <p>C. Delikventa je možné uvěznit.</p>	<p>V souladu s právem na svobodu pohybu:</p> <p>A a C jsou správně. Udělení víza je možné zamítnout komukoliv, nejen delikventům. Omezení svobody pohybu je možné také realizovat z důvodů veřejného zdraví, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti, pokud tak stanoví zákon.</p>

Materiál pro žáky 5.1

Přání, potřeby a práva

Přání	Základní potřeby	Lidská práva

Materiál pro žáky 5.2

Seznam lidských práv

Níže je uveden seznam lidských práv obsažených ve Všeobecné deklaraci lidských práv (VDLP), Mezinárodní konvenci o občanských a politických právech (MKOPP), Mezinárodní úmluvě o hospodářských, společenských a kulturních právech, v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ULP) a v revidované Evropské sociální chartě (ESCH).

1. Právo na život.
2. Zákaz mučení.
3. Zákaz otroctví.
4. Právo na svobodu a bezpečnost.
5. Právo na řádný soud.
6. Právo na účinnou náhradu v případě porušení práva.
7. Zákaz diskriminace; právo na rovnost.
8. Právo na uznání jako osoby; právo na národnost.
9. Právo na soukromí a rodinný život.
10. Právo ženit se a vdávat se.
11. Právo vlastnit majetek.
12. Právo na stěhování osob.
13. Právo na azyl.
14. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání.
15. Svoboda projevu.
16. Svoboda shromažďování a sdružování.
17. Právo na jídlo, pití a bydlení.
18. Právo na zdravotní péči.
19. Právo na vzdělání.
20. Právo na zaměstnání.
21. Právo na odpočinek a volný čas.
22. Právo na sociální ochranu.
23. Právo na politickou angažovanost.
24. Právo na zapojení do kulturního života.
25. Zákaz porušování lidských práv.
26. Právo na společenský pořádek, který uznává lidská práva.
27. Povinnosti jednotlivce.

Materiál pro žáky 5.3

Případy porušení lidských práv

Porušení nebo odpírání lidských práv	Lidské právo
a. Paní X, která před mnoha lety ztratila dceru a manžela při automobilové nehodě, se nemůže provdat za jiného muže, dokud jí k tomu její švagr nevydá výslovné povolení.	
b. Vězeňští strážci používali psy k zastrašení zadržených osob, vyhrožovali, že psovi přikážou zaútočit, a v jednom případě přiměli psa, aby jednu ze zadržených osob pokousal.	
c. V místní továrně musí zaměstnanci pracovat minimálně 10 hodin denně bez přestávky.	
d. Od okamžiku uvěznění tří mužů měli tito muži problém s přístupem ke svým právním zástupcům. Při celé řadě příležitostí, když tito zástupci přijeli, jim nebylo umožněno se se svými klienty setkat; mužům nebylo umožněno zúčastnit se kolektivní diskuse se svými právními zástupci, což ve svém důsledku znamenalo, že dva z nich neměli přístup ke svým právním zástupcům.	
e. Žena, vykonávající úplně stejnou práci, stejně stará a stejně zkušená, dostala nižší mzdu jak její mužský kolega.	
f. X unesl a zadržoval Y po dobu tří dnů, postřelil jej na hlavě, což mělo za následek jeho úmrtí za tři dny.	
g. Když paní X, narkomanka, opouštěla setkání Anonymních narkomanů, byla pořízena její fotografie. Později byla tato fotografie zveřejněna.	
h. Žena, týraná svým manželem, dosáhla rozvodu pouze za podmínky, že mu musela přenechat svůj dům, svůj vůz a veškerý majetek. Nezůstalo jí vůbec nic.	
i. Paní X, trpící život ohrožujícím zápalem plic, nebyla v místní nemocnici poskytnuta lékařská péče, protože vstoupila do země ilegálně.	
j. Sedmdesáti procentům obyvatelstva oblasti X bylo nařízeno se povinně vystěhovat ze svých domovů a později jim nebylo umožněno vrátit se zpět. Nebylo jim umožněno opustit sběrný tábor, aby si mohli na okolních polích vypěstovat potravu, a bylo jim zakázáno využívat mnoho silnic.	
k. Domorodí Afričané byli zakoupeni v Africe za, řekněme, láhev skotské a prodáni v Severní Americe za 1 200 až 1 500 amerických dolarů.	
l. V zemi X byly všechny prostředky k přežití místního obyvatelstva záměrně zničeny: obilí, dodávky vody, hospodářská zvířata.	
m. V zemi X mohou být lidé uvězněni bez obvinění.	
n. Šestadvacitiletý reportér deníku byl zastřelen jako odvěta za jeho zpravodajství v průběhu právě ukončené volební kampaně.	
o. Pan X dostal předvolání k odvodu do armády. Vojenskému důstojníkovi napsal dopis, ve kterém pečlivě vylíčil své morální námitky proti vojenské službě, a odmítl nastoupit. Byl obviněn z neuposlechnutí rozkazu a bylo mu zakázáno opustit zemi.	
p. V zemi X všichni ti, kteří chtějí vyznávat náboženství Falun Gong, mají zakázáno se shromažďovat.	
q. Etnická většina nařídila, že všechny osoby náležející do minoritních skupin, například Židé a Romové, musí povinně žít v určených částech města.	

Porušení nebo odpírání lidských práv	Lidské právo
r. Děti žijící na vesnici nemohou navštěvovat základní školu, protože v přiměřené vzdálenosti žádná základní škola neexistuje.	
s. Protože to náboženské orgány v zemi neschválily, nemohla X kandidovat v parlamentních volbách.	
t. Paní X, protože je černoška, nemůže získat práci jako lékařka v místní nemocnici.	
u. V některých zemích nemají sociálně slabé osoby přístup k potravinám nebo bydlení a ani ke zdravotní péči.	
v. Pan X, jehož dům vyhořel, neměl nárok na žádné odškodnění.	
w. Sedmačtyřicetiletá paní X, která vždy pracovala doma jako hospodyně a matka pěti dětí, přišla o veškeré příspěvky plynoucí ze sociálního pojištění poté, co se se svým manželem rozvedla.	
x. Pan X, otec dvou dětí, byl uvězněn a mučen v zemi X za to, že napsal básně kritizující režim moci. Jeho žádost o politický azyl v zemi A byla zamítnuta. Tvrdil, že po návratu domů, ke kterému je nyní povinen, bude mučen.	
y. Z takzvaných praktických důvodů není umožněno zdravotně handicapovaným osobám, například vozíčkářům, navštěvovat kulturní události v místním divadle.	
z. Pro získání občanství v zemi X je nutné splnit podmínku pobytu v trvání 15 let plus podmínku složení zkoušky fyzického a duševního zdraví a uhradit nepřiměřeně vysoký administrativní poplatek. Následkem toho jsou tisíce Romů, kteří mají dlouholeté vazby ke své zemi, ve své vlastní zemi cizinci bez státní příslušnosti.	

Materiál pro žáky 5.4

Práva a povinnosti

Lidské právo	Povinnosti jednotlivce	Povinnost školy, úřadu apod.

Materiál pro žáky 5.5

Kvíz o lidských právech (kartičky)

<p>Dětská práce u dětí do 17 let:</p> <p>A. Je vždy porušením práv dítěte. B. Je porušením práv dítěte, pokud je daná práce zdraví škodlivá. C. Může být přijatelná, pokud vláda stanovila minimální věk k výkonu práce nižší než 17 let.</p>	<p>Dětská práce u dětí do 17 let:</p> <p>C je správně. Úmluva o právech dítěte zakazuje dětskou práci, pokud je to nebezpečné nebo má-li taková práce formu zneužívání, avšak umožňuje vládám stanovit věkovou hranici, pod kterou je tento zákaz platný. Existuje tlak na zprůsnění omezení dětské práce.</p>
<p>Podle mezinárodních dohod týkajících se práva na vodu:</p> <p>A. Vlády jsou povinny zajistit svým občanům čistou a zdravou vodu. B. Vládám není povoleno diskriminovat některé občany v přístupu k vodě. C. Vládám není povoleno zakazovat svým občanům přistupovat k vodě.</p>	<p>Podle mezinárodních dohod týkajících se práva na vodu:</p> <p>V souladu s interpretací Výboru OSN pro hospodářská a sociální práva jsou správné odpovědi B a C, odpověď A není správná. Splnění tohoto práva na vodu je něco, o co musí vlády usilovat, avšak toto právo jako takové nelze občany nárokovat.</p>
<p>Trest smrti:</p> <p>A. Je obecně zakázán na celém světě. B. Je ze zákona zakázán nebo zákonem vyloučen ve více než 50% všech zemí světa. C. Jeho výkon není povolen v případě osob mladších 18 let.</p>	<p>Trest smrti:</p> <p>Správné odpovědi jsou B a C, odpověď A nikoliv. Trest smrti není v konvencích OSN a ani ULP zcela zakázán, ačkoliv v obou případech je zakázán na základě volitelného protokolu. Protokol 6 (zrušení trestu smrti v době míru) a Protokol 13 (zrušení trestu smrti za všech okolností) k ULP byl již podepsán a/nebo ratifikován mnoha státy světa.</p>
<p>Ekonomická a sociální práva:</p> <p>A. Nejsou skutečná lidská práva. B. Bezprostřední naplnění těchto práv ve prospěch všech jednotlivců ze strany států není očekáváno. C. Mohou být vymáhána každým jednotlivým Evropanem.</p>	<p>Ekonomická a sociální práva:</p> <p>B je správně. Oficiálně jsou ekonomická a sociální práva skutečnými lidskými právy, ačkoliv je pravda, že závazek uznávat tato práva je mnohem slabší než u celé řady občanských a politických práv. Mezinárodní konvence o hospodářských, společenských a kulturních právech očekává od států, že budou usilovat o plnění těchto práv, avšak neexistuje žádný evropský mechanismus, který by umožňoval jednotlivcům podávat v této oblasti stížnosti (ačkoliv v případě určitých omezení tak volitelný protokol umožňuje organizacím činit).</p>
<p>V souladu s ustanoveními práva na vzdělání:</p> <p>A. Jednotlivci a skupiny jsou oprávněny otevřít školu, pokud splňují minimální zákonné podmínky. B. Pokud jde o obsah vzdělávacích programů, nejsou stanoveny žádné povinnosti. C. Vlády jsou povinny zajišťovat povinné školní vzdělávání pro všechny osoby mladší 18 let.</p>	<p>V souladu s ustanoveními práva na vzdělání:</p> <p>Správně je A, odpovědi B a C nejsou správné. Mezinárodní konvence, jako například Úmluva o právech dítěte, uvádí, že učení musí informovat děti o lidských právech.</p>
<p>Právo být uznáván jako uprchlík:</p> <p>A. Je definováno pro osoby, které mají opodstatněný strach z pronásledování na základě své rasy, náboženského vyznání nebo politického názoru a následkem toho opustily svou zemi. B. Existuje také pro osoby, které opustily svou zemi z důvodu občanské války nebo hladomoru. C. Status uprchlíka může být vládou automaticky zamítnut u všech žadatelů, kteří přicházejí ze země považované za bezpečnou.</p>	<p>Právo být uznáván jako uprchlík:</p> <p>A je správně, B nikoliv (třebaže může být v některých zemích lidem, kteří uprchli ze své země z důvodu občanské války nebo hladomoru, garantováno poskytnutí ochrany, avšak v takovém případě nejsou považováni za uprchlíky v souladu s mezinárodními konvencemi). C se podle Ženevských konvencí nevztahuje na uprchlíky, avšak je široce uplatňováno v rámci EU při řešení otázek žadatelů o azyl.</p>

<p>Svoboda vyznání: A. Nelze ji odpírat lidem pouze na základě skutečnosti, že vyznávají menšinové náboženství. B. Národy jsou povinny uznávat náboženství a dotovat je. C. Nemůže být žádným způsobem státem omezena.</p>	<p>Svoboda vyznání: A je správně. Národy jsou povinny respektovat svobodu náboženského vyznání, avšak nemají zákonnou povinnost je uznávat nebo jakkoliv dotovat. Státy mohou omezit svobodu náboženského vyznání, například pokud by takové vyznání podkopávalo základní lidská práva.</p>
<p>Právo na majetek: A. Neznamená, že vlády nemohou zabrat něčí majetek, pokud je to ve veřejném zájmu. B. Je porušeno v případě, pokud je celá vesnice evakuována bez řádného odškodnění za účelem výstavby vodní elektrárny. C. Umožňuje osobě považovat zboží, které zcizila, za svůj majetek.</p>	<p>Právo na majetek: A a B jsou správně, C je evidentně špatně.</p>
<p>Volby: A. Všichni občané mají oprávnění volit, a to i tehdy, pokud došlo ke ztrátě jejich občanských práv z důvodu trestné činnosti. B. Každá osoba, která je zaměstnavatel, disponuje dvěma hlasy. C. Hlasování musí probíhat tajně.</p>	<p>Volby: Pouze C je správně. Stát může osobám, jež ztratily svá občanská práva, zakázat účast ve volbách. Rovná práva pro všechny s hlasovacím právem jsou mezinárodním pravidlem.</p>
<p>Svoboda projevu: A. Může být omezena z důvodu ochrany před hanobením. B. Nemůže být omezena z důvodu veřejných mravů. C. Může být omezena na ochranu před vznikem náboženské netolerance.</p>	<p>Svoboda projevu: A a C jsou správně. Svoboda projevu může být za určitých okolností omezena z důvodů veřejných mravů, jako prevence zločinu, na ochranu zdraví nebo ochranu před hanobením, pokud jsou tyto skutečnosti předpokládány zákonem.</p>
<p>Právo na práci: A. Stát je povinen zajistit práci pro všechny občany. B. Znamená, že nikdo nesmí být svévolně propuštěn. C. Neznamená, že vláda musí vynaložit veškeré úsilí k zajištění plné zaměstnanosti.</p>	<p>Právo na práci: Pouze B je správně. V Evropě jsou státy povinny vynakládat veškeré úsilí k zajištění plné zaměstnanosti, avšak tato povinnost není zakotvena v úmluvách OSN.</p>
<p>Právo na zdravé prostředí: A. Zakazuje státům skladovat toxický odpad, jenž nezvratně poškozuje půdu. B. Má za cíl ochranu lidí, zvířat a rostlin. C. Není dosud stanoveno jako všeobecné právo.</p>	<p>Právo na zdravé prostředí: C je správně, třebaže právo na zdraví chrání člověka před újmou přímo ze znečištění. V těchto případech jsou všeobecně chráněni pouze lidé, zvířata a rostliny nikoliv. Africká listina základních práv a svobod a Listina základních práv a svobod Evropské unie, které nejsou platné všeobecně, do určité míry stanovují právo na zdravé prostředí.</p>
<p>Podle práva na vzdělání: A. V případě žáků základních škol nemůže být účtováno školné, požadovány mohou být pouze náklady na školní výlety a učebnice. B. Je povinností státu snažit se maximálně vypomoci co největšímu počtu žáků uspět v procesu učení. C. Státy musí poskytnout všem žákům rovné příležitosti v přístupu ke vzdělání.</p>	<p>Podle práva na vzdělání: B a C jsou správně (tyto závazky jsou součástí Úmluvy o právech dítěte). V principu musí být základní vzdělání bezplatné, a to zahrnuje nejen školné, ale také další nepřímé náklady související se základními školními aktivitami.</p>

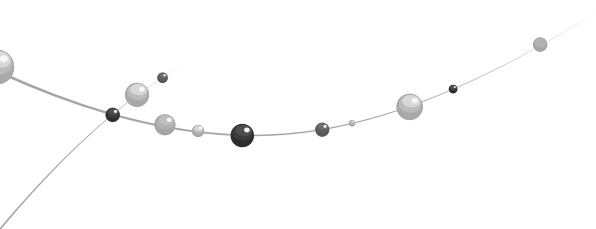
<p>Tresty dětí ve školách: A. Veškeré formy tělesných trestů jsou zakázány. B. Nejsou zakázány, pokud je trest pouze psychický. C. Je možné je používat pouze v případě souhlasu rodičů.</p>	<p>Tresty dětí ve školách: A je považováno za správné, protože Evropský soud pro lidská práva opakovaně shledal tělesné tresty za porušení ULP (a tento výrok odpovídá interpretaci Výboru pro práva dětí podle Úmluvy o právech dítěte). B není správné, protože se zákaz vztahuje na veškeré surové tresty. Pokud jde o C, neexistuje ustanovení, které by vytvářelo přímou vazbu trestu na souhlas rodičů.</p>
<p>Ve škole: A. Otázkám životního prostředí by se neměla věnovat žádná pozornost. B. Malé děti by měly být učeny respektu ke svým rodičům. C. Malé děti by se měly učit o lidských právech a zkusit si tato lidská práva na vlastní kůži.</p>	<p>Ve škole: B a C jsou správné. Úmluva o právech dítěte taková ustanovení obsahuje. Úmluva také říká, že se má učení zaměřovat na respekt k životnímu prostředí.</p>
<p>U soudu: A. Každý delikvent má právo na právního zástupce. B. Lidé mohou být odsouzeni pouze tehdy, pokud podepíší doznání. C. Podezřelý má nárok na bezplatného tlumočnicka, pokud se soudní líčení koná v jazyce jemu neznámém.</p>	<p>U soudu: A a C jsou správné.</p>
<p>Mučení: A. Je povoleno, aby se zabránilo teroristickým útokům. B. Je povoleno pouze po jeho schválení soudem. C. Není nikdy povoleno.</p>	<p>Mučení: C je správné (mučení není povoleno ani v případě výjimečného stavu).</p>
<p>Právo na život je porušeno, pokud: A. Někdo náhodně zemře z důvodu policejního zásahu při útoku na někoho jiného. B. Někdo zemře z důvodu válečného stavu, a to i tehdy, pokud byl tento stav zákonný. C. Někdo zemře z důvodu nepřiměřeného zásahu ze strany policie.</p>	<p>Právo na život je porušeno, pokud: C je správné. V případě A by mohlo být právo na život porušeno v případě použití nadměrné policejní síly.</p>
<p>Podle práva na bydlení: A. Všechny státy jsou povinny zajistit, aby nikdo nebyl bezdomovcem. B. Cizincům musí být umožněn stejný přístup k sociálnímu bydlení jako občanům dané země. C. Stát musí vynaložit úsilí ke snížení počtu bezdomovců.</p>	<p>Podle práva na bydlení: B a C jsou správné.</p>
<p>Podle práva na zdravotní péči: A. Vlády nejsou povinny zajišťovat prevenci pracovních úrazů. B. Každý musí mít přístup ke zdravotní péči. C. Léky musí být poskytovány zdarma.</p>	<p>Podle práva na zdravotní péči: B je správné. Prevence pracovních úrazů je považována za povinnost. Léky je možné prodávat.</p>
<p>V souladu s právem na svobodu pohybu: A. Člověku je možné zakázat zvolit si určité místo bydlení z důvodů veřejné bezpečnosti. B. Zamítnutí udělení víza člověku, který nebyl usvědčen z trestného činu, je porušení lidských práv. C. Delikventa je možné uvěznit.</p>	<p>V souladu s právem na svobodu pohybu: A a C jsou správné. Udělení víza je možné zamítnout komukoliv, nejen delikventům. Omezení svobody pohybu je možné také z důvodů veřejného zdraví, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti, pokud tak uvádí litera zákona.</p>

Pomůcky učitele

Tento seznam obsahuje práva ze „Seznamu lidských práv“ a odkazuje na příslušné články ve Všeobecné deklaraci lidských práv (VDLP), Mezinárodní konvenci o občanských a politických právech (MKOPP), Mezinárodní úmluvě o hospodářských, společenských a kulturních právech (MUHSKP), v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ULP) a v revidované Evropské sociální chartě (ESCH). Tento přehled byl vypracován pro vzdělávací účely.

	VDLP	ULP	ESCH	MKOPP	MUHSKP
1. Právo na život.	3	2		6	
2. Zákaz mučení.	5	3	26	7, 10	
3. Zákaz otroctví.	4	4		8	
4. Právo na svobodu a bezpečnost.	3	5		9	
5. Právo na řádný soud.	10, 11	6, 7		14, 15	
6. Právo na účinnou náhradu v případě porušení práva.	8	13	D	2, 9	
7. Zákaz diskriminace; právo na rovnost.	2, 7	14	4, 15, 20, 27, E	3, 26	3
8. Právo na uznání jako osoby; právo na národnost.	6, 15			16, 24	
9. Právo na soukromí a rodinný život.	12	8		17	
10. Právo ženit se a vdávat se.	16	12		23	
11. Právo vlastnit majetek.	17				15
12. Právo na stěhování osob.	13		18	12	
13. Právo na azyl.	14			18	
14. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání.	18	9		18	
15. Svoboda projevu.	19	10	28	19	8
16. Svoboda shromažďování a sdružování.	20	11	5, 28	21, 22	8
17. Právo na jídlo, pití a bydlení.	25		30, 31		11
18. Právo na zdravotní péči.	25		11		7, 12
19. Právo na vzdělání.	26		10		13, 14
20. Právo na zaměstnání.	23		1, 2, 3, 4, 24		6, 7
21. Právo na odpočinek a volný čas.	24		2		7
22. Právo na společenskou ochranu.	22, 25		7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 23, 25		9, 10
23. Právo na politickou angažovanost.	21		22	25	
24. Právo na zapojení do kulturního života.	27			27	15
25. Zákaz porušování lidských práv.	30	17		5, 20	5
26. Právo na společenský pořádek, který uznává lidská práva.	28			2	2
27. Povinnosti jednotlivce.	29				

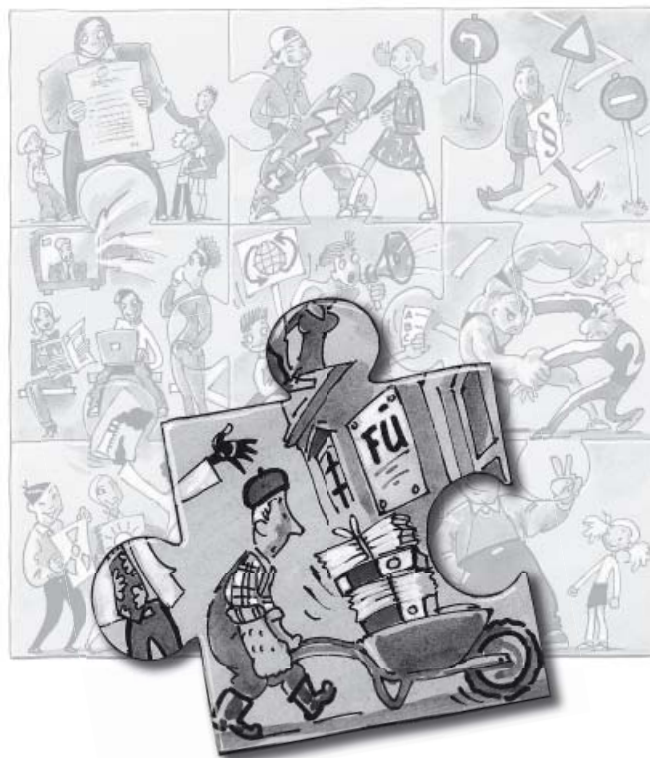
Poznámka: Některé články ESCH jsou uváděny pod čísly, některé pod velkými písmeny.

LEKCE 6

Odpovědnost

Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?

6.1. Domácí povinnosti

Lidé vystaveni konfliktu loajality – jak se mají rozhodnout?

6.2. Proč by lidé měli dodržovat zákony?

Jaké jsou nejlepší důvody pro dodržování zákonů?

6.3. Čí je to problém?

Jak je sdílena společenská odpovědnost?

6.4. Proč se lidé stávají aktivními občany?

Proč chtějí lidé měnit společnost a jak toho mohou dosáhnout?

LEKCE 6: Odpovědnost

Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?

Právní odpovědnost

Občané jakéhokoliv státu mají právo vědět, jaká práva jim ze zákonů plynou, a rovněž znát rozsah své právní odpovědnosti vůči státu a ostatním občanům. Povinnosti občanů demokratických států jsou občas shrnovány do třech hlavních povinností – volit, platit daně a dodržovat zákony.

Povinnosti jsou často protějškem práv. Například právo svobody slova současně přináší povinnost umožnit stejné právo někomu jinému. Avšak lidé, kteří se dopustili zločinu, nemusí nutně ztrácet práva, která odřírali svým obětem (například v případě zabití nebo diskriminace). Podobně i lidé mají často povinnosti, které nejsou reciproční, například povinnost vůči dětem.

Morální odpovědnost

Ve VDO je velice důležité pěstovat schopnost mladých lidí uvažovat morálně. Bez této schopnosti nemůže docházet ke kritickému hodnocení zákonů společnosti nebo společenských struktur, pokud jde o posouzení, zda jsou spravedlivé, či nikoliv. Pokud jsou tedy žáci vzděláváni v otázce zákonů, které se jich dotýkají, měli by být rovněž podporováni v kritickém hodnocení jejich funkce, účelu a posouzení, zda by měly být nějakým způsobem upraveny.

Vyučováním k odpovědnosti

Zkoumáním důvodů, proč se lidé chovají prospolečenským způsobem, nebo zdůrazněním rozsahu potřeb ostatních lidí mohou učitelé pomoci žákům více si uvědomovat potřeby a práva ostatních lidí. Pro učitele je také důležité demonstrovat postoje odpovědnosti přímo před žáky.

Žáci se učí roli odpovědného občana nejen studiem ve třídě, ale také tím, že dostanou příležitost učit se skrze vlastní zkušenost. V tomto ohledu bude škola s dobrou VDO podporovat žáky při jejich zapojení do života školy a širší komunity, například formou školních rad.

V této lekci budou žáci:

- zkoumat rozsah povinností, se kterými se setkávají občané ve společnosti;
- zkoumat povahu povinností vyplývajících pro lidi ze zákona;
- posuzovat společnou povahu sociálních povinností;
- uvažovat, proč lidé přebírají osobní odpovědnost za dosažení společenské změny.

LEKCE 6: Odpovědnost

Jaké druhy odpovědnosti lidé mají?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Domácí povinnosti	Žáci prozkoumají rozsah povinností, které lidé mají. Žáci pochopí, že povinnosti mohou vzájemně kolidovat.	Žáci analyzují morální dilema. Žáci diskutují o alternativních analýzách. Žáci vyjadřují své osobní názory.	Kopie příběhu „Milan se rozhoduje“. Papír pro písemné úkoly.	Individuální diskuse a diskuse v malé skupině. Společná diskuse. Individuální písemné práce.
Vyučovací hodina 2: Proč by lidé měli dodržovat zákony?	Žáci prozkoumají, že morální zdůvodnění stojící za rozhodnutími o konfliktech odpovědností.	Žáci analyzují morální dilema. Žáci kriticky hodnotí důvody pro dodržování zákona. Žáci navrhnou situace, za kterých by mohla morální povinnost převážit nad povinností dodržovat zákon.	Kopie příběhu „Schmittovo dilema“. Papír pro písemné úkoly. Tabule.	Společná analýza morálního dilematu. Učitelem podporovaná analýza. Napsání příběhu. Společná diskuse.
Vyučovací hodina 3: Čí je to problém?	Žáci prozkoumají povahu povinností člověka vyplývajících ze zákona. Žáci prozkoumají odlišnost mezi morálními a zákonnými povinnostmi.	Žáci diskutují o odpovědnosti za některé společenské problémy. Žáci doplňují rámec uvažování. Žáci píšou písemné reakce na diskutované problémy.	Kopie „dopisu“. Tabule. Papír pro individuální písemný úkol žáků.	Strukturovaná kritická analýza. Analýza a diskuse v malé skupině. Dosažení konsenzu a vyjednávání. Osobní dopis.
Vyučovací hodina 4: Proč se lidé stávají aktivními občany?	Žáci dokážou posoudit společnou povahu odpovědnosti za společenské problémy. Žáci dokážou posoudit důvody, proč lidé přijímají odpovědnost za strádání druhých. Žáci prozkoumají úlohu nevládních organizací v občanské společnosti.	Žáci pracují ve skupinách na společném sepsání příběhu. Žáci určují hypotézu důvodů společensky motivovaného chování. Žáci uvažují o úlohách nevládních organizací. Žáci ve skupinách zkoumají práci nevládní organizace nebo bojovníka za sociální práva. Žáci ve skupinách prezentují vlastní zjištění.	Kopie lístečků o Jeleně Šantičové (materiál pro žáky 6.4), již rozstříhané. Zdroje na podporu žakovského výzkumu. Pomůcky pro skupinové prezentace, např. velké archy papíru, barevné tužky.	Skupinová práce. Vyjednávání. Morální zdůvodnění. Kritické hodnocení. Výzkum. Skupinová prezentace.

Vyučovací hodina 1

Domácí povinnosti

Lidé vystaveni konfliktu loajality – jak se mají rozhodnout?

Výukové cíle	Žáci prozkoumají rozsah povinností, které lidé mají. Žáci pochopí, že povinnosti mohou vzájemně kolidovat.
Úkoly pro žáky	Žáci analyzují morální dilema. Žáci diskutují o alternativních analýzách. Žáci vydávají prohlášení.
Pomůcky	Kopie příběhu „Milan se rozhoduje“. Papír pro písemné úkoly.
Metody	Individuální diskuse a diskuse v malé skupině. Společná diskuse. Individuální písemné práce.

Konceptuální učení

Odpovědnost: Něco, co musí lidé dělat – odpovědnost může být zákonná, morální, sociální v závislosti na tom, jak vzniká.

Morální konflikt: Konflikt, který lidé zažívají, když se musí rozhodnout mezi dvěma nebo třemi různými způsoby jednání.

Občanská odpovědnost: Povinnosti člověka vůči širší komunitě. Tyto povinnosti vznikají proto, že členství v komunitě přináší práva výměnou za povinnosti.

Vyučovací hodina 1

Učitel představí myšlenku, že každý má nějaké povinnosti a že problémy mohou vzniknout tehdy, pokud lidé upřednostňují některé povinnosti před jinými. Rozhodování je pak těžké. Učitel nahlas před celou třídou přečte příběh „Milan se rozhoduje“ a požádá žáky, aby přemýšleli o následujících otázkách. Některé otázky je možné diskutovat ve dvojicích předtím, než bude vyřčena konečná odpověď. U jiných otázek může být vhodné, napíšou-li si žáci poznámky předtím, než představí své názory celé třídě.

1. Co nám příběh říká o druhu povinností, které Milan má? Kolik různých druhů povinností můžete v příběhu najít (povinnost vůči sobě, rodině, škole, místní komunitě nebo širšímu světu)?
2. Co si myslíte, že by měl Milan dělat a proč? Souhlasí všichni ve třídě?
3. Jak obtížné si myslíte, že je Milanovo rozhodování? Co mu rozhodování ztěžuje?
4. Jaké povinnosti má Milanův otec v příběhu? Kolik jich můžete najít?
5. Myslíte si, že Milanův otec jednal správně, když ho požádal, aby zůstal doma?
6. Jak vážné by bylo, kdyby Milan svého otce neposlechl? Bylo by Milanovo rozhodování těžké? Uveďte důvody své odpovědi.

Písemný úkol

Popište vlastními slovy, co si myslíte, že Milan svému otci napsal. Porovnejte svou verzi s verzemi ostatních žáků ve třídě. Žáci sdílí své názory s ostatními ve třídě.

Zevšeobecnění

Možná se už žáci museli někdy vypořádat s některými obecnými aspekty morálního konfliktu.

Učitel reaguje na tyto úvahy nebo žádá třídu, aby přemýšlela na obecnější úrovni o druzích povinností, jež lidé mají vůči:

- sobě samým;
- své rodině;
- své místní komunitě;
- národní komunitě;
- širšímu světu.

Žáci pracují znovu ve skupinách. K určení různých povinností mohou využít tabulku. Následně jsou ve třídě prodiskutovány důvody, proč lidé nesouhlasí s rozsahem svých povinností vůči ostatním a komunitě.

Stanoviska jednotlivců

Učitel by měl poté sdělit žákům následující informace: „V Milanově příběhu dochází ke konfliktu několika jeho povinností. Uvažujte o vlastních příkladech toho, kdy by mohlo docházet ke konfliktu povinností. Na několika konkrétních příkladech pohovořte o tom, jak by měli podle vašeho názoru lidé tyto konflikty povinností řešit.“

Pokud se žákům nedaří nalézt konkrétní situace, měl by učitel uvést několik příkladů s ohledem na místní kontext.

Vyučovací hodina 2

Proč by lidé měli dodržovat zákony?

Jaké jsou nejlepší důvody pro dodržování zákonů?

Výukové cíle	Žáci prozkoumají morální zdůvodnění stojící za rozhodnutími o konfliktech odpovědností.
Úkoly pro žáky	Žáci analyzují morální dilema v průběhu společné diskuse. Žáci kriticky hodnotí důvody pro dodržování zákona. Žáci navrhnou situace, za kterých by morální povinnost mohla převážit nad povinností dodržovat zákon.
Pomůcky	Kopie příběhu „Schmittovo dilema“. Papír pro písemné úkoly. Tabule.
Metody	Společná analýza morálního dilematu. Učitelem podporovaná analýza. Napsání příběhu. Společná diskuse.

Konceptuální učení

Zákon: Pravidlo přijaté místní nebo národní vládou.

Vláda zákona: V demokratických společnostech jsou vlády a osoby u moci povinny řídit se zákony země. Moc se demokraticky střídá podle pravidel národní ústavy, a nikoliv jako důsledek síly nebo války. Lidé mají všeobecnou povinnost dodržovat zákon, protože je demokraticky přijat.

Zákonná povinnost: Závazky, které jsou dány zákonem.

Morální odpovědnost: Osobní povinnosti, jež lidé cítí na základě své víry v to, co je správně a co je špatně.

Učitel přečte příběh „Schmittovo dilema“ a požádá žáky, aby pracovali ve dvojicích a usoudili, zda by měl Schmitt porušit zákon a ukrást peníze, či nikoliv. Učitel napíše na tabuli různé názory na to, zda by měl Schmitt vzít peníze.

Učitel požádá žáky, aby vybrali názor, se kterým souhlasí, a doplnili tento výběr vlastním písemným zdůvodněním:

- Schmitt by měl peníze ukrást, protože...
- Schmitt by neměl peníze ukrást, protože...

Učitel zaznamená důvody navržené žáky na tabuli. Například:

„Měl by peníze ukrást, protože život jeho dcery je důležitější než zákon, který krádež trestá“;

„Peníze by neměl krást, protože by mohl být chycen“;

„Neměl by je krást, protože je nesprávné porušovat zákon“.

Ve třídě jsou následně prodiskutovány různé důvody. Proč se různí? Jsou některé důvody lepší než jiné? Učitel následně požádá žáky, aby doplnili tuto větu:

„Obecně není správné porušovat zákony, protože...“

Alternativně může učitel požádat žáky, aby vymysleli co nejvíc důvodů, proč není správné porušovat zákony. Na tuto otázku může učitel běžně slyšet odpovědi typu:

„Není správné porušovat zákony, protože...“

- můžete být chycen a potrestán;
- zákon chrání člověka před újmou a není správné jiným lidem škodit;
- pokud by zákony člověka nezastavily, všichni by zdivočeli;
- porušování zákona podkopává důvěru mezi lidmi;
- společnost potřebuje zákony a pořádek k tomu, aby přežila, bez zákonů by panoval chaos;
- porušování zákona porušuje práva jednotlivců, například jejich právo na majetek nebo život.“

Učitel třídy zdůrazní, že lidé mají celou řadu důvodů, proč se řídit zákonem. Některé důvody sledují vlastní zájem, další jsou zaměřeny spíše na péči o jiné lidi a některé souvisí s prosperitou společnosti jako celku (viz poznámka níže).

Pro ilustraci těchto konceptů by mohl učitel nakreslit na tabuli tři soustředné kruhy, kdy v jednotlivých kruzích bude napsáno „já“, „ostatní“ a „společnost“ počínaje vnitřním kruhem. Různé názory by pak měly být vepsány do příslušné oblasti.

Učitel zdůrazní, že dodržování zákonů není samo o sobě nutným znakem „dobrého občana“. Lidé spáchali ohromné množství zla a přitom ve skutečnosti postupovali v souladu se zákonem a říkali, že pouze „plnili svou povinnost“. Na druhou stranu příběh ukazuje, že čas od času i dobří lidé mohou uvažovat o překročení konkrétního zákona z morálně správných důvodů.

Aby žáci lépe porozuměli obtížné rovnováze mezi zákonnými a morálními povinnostmi, učitel je požádá, aby napsali svůj krátký příběh, ve kterém lidé (z ušlechtilých důvodů) zvažují porušení zákona. Mezi příklady může být překročení maximální povolené rychlosti v případě naléhavé nouze nebo obcházení špatného a nespravedlivého zákona.

Několik žáků přečte svůj příběh před celou třídou. Učitel následně zdůrazní rozdíl mezi morálními povinnostmi (o kterých lidé rozhodují sami na základě vlastních hodnot a přesvědčení) a zákonnými povinnostmi předepsanými vládami.

Pnutí mezi těmito dvěma druhy povinností může vést občany ke kritice některých zákonů, s nimiž nesouhlasí, a k tomu, aby usilovali o jejich změnu. Dokonce se mohou někdy rozhodnout porušit nějaký zákon z morálně pozitivních důvodů. Historie nabízí řadu příkladů situací, kdy lidé porušili zákony, aby tím proti nim protestovali nebo aby protestovali formou rebelie proti tyranským vládám. To by měl učitel doložit několika lokálními příklady. Učitel by měl zdůraznit, že takové kroky není možné brát na lehkou váhu z důvodu nebezpečí podkopání vlády zákona, na které jsou stabilní demokracie závislé.

Poznámka

Morální dilema, o kterém se hovoří v této vyučovací hodině, není nepodobné slavnému „Heinzovu dilematu“ použitému v 50. letech minulého století americkým psychologem Lawrenceem Kohlbergem. Bylo to jedno z celé řady dilemat, které Kohlberg a jeho kolegové stavěli před mladé lidi přibližně každé tři roky od jejich 10 do 25 let. Bylo zjištěno, že v průběhu této doby docházelo u mladých lidí v průměru k posunu. V raném věku bylo zdůvodňování egocentricky zaměřeno, zatímco v mladší pubertě respondenti již více brali v úvahu ostatní lidi. V polovině pubertálního období již většina respondentů vykazovala pokrok v přemýšlení o společnosti jako celku. Nicméně kontext a druh představeného morálního dilematu může ovlivnit, jaký druh zdůvodnění lidé v daném případě používají. Ukázalo se, že mladší děti považovaly pravidla a zákony za nepružné a založené nikoliv na sociálním základě, ale výhradně na autoritě tvůrce těchto pravidel. Na začátku puberty již mladí lidé začínají více chápat to, že zákony mají společenské účely, které je možné přezkoumávat, zpochybňovat a kritizovat jako morálně nesprávné nebo nespravedlivé.

Vyučovací hodina 3

Čí je to problém?

Jak je sdílena společenská odpovědnost?

Výukové cíle	Žáci prozkoumají povahu povinností člověka vyplývajících ze zákona. Žáci prozkoumají odlišnost mezi morálními a zákonnými povinnostmi.
Úkoly pro žáky	Žáci diskutují o odpovědnosti za některé společenské problémy. Žáci doplňují rámec uvažování. Žáci píšou písemné reakce na diskutované problémy.
Pomůcky	Kopie „dopisu“. Tabule. Papír pro individuální písemný úkol žáků.
Metody	Strukturovaná kritická analýza. Analýza a diskuse v malé skupině. Dosažení konsenzu a vyjednávání. Osobní dopis.

Konceptuální učení

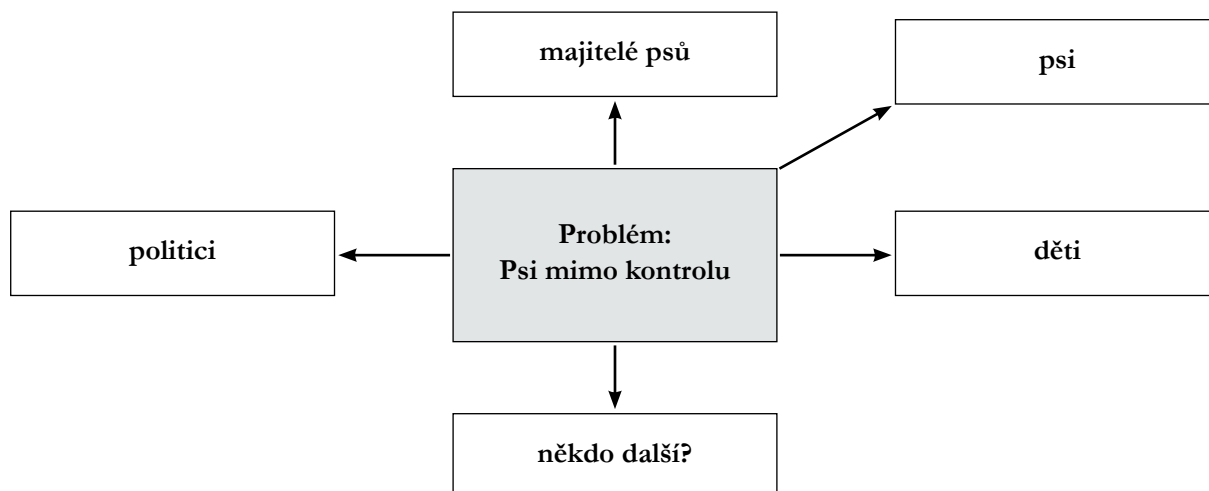
Společenský problém: Problém, který mají všichni nebo někteří členové komunity, odpovědnost za nějž je sdílena různými částmi komunity nebo komunitou jako celkem. Odpovědnost za společenský problém nemusí být mezi všemi zúčastněnými stranami nutně sdílena rovnoměrně.

Míra odpovědnosti: Míra, do jaké může být někdo odpovědný za společenský problém.

Učitel představí fiktivní dopis místním novinám. Ten obsahuje stížnosti na dva společenské problémy, které tíží obyvatele města.

Učitel požádá třídu, aby a) určila problémy a b) vytvořila seznam osob (pro oba problémy), které mohou nést za uvedené problémy odpovědnost. Při tomto procesu může být učitel nápomocen tím, že na tabuli nakreslí níže uvedený myšlenkový rámec.

Kdo je do tohoto problému nějakým způsobem zapojen?

Skupinová práce

Krok 1

Rozdělte třídu na skupiny po třech nebo čtyřech žácích. Každému ve skupině přiřadte počet bodů, který se rovná počtu zapojených stran.

Krok 2

Každý člen skupiny nejdříve rozdělí body mezi strany podle toho, jak velkou podle jeho názoru nesou odpovědnost za společný problém. Například děti a psi by nedostali žádné body, ale majitelé psů a politici by mohli body společně sdílet nebo by jedni z nich mohli získat bodů víc než ti druzí.

Krok 3

Jakmile se jednotliví členové skupiny rozhodnou, pohovoří společně s ostatními o svých názorech a sdělí i důvody vedoucí k tomuto názoru. Žáci si mohou svůj postoj kdykoliv rozmyslet. Nakonec každá skupina sečte celkové body přidělené jednotlivým stranám. Celkový počet bodů ukazuje názor skupiny jako celku na to, jak by měla být sdílena odpovědnost za daný problém.

Učitel projednává s celou třídou závěry, ke kterým různé skupiny došly. Učitel prozkoumá různé názory, které se objevily, zjistí od žáků důvody, které je k jejich rozhodnutí vedly.

Pokud to čas umožní, opakujte cvičení s problémem odpadků a nepořádku. Nebo nahraďte problém takovým, který se více týká vaší školy nebo lépe odpovídá schopnostem skupiny.

Poznámka

Problémy uvedené v těchto příkladech jsou vhodné pro žáky, kteří ještě nemají příliš zkušeností s diskusí o politických problémech. Jsou konkrétní, viditelné a lehce srozumitelné (třebaže jejich řešení není nikterak jednoduché). Starší nebo schopnější třídu je vhodné požádat, aby diskutovala o složitějších problémech, jako například o nezaměstnanosti nebo rasismu s využitím stejného druhu rámce uvažování.

Krok 4: Diskuse plynoucí z této aktivity

Při závěrečném společném setkání učitel požádá žáky, aby posoudili, zda lidé obecně přebírají dostatečnou odpovědnost za své kroky. Pokud ne, zamyslete se, jak je přesvědčit, aby to dělali. Pomůže nějakým způsobem vzdělání? Nebo je nutné vytvářet nové zákony nebo zavádět tvrdé postihy? Pokud by měla místní nebo národní vláda převzít odpovědnost za některé problémy, zeptejte se žáků na možné náklady a kdo by je měl hradit. Učitel by také mohl vyzvat třídu, aby posoudila roli mladých lidí při řešení společenských problémů tohoto druhu. Měli by být vyloučeni z odpovědnosti z důvodu věku? Je správné, aby mladí lidé přenechávali problémy v komunitě dospělým? Tyto otázky by mohly tvořit základ osobního písemného úkolu.

Učitel vysvětlí potřebu průběžné informovanosti místních a národních politiků o vznikajících problémech. Politika je často o komunitním řešení problémů. To neznamená, že vlády dokáží vyřešit všechny problémy; mnoho problémů by ani nenastalo, pokud by lidé převzali větší díl odpovědnosti za následky svého jednání.

Vyučovací hodina 4

Proč se lidé stávají aktivními občany?

Proč chtějí lidé měnit společnost a jak toho mohou dosáhnout?

Výukové cíle	Žáci dokážou posoudit společnou povahu odpovědnosti za společenské problémy. Posoudit důvody, proč lidé přijímají odpovědnost za strádání jiných lidí. Žáci prozkoumají roli nevládních organizací v občanské společnosti.
Úkoly pro žáky	Žáci pracují ve skupinách na společném sepsání příběhu. Žáci určují hypotézu důvodů pro společensky motivované chování. Žáci uvažují o úloze nevládních organizací. Žáci ve skupinách zkoumají práci nevládní organizace nebo bojovníka za sociální práva. Žáci ve skupinách prezentují vlastní zjištění.
Pomůcky	Kopie lístečků o Jeleně Šantičové (materiál pro žáky 6.4), již rozstříhané. Materiál na podporu žákovského výzkumu. Pomůcky pro skupinové prezentace, např. velké archy papíru, barevné tužky.
Metody	Skupinová práce. Vyjednávání. Morální zdůvodnění. Kritické hodnocení. Výzkum. Skupinová prezentace.

Konceptuální učení

Společenská iniciativa: Aktivita občanů nebo členů komunity směřující k řešení společenského problému.

Občan: Někdo, kdo je zákonným členem (občanem) národní komunity. Občanství přináší práva a povinnosti, ačkoliv se lidé různí v míře, do jaké cítí odpovědnost za to, co se v komunitě děje.

Aktivní občan: Někdo, kdo činí veřejný krok v reakci na společenský problém nebo problém komunity.

Nevládní organizace (NO): Organizace založená a podporovaná občany (nikoliv vládou) k řešení společenského problému. Nevládní organizace jsou veřejné, nikoliv tajné, a pracují v rámci struktury společnosti za účelem dosažení změny. Často se zabývají oblastmi, ve kterých nejsou lidská práva dostatečně chráněna nebo vládou uznávána. Nevládní organizace mohou s vládami spolupracovat nebo jim oponovat. Demokratické společnosti mají zákony, které umožňují nevládním organizacím existovat a mít zákonná práva a ochranu.

Občanská společnost: Lidé a organizace, kteří vyvíjejí společenskou aktivitu mimo rámec práce vykonávané vládou, jsou považováni za součást občanské společnosti. Občanská společnost tvoří část vazby mezi jednotlivými občany a vládami.

Vyučovací hodina 4

Učitel rozdělí třídu do skupin asi po čtyřech žácích. Následně seznámí žáky s příběhem Jeleny Šantićové (materiál pro žáky 6.4), ideálně by měl být nastříhán na jednotlivé proužky papíru. Učitel požádá skupinu, aby si jednotlivé proužky papíru náhodně rozdělila mezi své členy. Každý člen skupiny přečte jeden po druhém svůj proužek papíru ostatním členům skupiny. Poté skupina uspořádá proužky v pořadí, ve kterém dávají smysl.

Nyní učitel vyzve žáky, aby ve skupinách prodiskutovali následující otázky a aby se snažili dospět ke společné skupinové odpovědi. Učitel zdůrazní, že členové skupiny spolu nemusí souhlasit, avšak sdílení názorů přináší lepší odpovědi. Jednotliví žáci napíší svoje vlastní odpovědi. Učitel bude následně diskutovat o klíčových otázkách s celou třídou s využitím následujících otázek.

Otázky

- Z jakých hlavních důvodů se podle vašeho názoru zapojila Jelena Šantićová do Skupiny 484?
- Podle toho, co o Jeleně Šantićové víte, jakými slovy byste ji popsali?
- Proč si myslíte, že Jelena Šantićová a Skupina 484 nenechaly práci, kterou chtěly dělat, vládě?
- Jaké druhy potřeb se snaží Skupina 484 naplnit?
- Jaký druh společnosti doufaly Jelena Šantićová a Skupina 484, že vybudují?
- Jak důležité jsou podle vašeho názoru nevládní organizace (jako Skupina 484) ve společnosti? Čeho si myslíte, že mohou dosáhnout? Přemýšlejte o jejich úloze ve vztahu k práci vlád, ale i ve vztahu k naplňování potřeb (práv) člověka.
- Přemýšlejte o své vlastní společnosti. O kterých potřebách víte, že by mohly být naplněny, pokud by odpovědnost převzali aktivní jednotlivci nebo nevládní organizace?

Jak příklad učitel poté přečte následující citaci z mezinárodní zprávy za rok 2003 o nevládních organizacích v Bosně a Hercegovině:

„Sektor nevládních organizací v Bosně a Hercegovině pokračuje v pozitivním přínosu pro budování demokracie a občanské společnosti. (...) V souladu se starými a novými zákony o registraci působí v současné době v Bosně a Hercegovině 7 874 nevládních organizací. (...)

Sektor nevládních organizací ukázal, že byl schopen realizovat velké veřejné kampaně, jež podporovaly změnu v otázkách životně důležitých pro bosenskou společnost, včetně ochrany práv mládeže, genderových práv, životního prostředí, ochrany práv menšin apod. Velký počet nevládních organizací nabízí i nadále služby v oblastech zdravotní péče a sociálních služeb, obnovy, ochrany lidských práv, ochrany životního prostředí a ochrany menšin.“²³

Učitel tuto citaci s žáky prodiskutuje. Nejdříve by měli určit, zda se oblasti práce uvedené ve zprávě týkají také jejich země. Následně učitel požádá žáky, aby vymysleli příklady druhů projektů, které by mohly spadat pod tyto různé oblasti práce.

Otázky

Jako poslední činnost v rámci této vyučovací hodiny si může každá skupina vybrat určitou oblast a připravit si prezentaci s využitím poznatků z této vyučovací hodiny. Nebo jsou-li k dispozici zdroje k vyhledávání, je možné prozkoumat život dalších aktivních občanů v zemi a zjištění využít pro prezentaci skupiny. Žáci mohou využít i mezinárodně známé osoby jako například Matku Terezu a Nelsona Mandelu.

23 Zdroj: Zpráva USAID nazvaná „2003 NGO Sustainability Index, Europe and Eurasia“, str. 42 a 43; www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2003/bosnia.pdf

Materiál pro žáky 6.1

Milan se rozhoduje

Milan chtěl právě odejít do školy, když do kuchyně přišel otec.

„Milane, dneska skutečně potřebuji, abys mi pomohl na poli. Nemůžeš zůstat doma a nejít do školy? Úroda se nám zničí, jestli ji co nejdřív nesklidíme.“

Milan z toho neměl radost.

„Tati, dneska do školy potřebuju jít,“ řekl, „bude první setkání žákovské rady a byl jsem zvolen jako jeden ze zástupců osmých tříd.“

„Ale nejsi jediný zástupce, že ne?“ řekl jeho otec, „proto by nevadilo, kdybys nešel. Osmičky zastupují i další žáci, ne?“

„Ano, ale pokud nepřijdu, zradím tím všechny, kteří pro mě hlasovali. Kromě toho máme dneska i přírodopis. Nechci zameškat. Jestli se chci dostat na vysokou školu, musím udělat zkoušky.“

Milanův otec smutně zavrčel.

„Mluvíš o tom, že půjdeš na vysokou školu, jako kdyby tě rodina nezajímala. Proč nedokážeš pochopit, že tě potřebujeme doma? Jakou pro nás budeš pomoci, když odejdeš na školu? A kam se svojí kvalifikací půjdeš? Pravděpodobně se sem už vůbec nevrátíš, tím jsem si jistý.“

„Měl bys být rád, že se chci v životě někam posunout,“ křičel Milan našťvaně, „na rozdíl od většiny kluků tady kolem. Nemají žádné ambice. Skončí tak, že budou dělat to, co dělali jejich tátové.“

„Na troše respektu ke starší generaci není nic špatného,“ odpověděl Milanův otec a jeho rozčilení narůstalo. „Z těch všech řečí o vzdělání se mi poslední dobou dělá špatně. Zdá se mi, že jsi zapomněl na některé staré hodnoty, díky kterým držíme pohromadě. Staráš se jenom sám o sebe.“

Milan si povzdychl. Tohle všechno už slyšel několikrát.

„Tati, když dostanu dobrou práci, nezapomenu na tebe ani na rodinu. Jak si můžeš myslet, že bych se takhle zachoval? Opravdu chceš, abych odešel ze školy a nedosáhl toho, o čem vím, že jsem toho schopen? Všichni mí učitelé říkají, že bych mohl být dobrým vědcem. Možná jednou objevím něco, co pomůže všem na světě.“

Milanův otec praštil do stolu.

„Tvoji hlavní povinností je rodina a tahle komunita, především teď, když jsou špatné časy. V hlavě nosíš samé sny a o reálný svět se nestaráš!“

To se Milana dotklo, ale nechtěl to dát najevo. Chvilku pozoroval svého otce s tichým vzdorem. Pak se starý muž otočil, vyšel z domu a přitom praštil dveřmi.

Milan si sedl a povzdychl si. Asi minutku přemýšlel a pak se rozhodl. Vzal si školní tašku a šel ke dveřím. Pak se zastavil, vzal si papír, sedl si a napsal otci dopis. Byla to nejtěžší věc, kterou v životě udělal.

Materiál pro žáky 6.2

Schmittovo dilema

Schmittova jediná dcera je vážně nemocná. Potřebuje velice naléhavě operaci, ale jediný doktor v oblasti, který ji může operovat, chce před zahájením léčby peníze. Schmitt neví, co dělat. S manželkou měli malé úspory, za které si chtěli koupit malý obchod. Rádi by se vydali ze všech úspor, aby zachránili dceru, ale našetřeno mají málo.

Schmitt úpěnlivě prosí lékaře, aby provedl operaci za méně peněz; ten to ale odmítá, protože by to nebylo spravedlivé vůči ostatním, kteří musí platit plnou cenu. Schmitt prosí svou rodinu a přátele, aby mu půjčili peníze, ale celou částku ani tak nezíská. A mezitím Schmittova dcera chřadne a chřadne.

V zoufalství zvažuje, že zbytek peněz na záchranu své dcery ukradne.

Materiál pro žáky 6.3

Věci se začínají vymykat z rukou!

Přečtěte si následující dopis, který se objevil v místních novinách.

Jako skupina místních obyvatel máme velké starosti s množstvím problémů, které začínají narůstat, protože lidé nejsou, jak se zdá, připraveni převzít odpovědnost za své chování.

Hodně psů kolem volně pobíhá. Jejich majitelé to buď nevědí, nebo je jim to jedno. Psi nechávají své výkaly na ulicích, což je nejen nepříjemné, ale může to představovat i zdravotní riziko. Někteří psi se potulují ve smečkách a jsou útoční. Je nutné zajistit, aby psi byli pod kontrolou, především pokud si v okolí hrají děti.

Také se domníváme, že je kolem spousta nepořádku, a to jak ve městě, tak i v jeho okolí. Je to proto, že jsou lidé příliš líní likvidovat odpadky řádným způsobem. Je to ošklivé, přitahuje to krysy a dochází ke šíření nemocí. Když budou lidé vyházet plechovky od barev a chemikálií, kam se jim zlíbí, nebezpečné látky se mohou dostat do potoků a řek a ovlivnit tak dodávku pitné vody.

Proč lidé více nepřemýšlejí o tom, jaké důsledky má jejich chování? A proč s těmito problémy nedělají něco politici?

S úctou.

Materiál pro žáky 6.4

Třídění karet: život Jeleny Šantićové

1. Jelena Šantićová se narodila v roce 1944. Byla to Srbka.	2. Jelena Šantićová zemřela na rakovinu v roce 2000.
3. Poté, co Jelena zemřela, někteří z jejích přátel si vzali kámen z vybombardované budovy v Bělehradě. Kámen byl ozdoben dětmi uprchlíků, kteří přišli z Kosova. Poté byl kámen převezen jako symbol do parku Míru Jeleny Šantićové v Berlíně.	4. Jelena Šantićová a Skupina 484 vedly v Chorvatsku Projekt Pakrac, který pomáhal budovat důvěru mezi Srby a Chorvaty po válce v roce 1991. Do projektu se zapojili také dobrovolníci z obou stran a z mezinárodního společenství.
5. Jelena Šantićová byla zakladatelkou a vůdkyní organizace nazvané Skupina 484. Skupina 484 je nevládní organizace; podporuje nenásilné řešení konfliktů, toleranci a spolupráci jako základ pro budování lidského společenství.	6. Jelena psala články proti nacionalismu a rasismu, které vycházely v mezinárodních periodikách. Za svou práci získala od organizace Pax Christi mezinárodní cenu míru.
7. V Berlíně se nachází park Míru pojmenovaný po Jeleně Šantićové jako uznání za její práci. Jelena hovořila na veřejném setkání, které se konalo v tomto parku.	8. Jelena Šantićová se stala mezinárodně uznávanou balerínou a učitelkou tance.
9. Jelena Šantićová byla protiválečnou aktivistkou a bojovala za lidská práva všech lidí. Společně se svou organizací tvrdě pracovala na pomoci uprchlíků, kteří přicházeli do Srbska.	10. Skupina 484 získala své jméno tak, že jeden z prvních projektů Skupiny pracoval se 484 rodinami z Chorvatska, z nichž se během války staly rodiny bez domova. Skupina 484 uprchlíkům pomohla, poskytla jim útěchu a radu ohledně jejich práv.

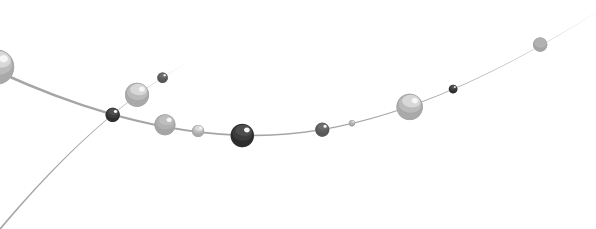
Část 3

Participace

Lekce 7

Třídní časopis

Porozumění médiím jejich vytvářením

LEKCE 7

Třídní časopis

Porozumění médiím jejich vytvářením

7.1. Noviny kolem nás

Koho informují. Jak informují. Co sdělují.

7.2. Naše noviny jsou nejlepší... Vy nesouhlasíte?

Co dělá noviny dobrými novinami?

7.3. Vytváříme vlastní nástěnné noviny

Všechny věci, co dělat, a pár věcí, co nedělat

7.4. Naše první vydání

Co budeme dělat teď?

LEKCE 7: Třídní časopis

Porozumění médiím jejich vytvářením

Po celém světě se přítomnost a dopad médií v posledních několika letech výrazně zvýšily. Čím složitější a vzájemně propletenější jsou naše životy, tím více jsme my všichni závislí na informacích, abychom porozuměli vlivům a vývoji, jež na nás působí. V případě informací o otázkách, které jsou mimo naše osobní zkušenosti a bezprostřední schopnost vnímání, se musíme spolehnout výhradně na informační média.

Přístup jednotlivců k různým médiím se odlišuje. To mimo jiné ovlivňuje úroveň informací jednotlivci dostupných a následně jeho potenciál uplatňovat svůj vliv a moc. Dalším důležitým hlediskem je problém cenzury a problém dezinformací ze strany vlády, stran a mocných nátlakových skupin. Konflikt, včetně společenské změny nebo válečného konfliktu, má za následek vznik jednostranných a zkreslených informací.

Třebaže tyto vzájemné vztahy nebudou v této lekci, zaměřené na média, explicitně řešeny, žáci se s jejich prvky setkají, jakmile porovnájí tištěná média své země nebo svého regionu a posoudí je podle konkrétních kritérií.

Přístup k učení o médiích je v této lekci odlišný. Vytvořením vlastních nástěnných novin získají žáci hlubší vhled do procesu tvorby novin a naučí se tak něco o realitě médií „přímo od zdroje“. Zkušenosti z vyučování ukázaly, že tento způsob poskytuje žákům přímý přístup k tištěným médiím, který je jim v každodenním životě vzdálený. Žáci budou kriticky hodnotit tento typ médií, budou také vyhodnocovat elektronická média a své vlastní využívání těchto různých druhů médií z nového hlediska. Budou rozvíjet svou mediální gramotnost.

Nakonec jedna praktická rada: tato vyučovací hodina vyžaduje a nabízí potenciál pro vyučování napříč učebními osnovami a spolupráci. Psaní a revidování textu by mohlo probíhat v rámci jazykových hodin, zatímco grafický návrh by mohl být úkolem pro výtvarnou výchovu. V některých případech může začít třída pracovat sama s dalšími podněty od redakčního týmu vytvořeného žáky se zvláštním zájmem o tvorbu novin.

Nástěnné noviny bude možná potřeba vystavit po určitou dobu ve školním prostředí, aby ostatní učitelé měli dost času dojít k názoru, že stojí za to připojit se k jejich výrobě.

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Mediální gramotnost je jedním z klíčů k celkovému cíli lidských práv a občanské výchovy – k aktivnímu a angažovanému občanu. Níže je uvedeno shrnutí nejdůležitějších aspektů mediální gramotnosti:

1. Komunikativní kompetenci se myslí obecný způsob, kterým lidé vzájemně mezi sebou komunikují. Společenská realita jako taková neexistuje. Spíše je společně definována lidmi formou sociální interakce, což znamená, že je tvořena komunikačními kroky. Tato obecná schopnost komunikace začíná učením se mateřského jazyka a dále se rozvíjí využíváním této schopnosti na veřejnosti.
2. Každý člověk má určité předpoklady ke komunikativní kompetenci vrozené, avšak je nutné ji rozvíjet, cvičit a vylepšovat.
3. Mediální gramotnost je začleněna do zastřešujícího konceptu komunikativní kompetence. Odkazuje na velký počet různých médií, jejichž využívání je potřeba se naučit a procvičovat, například formou stanovení úkolu žákům. Tištěná média, včetně nástěnných novin, jsou důležitými prostředky každodenní komunikace, s nimiž by měli být žáci seznámeni. Nicméně tím se dostávají pouze o malý kruček vpřed k dosažení celkového cíle mediální gramotnosti.

LEKCE 7: Třídní časopis

Porozumění médiím jejich vytvářením

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Noviny kolem nás	Žákům je představena celá škála tištěných médií. Rozumí rozdílům ve struktuře obsahu.	Žáci shromažďují a analyzují noviny a časopisy běžně čtené v prostředí, ve kterém se pohybují. Vytvoří plakát se záznamem svých výsledků.	Noviny, nůžky, lepidlo, velké archy papíru.	Skupinová práce.
Vyučovací hodina 2: Naše noviny jsou nejlepší... Vy nesouhlasíte?	Žáci určují kritéria pro dobré noviny nebo časopis. Začnou si uvědomovat své vlastní názory, hodnoty a zájmy.	Žáci hodnotí prezentace ostatních skupin a domlouvají se na kompromisech.	Prezentace z předchozí vyučovací hodiny. Tabulka na tabuli nebo flipchartu.	Skupinové prezentace, společná diskuse a hodnocení.
Vyučovací hodina 3: Vytváříme vlastní nástěnné noviny	Žáci se ve skupině dokážou domluvit na rozsahu témat a cílech. Spolupracují ve skupině, sdílejí své názory a schopnosti s týmem.	Žáci se rozhodují o struktuře svých společně vytvářených novin. Určují témata, která souvisejí s jejich školou, a píší článek do své části v novinách.	V závislosti na dostupných prostředcích budou mít výsledky formu od ručně psaných textů až po počítačové výstupy s digitálními fotografiemi.	Společné rozhodování, skupinová práce.
Vyučovací hodina 4: Naše první vydání	V rámci otevřené diskuse se žáci seznamují s tím, co obnáší trvalý projekt výroby novin. Jsou schopni přijmout rozhodnutí a převzít za něj odpovědnost.	Žáci musí formulovat své názory a rozhodovat se o svém budoucím zapojení do navazujícího projektu.	Tabule nebo flipchart.	Společná diskuse.

Vyučovací hodina 1

Noviny kolem nás

Koho informují. Jak informují. Co sdělují.

Výukové cíle	Žáci jsou seznámeni s nejrůznějšími formami tištěných médií. Rozumí rozdílům ve struktuře obsahu.
Úkoly pro žáky	Žáci shromažďují a analyzují noviny a časopisy běžně čtené v prostředí, ve kterém se pohybují. Vytvoří plakát se záznamem svých výsledků.
Pomůcky	Noviny, nůžky, lepidlo, velké archy papíru.
Metoda	Skupinová práce.

Konceptuální učení

Výrazem „tištěná média“ se myslí tištěné zdroje informací – takzvaná klasická média – včetně novin, časopisů, knih, katalogů, prospektů, letáků, map, tabulek, pohlednic, kalendářů a plakátů.

Tištěná média jsou obvykle tištěna na papír. Tiskové technologie procházejí výraznými změnami a digitální tisk je stále běžnější.

Vyučovací hodina 1

Několik týdnů před začátkem této vyučovací hodiny požádá učitel žáky, aby shromáždili veškeré dostupné noviny a časopisy a přinesli je do školy. V rámci podpory jejich práce je vhodné ve třídě někde stranou umístit stůl, který bude sloužit pro prezentace. S trochou štěstí by se žákům mohlo podařit získat starý stojan na noviny od prodejce tisku, který je pro prezentaci novin a časopisů ideální. Učitel by měl zajistit zastoupení všech hlavních deníků.

První hodinu zahájí učitel tím, že žáky informuje o cílech a úkolech této vyučovací hodiny. Měl by zdůraznit, že tato vyučovací hodina je počátkem projektu, který může a měl by pokračovat minimálně po dobu poloviny školního roku. Žáci by měli také pochopit, že tento projekt jim nabízí příležitost získat praktické zkušenosti s žurnalistikou. Zkušenosti ukazují, že novináři často začínali s prvními krůčky v projektech tohoto typu.

Žáci vytvoří malé skupiny, pokud možno po třech, maximálně po čtyřech žácích. Každá skupina bude analyzovat jiné noviny nebo časopis. Žáci se budou řídit následujícími otázkami:

- Jakými rubrikami jsou noviny nebo časopisy tvořeny?
- V jakém pořadí se rubriky objevují?
- Na které cílové skupiny se rubriky zaměřují? Kterí členové rodiny se zajímají zvláště o čtení určité rubriky?
- Která témata jsou zastoupena v rubrikách vydání, které skupina právě zkoumá?
- Z každé rubriky vyberte jeden typický článek. Vystříhněte články a nalepte je na arch papíru a vytvořte plakát.

Plakát bude uvádět název novin nebo časopisu, pokud možno původní titul, a měl by obsahovat odpovědi na výše uvedené otázky. Žákům je vhodné připomenout důležitost jasného a přehledného uspořádání jednotlivých článků.

V této fázi je důležité, aby žáci porozuměli základní struktuře zvolené tiskoviny, a mohli tak provést srozumitelnou prezentaci před celou třídou.

Skupiny si připraví prezentace pro další vyučovací hodinu, jako by propagovaly svoje noviny nebo časopis, se zdůrazněním všech výhod a silných stránek. Po vyslechnutí všech prezentací by měla třída rozhodnout, které noviny považuje za nejzajímavější a nejvíce informativní. Účelem tohoto kroku je dosáhnout bezplatné dodávky těchto novin po dobu několika týdnů, což je služba, kterou většina vydavatelství školám poskytuje.

V této fázi má učitel poradní roli. Učitel bude pomáhat skupinám při zkoumání vnitřní struktury novin, protože ne všechny noviny je stejně snadné analyzovat. Učitel monitoruje žáky během jejich skupinové práce, aby se ujistil, že každá skupina je schopna vytvořit dobrou prezentaci a dodělat práci do konce vyučovací hodiny. Snaha o přílišnou dokonalost naruší časový harmonogram této aktivity.

Vyučovací hodina 2

Naše noviny jsou nejlepší... Vy nesouhlasíte?

Co dělá noviny dobrými novinami?

Výukové cíle	Žáci určují kritéria pro dobré noviny nebo časopis. Přitom si začnou uvědomovat své vlastní názory, hodnoty a zájmy.
Úkoly pro žáky	Žáci hodnotí prezentace ostatních skupin a domlouvají se na kompromisech.
Pomůcky	Prezentace připravené během poslední vyučovací hodiny. Tabule nebo flipchart.
Metoda	Skupinové prezentace, společná diskuse a hodnocení.

Konceptuální učení

Výraz „svoboda tisku“ odkazuje na právo tisku provozovat svou živnost volně a současně na právo vydávat necenzurované informace a názory. Svoboda tisku se konkrétně promítá do specifických práv novinářů odmítnout vydat důkaz a omezení sledování novinářů pomocí zvukových zařízení („štěnic“) za účelem ochrany zdrojů informací, které novináři potřebují ke své práci. Přístup k novinářské profesi není předmětem státní regulace a vzdělávání novinářů může být organizováno na soukromé bázi, bez jakéhokoliv vlivu státu.

Vyučovací hodina 2

Druhá vyučovací hodina začíná prezentacemi. Skupiny si připravily plakáty a vybraly novinové nebo časopisové výstřižky. Je vhodné poskytnout skupinám pět minut na začátku vyučovací hodiny, aby si znovu své prezentace prošly.

Žáci hodnotí prezentace pomocí definovaných kritérií. Učitel žáky může seznámit s těmito kritérii a připravit například podobnou tabulku:

	Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3	Skupina 4	Skupina 5	Body
Název novin nebo časopisu						
Plakát						
Formální stránka prezentace						
Obsah prezentace						
Formální zpracování novin nebo časopisu						
Obsah novin nebo časopisu						

Na hodnocení by neměl být kladen nadměrný důraz, spíše by mělo – formou soutěžního prvku – motivovat žáky k provedení dobré prezentace.

Po prezentaci by měli žáci zhodnotit zhlédnutá tištěná média (kritické myšlení) a zaměřit se přitom na následující otázky:

- Co dělá noviny/časopis dobrými novinami/dobrym časopisem?
- Jakému účelu slouží?
- Co si myslíme o novinách/časopisech, které nám byly prezentovány?
- Co je možné vylepšit?

Zkušenosti ukazují, že učitel může povzbuzovat a formovat strukturu diskuse zaznamenáváním názorů žáků na flipchart připravený před zahájením vyučovací hodiny. Alternativně je možné použít tabuli, avšak ta má nevýhodu v tom, že informace nebudou k dispozici pro další vyučovací hodinu.

Na konci vyučovací hodiny učitel navrhně, aby žáci vytvořili a veřejně představili školní „nástěnné noviny“. Učitel by měl žáky vyzvat, aby přemýšleli o úkolu a promysleli, které rubriky by měly být součástí novin, aby pokryly celý život školy, a kdo jakou rubriku by chtěl vytvářet. Rovněž by žáci měli vymyslet název novin.

Vyučovací hodina 3

Vytváříme vlastní nástěnné noviny

Všechny věci, co dělat, a pár věcí, co nedělat.

Výukové cíle	Žáci se ve skupině dokážou domluvit na rozsahu témat a cílech. Spolupracují ve skupině, sdílejí vlastní názory a schopnosti s týmem.
Úkoly pro žáky	Žáci rozhodují, jakou budou mít společně vytvářené noviny strukturu. Hledají témata související se školou a píší články pro rubriku, kterou mají v rámci nástěnných novin na starost.
Pomůcky	V závislosti na dostupných prostředcích budou mít výsledky formu od ručně psaných textů až po počítačové výstupy s digitálními fotografiemi.
Metody	Společné rozhodování. Skupinová práce.

Vyučovací hodina 3

Ve skupinách po třech nebo čtyřech sdílejí žáci své názory na to, které novinové rubriky obsahují důležité informace o životě ve škole.

Slepením tří archů papíru A4 připravil učitel pro jednotlivé skupiny malé nástěnné noviny. Skupinám je následně zadán úkol navrhnout obecnou strukturu novin, včetně názvu novin, možné úpravy a rubriky, které si žáci zvolili. Výsledek jejich práce může vypadat kupříkladu takto:

Žákovská kronika					
<u>Novinky</u>	<u>Sport</u>	<u>Nejdůležitější zprávy</u>	<u>Události</u>	<u>Rodiče</u>	<u>Co nás trápí</u>

Návrhy předložené skupinami jsou vyvěšeny na stěnách třídy a žáci mají k dispozici čas, aby si mohli plakáty přečíst a utvořit si vlastní názor. „Schůzka redaktorů“ poté přijme následující důležitá rozhodnutí:

- název novin (výměna názorů, diskuse a konečné hlasování);
- výběr rubrik, které jsou pro školu a žáky nejdůležitější a nejsmysluplnější.

Žáci nyní vytvoří malé týmy, kdy počet týmů bude odpovídat počtu rubrik v novinách plus jeden tým navíc, který bude mít na starosti samotnou výrobu.

Zpočátku bude mít výrobní tým za úkol řešit praktické otázky typu grafické úpravy a prezentace novin. Učitel nejdříve informuje ředitele školy o projektu novin a získá souhlas s vystavením školních novin ve školní budově.

Zatímco redaktorské týmy plánují první články do různých rubrik, učitel diskutuje s výrobním týmem o technických otázkách.

Žákům jsou rozdány úkoly, které musí být dokončeny do příštího týdne. Každý redaktorský tým předloží článek a výrobní tým vytvoří nástěnné noviny, doplní články hlavičkou s logem, názvem novin a názvem zvolených rubrik.

Tento úkol umožňuje žákům vychutnat si svůj první úspěch, ale současně jsou bezprostředně konfrontováni se souvisejícími problémy. Cílem tohoto přístupu je vytvořit trvalý tým redaktorů, který bude pravidelně vydávat školní noviny. Týmy budou tvořeny zvláště aktivními a zapálenými žáky, kteří budou schopni pokračovat v projektu školních nástěnných novin po delší dobu.

Vyučovací hodina 4

Naše první vydání

Co budeme dělat teď?

Výukové cíle	Žáci jsou schopni vést otevřenou diskusi a jsou si vědomi závazků a důsledků souvisejících s pokračováním v projektu vydávání novin. Jsou schopni přijmout rozhodnutí a převzít za něj odpovědnost.
Úkoly pro žáky	Žáci musí formulovat své názory a rozhodnout se o svém budoucím zapojení do navazujícího projektu.
Pomůcky	Tabule nebo flipchart.
Metoda	Společná diskuse.

Konceptuální učení

Diskuse (výměna argumentů, pocházející z latinského slova *discussio*) je specifická forma verbální komunikace mezi dvěma nebo více osobami, při které dochází k řešení jedné nebo několika otázek a při které každá ze stran uvádí vlastní argumenty. Diskuse má být vedena v duchu vzájemného respektu. Správný diskusní styl vyžaduje, aby hovořící umožnili vyjádření jiných než vlastních názorů, podněcovali k němu, pečlivě je zvažovali a neodmítali je. Výhodami pro obě strany budou osobní charakterové vlastnosti jako například vyrovnanost, klidná mysl a slušnost. Nejlepší typ diskuse povede k řešení problému nebo dosažení kompromisu, který může každý akceptovat.

V moderních společnostech jsou diskuse civilizované, tedy nenásilné prostředky k řešení neshod a střetu zájmů a cílů. Konflikty nejsou potlačovány, ale řešeny. Návikem diskusních dovedností se žáci učí základnímu nástroji k posilování a zachování míru ve společnosti.

Vyučovací hodina 4

Jakmile redaktorské týmy vystaví své články na stěnu a stručně pohovoří o svých pracovních zkušenostech, je dalším krokem zodpovězení otázky, zda se bude v projektu školních nástěnných novin pokračovat. Nyní již mají žáci aspoň částečnou představu o tom, kolik času by museli novinám věnovat, a o organizačních otázkách, které je nutno vyřešit, takže se mohou pustit do realistické diskuse o otázce dalšího pokračování.

Učitel může pomoci diskusi žáků zpřehlednit a dát jí strukturu tím, že na flipchart nebo na tabuli uvede následující:

Organizace	Osobní hlediska	Spolupráce	Termíny
Pokud budeme pokračovat: – Co musíme vzít v úvahu? – Bude čas problémem? – Jaké máme technické prostředky? – Jak zabránit poničení novin vandaly? – Jaké finanční prostředky budeme potřebovat? Jak je možné je získat?	Kdo má zájem? – Šéfredaktor? – Redakční rada? – Jaká je role a pozice učitele? – Jména: – – – –	– Jak získat zájem dalších žáků? – Které další učitele bychom rádi zapojili do našeho projektu? – Můžeme uspořádat návštěvu místních novinových redakcí (tištěných médií, rozhlasu, elektronických médií)? – Můžeme si pohovořit s novinářem jako odborníkem?	

Jakmile učitelé zahájí projekt, jako je tento, brzy zjistí, že všechno nelze naplánovat. Tato činnost vyžaduje od všech zúčastněných trvalou reflexi. Jde o živý, fascinující, ale také složitý a někdy dokonce frustrující proces.

Učitelé, kteří již mají zkušenosti s projektovou prací se třídami, znají pořadí potřebných kroků a rovněž vědí, že je nutné poskytnout žákům silné vedení. Pokud však není učitel opatrný, příliš silné vedení z jeho strany může zničit motivaci a iniciativu žáků. Účast na podobných projektech, jako je tento, přináší žákům výhodu v získávání důležitých zkušeností z výchovy k občanským a lidským právům.

Učitelé by měli uplatnit své vůdčí schopnosti a zajistit, aby na konci této vyučovací hodiny bylo přijato jasné rozhodnutí a stanoven odpovídající časový rámeček pro navazující kroky.

Pracovní informace pro učitele

Tři dimenze rozvoje mediální gramotnosti

1. První dimenze: posouzení médií

Posouzení médií je možné shrnout do starobylého řeckého slovesa κρινειν (krinein), které původně znamenalo „rozlišovat“ a odkazovalo na trvalé získávání a reflexi vědomostí a zkušeností.

Posouzení médií je analýza médií. Tato dílčí analytická dimenze odkazuje na schopnost vnímat rozvoj ve společnosti a rozumět mu, například procesu koncentrace v mediálním světě, jež by mohla ohrozit funkci médií v demokratické společnosti. V tomto případě je důležité vědět, kdo vlastní jaké noviny a jaká média jsou vlastněna stejnou společností. Neměli bychom však zapomínat na to, že média jsou komerčním podnikem, který musí generovat zisk. A ať se nám to líbí nebo ne, čím vzájemně závislejší a globalizovanější jsou naše životy, tím víc se na média musíme spoléhat. Analýza médií nám umožňuje kriticky hodnotit rozvoj médií – rozlišovat – a můžeme tak adekvátně využívat naši mediální gramotnost.

(Sebe)reflexní dílčí dimenze znamená, že bychom měli být schopni provázat náš analytický potenciál i vědomosti a aplikovat je na nás samotné a na naši osobní sféru jednání. Především zabýváme-li se médii, máme silnou tendenci hovořit o „nich“ a ignorovat naše osobní zapojení.

Schopnost analýzy a reflexe zahrnuje třetí dílčí dimenzi, jíž je etický zájem o ostatní, který vyvažuje a definuje analytické myšlení a sebereflexi z hlediska společenské odpovědnosti.

2. Druhá dimenze: znalosti o médiích

Touto dimenzí myslíme „čisté“ znalosti o médiích a mediálních systémech. Dimenzi je možné rozdělit do dvou dílčích dimenzí.

Dílčí dimenze informací zahrnuje základní vědomosti, například to, jak novináři pracují, jaké existují druhy programů vysílaných TV a rozhlasem, jaké jsou důvody preferencí diváků při sledování TV a jak je možné používat počítač tak, aby účinně sloužil potřebám uživatelů.

Dílčí dimenze dovedností doplňuje znalosti o médiích o schopnost využívat nové zařízení bez toho, že bychom museli číst uživatelské příručky. Ta zahrnuje proces „učení za pochodu“ – jak používat počítač, jak přistupovat k internetu, jak používat videokameru apod.

3. Třetí dimenze: využití médií

I využití médií je možné rozdělit do dvou dílčích dimenzí:

1. Schopnost využívat mediální produkty, tedy přijímat a konzumovat to, co média vyprodukovala. Příkladem této schopnosti je sledování TV. Jedná se o aktivitu, během které potřebujeme viděné zpracovat a začlenit do našich kognitivních struktur a našeho repertoáru představ. Dnes můžeme vylepšovat naše přijímací schopnosti nejen čtením textů, ale také sledováním filmů.
2. Aktivní využití mediálního zařízení. Tato dílčí dimenze odkazuje na využití médií v rámci sociální interakce. Příklady jsou telebanking, teleshopping, videokonference a telefonní konference, tvorba tradičních a digitálních fotografií a videa. Ohromné množství dostupných médií nám poskytuje možnost vnímat svět nejen pouze příjmem informací, ale i jejich vytvářením.

Lekce zaměřená na média se koncentruje přesně na toto aktivní využití médií, avšak zahrnuje také vazby se dvěma dalšími dimenzemi mediální výchovy, které byly uvedeny výše.

Materiál pro žáky 7.1

Jak napsat článek

Základní struktura článku

1. Nadpis

Nadpis potřebuje každý článek. Plní důležitou funkci: neměl by čtenáře zahltit, avšak měl by upoutat jeho pozornost a vzbudit zájem si článek přečíst.

Čtenáři novin rychle procházejí stránkami, aby si vybrali články, které je zajímají, a proto musí nadpisy článků upoutat čtenářovu pozornost. Nadpisy musí být krátké, použijte velké a tučné písmo a oddělujte nadpisy od následujícího textu.

2. Úvodní řádky

Úvodní řádky budou obvykle prvním odstavcem vašeho článku (vydavatelé novin tomuto odstavci říkají „perex“). Platí pravidlo, že je zvýrazněn tučným písmem.

První odstavec poskytuje čtenáři nejdůležitější informace. V informačně bohatém textu najde čtenář odpovědi na všechny klíčové otázky.

V článcích a dalších textech, jež jsou spíše pocitové než faktické, popisují první řádky, často velice živě, prostředím, ve kterém se článek odehrává. V takovém případě není zájem čtenáře o přečtení článku vyvolán faktickou informací, ale stylistickými prostředky.

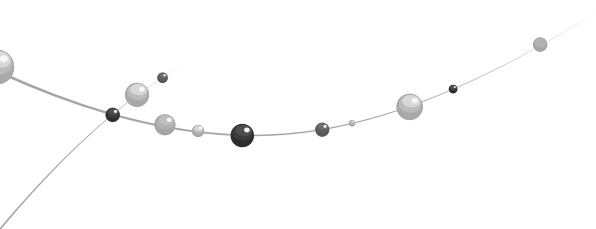
3. Použití jazyka a stylu

Pečlivé a propracované využití jazyka je pro dobrý článek možná ještě důležitější než správné využití novinářské formy nebo stylu. Podíváme-li se na noviny jako na dům, pak různé formy novinářského stylu a prezentace by mohly být nábytkem, avšak slova by byla cihlami, ze kterých je celý dům postaven.

Třebaže si můžeme dost dobře vystačit i bez nábytku, nemohli bychom žít v domě bez cihel. Emocionálně napsané články s „dotykem lidství“ jsou v novinách velice populární. Avšak pozor, abyste polévku nepřesolili (všeho moc škodí)!

Tím se dostáváme k větě. Věty musí být krátké a jednoduché. Čtenáři budou mít problémy s pochopením věty delší než 14 slov. A věta s 25 nebo více slovy je jednoduše nesrozumitelná. V každém případě se vyhýbejte složité větě konstrukce obsahující spoustu čárek a vložených vět. Vytvořte si zvyk si každou větu ihned po napsání přečíst. Je jasná a lehce srozumitelná? Obsahuje nějaká zbytečná slova?

Překlepy nejenže budí špatný dojem, ale také čtenáře obtěžují, protože odpoutávají jejich pozornost od sdělení textu. Než článek odevzdáte, přečtěte si ho po sobě – zkontrolujte správnost a úplnost informací (jinými slovy si zkontrolujte pravdivost a přesnost informací), gramatické chyby, styl a srozumitelnost sdělení.

Část 4

Moc a autorita

Lekce 8

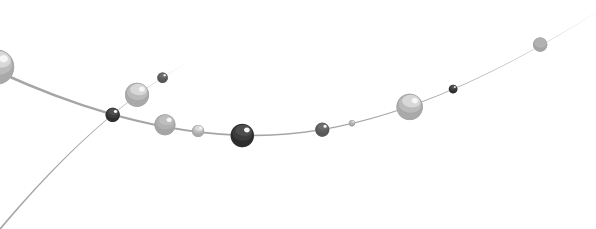
Pravidla a zákony

Jaký druh pravidel společnost potřebuje?

Lekce 9

Vláda a politika

Jak by měla být společnost řízena?

LEKCE 8

Pravidla a zákony

Jaký druh pravidel společnost potřebuje?

8.1. Dobrý zákon – špatný zákon

Co dělá zákon dobrým zákonem?

8.2. V jakém věku?

Jak by se měly zákony uplatňovat na mladé lidi?

8.3. Vytváříte zákon

Jak jednáte s mladými delikventy?

8.4. Pravidla důkazního řízení

Jaké důkazy soudy uznávají?

LEKCE 8: Pravidla a zákony

Jaký druh pravidel společnost potřebuje?

Ke spravedlivému a účinnému fungování jakékoliv společnosti jsou důležité určité druhy zákonů. Zákony platí za každé situace, platí pro každého člena komunity dané země – ačkoliv existují určité skupiny, například děti, na které se některé zákony až do dosažení určitého věku nevztahují.

Jeden ze způsobů, kterým je možné zákony rozdělit, je dělení na takzvané občanské a trestní právo. Občanské právo představuje způsob řešení sporů mezi jednotlivci a skupinami osob. Trestní právo řeší chování, které musí být buď potlačeno, nebo mu musí být zabráněno na základě rozhodnutí státu.

Zákony nemohou být nikdy dokonalé. Jsou výsledkem práce lidí a občas potřebují změnu. Mohou zastarat, stát se neúčinnými nebo jednoduše pro určité skupiny ve společnosti nespravedlivými.

Zákon nelze nikdy oddělit od politiky. Proto jsou zákony vytvářeny a měněny právě skrze politický systém. V demokratickém politickém systému je důležité, aby měli všichni občané stejné právo se k výše uvedenému vyjádřit. Je také důležité, aby byl zákon uplatňován stejně na všechny občany a aby nikdo nebyl nad zákonem. Tento koncept je někdy známý pod názvem vláda zákona.

Zákony musí odpovídat lidským právům. To je důležité z hlediska zajištění spravedlnosti zákonů a toho, aby nebyly zneužívány jako prostředek útisku nebo diktatury. Většina demokratických systémů se tedy spoléhá na písemné ústavy, jež poskytují rámec lidských práv stojící nad zákony země. V některých zemích také fungují ústavní soudy, jejichž úkolem je rozhodovat, zda jsou zákony v souladu s ústavou či nikoliv.

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Prostřednictvím této řady vyučovacích hodin žáci:

- lépe porozumí konceptu zákona a jeho důležitosti v demokratické společnosti;
- poznají, že hlavním účelem zákona je pomoci lidem a chránit společnost;
- získají větší respekt k myšlence vlády zákona;
- zjistí více o právním systému ve své zemi.

LEKCE 8: Pravidla a zákony

Jaký druh pravidel společnost potřebuje?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Dobrý zákon – špatný zákon	Žáci znají a chápou faktory určující, co dělá zákon dobrým zákonem.	Diskutovat o školních pravidlech a určit, co dělá školní pravidla dobrými školními pravidly. Diskutovat o zákonech a určit, co dělá zákony dobrými zákony. Kriticky prozkoumat oblast zákona ve své zemi, např. zákony o alkoholu. Navrhnout a obhájit vlastní nové školní pravidlo nebo nový zákon.	Dvě kartičky pro každého žáka – jedna označená písmenem „A“ (zeleně), druhá označená písmenem „B“ (červeně). Materiál pro žáky – Zákony o alkoholu ve vaší zemi. Fixy a velké archy papíru pro každou skupinu čtyř až šesti žáků. Flipchart nebo velký arch papíru k vystavení ve třídě.	Práce v malé skupině a diskuse ve třídě.
Vyučovací hodina 2: V jakém věku?	Žáci prozkoumají, jak se zákon vztahuje na mladého člověka.	Zjistit zákonný věk, od kterého mají mladí lidé právo zapojovat se do různých aktivit dospělých. Posoudit, jak vhodný je současný zákon pro mladého člověka.	Tři velké tabulky označené „A“, „B“ a „C“ vystavené na třech různých stěnách ve třídě. Kopie materiálu pro žáky 8.1 – jedna kopie pro každou dvojici žáků. Fixy a velké archy papíru pro každou skupinu po čtyřech až šesti žácích.	Práce ve skupinách, práce v malých skupinách, diskuse ve třídě.
Vyučovací hodina 3: Vytváříte zákon	Žáci prozkoumají otázku, zda mají být mladí lidé, kteří porušili zákon, vůbec nějak potrestáni, a pokud ano, jak.	Posoudit různé faktory, které vstupují do hry, když probíhá rozhodování o spravedlivém trestu za trestný čin.	Kopie příběhu a do-datečné informace pro učitele.	Práce v malých skupinách, diskuse ve třídě.
Vyučovací hodina 4: Pravidla důkazního řízení	Žáci porozumí pravidlům důkazního řízení u soudů.	Posoudit druh důkazu, který by byl soudem uznán, a druh důkazu, který by soud mohl odmítnout.	Diskusní kartičky (materiál pro žáky 8.2) pro každou skupinu se čtyřmi až šesti žáky.	Práce v malých skupinách, diskuse ve třídě.

Vyučovací hodina 1

Dobrý zákon – špatný zákon

Co dělá zákon dobrým zákonem?

Výukové cíle	Žáci znají a chápou faktory určující, co dělá zákon dobrým zákonem.
Úkoly pro žáky	Diskutovat o školních pravidlech a určit, co dělá školní pravidla dobrými školními pravidly. Diskutovat o zákonech a určit, co dělá zákony dobrými zákony. Kriticky prozkoumat oblast zákona ve své zemi, např. zákony o alkoholu. Navrhnout a obhájit vlastní nové školní pravidlo nebo nový zákon.
Pomůcky	Dvě kartičky pro každého žáka – jedna označená písmenem „A“ (zeleně), druhá označená písmenem „B“ (červeně). Materiál pro žáky – zákony o alkoholu v naší zemi. Fixy a velký arch papíru pro každou skupinu čtyř až šesti žáků. Flipchart nebo velký arch papíru k vyvěšení ve třídě.
Metoda	Diskuse celé třídy a práce v malých skupinách.

Informační okénko

Metoda využívaná v průběhu této vyučovací hodiny je známá pod pojmem „induktivní učení“. U této metody učitel pomáhá žákům pochopit abstraktní principy tím, že je ukáže na konkrétních příkladech. Vyučovací hodina začíná takovými příklady – v tomto případě příklady pravidel nebo zákonů – a žáci jsou vedeni k tomu, aby z těchto příkladů došli k obecným principům. Principy jsou zde kritéria, která je možné aplikovat na pravidla nebo zákony a posoudit, zda jsou správné či nikoliv: Jsou spravedlivé? Jsou užitečné? Jsou zde pro dobro všech? Může je policie vymáhat? Jsou srozumitelné a je možné je snadno dodržovat?

Pokud je potřeba zajistit specifický materiál, například zákony regulující užívání a prodej alkoholu v konkrétní zemi, bude to mít učitel nebo žáci za úkol.

Učitel začne vyučovací hodinu tím, že každému žákovi předá dvě kartičky – jednu označenou velkým písmenem „A“ (zeleně) a druhou velkým písmenem „B“ (červeně).

Učitel vysvětlí žákům, že si poslechnou několik fiktivních školních pravidel a měli by rozhodnout, zda jsou tato pravidla podle jejich názoru dobrá nebo špatná. V případě dobrých pravidel by měli zvednout kartičku „A“, v případě špatných pravidel zdvihnou kartičku „B“.

Učitel bude číst fiktivní školní pravidla jedno po druhém. Pokaždé žáci zdvihnou jednu z kartiček – v závislosti na tom, co si o pravidle myslí. Použitá pravidla by mohla zahrnovat:

- domácí úkoly jsou zakázány;
- zákaz šikanování;
- žáci musí za vstup do školy platit;
- zákaz používání žvýkaček ve škole;
- žáci musí mít rádi všechny své učitele;
- žáci by měli mít možnost volby, do kterých vyučovacích hodin budou chodit;

- starší učitelé by měli mít lehčí rozvrh hodin;
- zákaz používání mobilních telefonů ve škole.

U každé otázky by se měl učitel zeptat dvou nebo tří různých žáků na důvod jejich rozhodnutí:

- Proč si myslíte, že je to pravidlo dobré/špatné?

Názory žáků by neměly být v této fázi dále probírány nebo komentovány.

Poté učitel rozdělí třídu do skupin po čtyřech až šesti žácích a vyzve je, aby se pokusili vyzdvihnout faktory, které dělají pravidlo dobrým pravidlem:

- Co dělá školní pravidlo dobrým pravidlem?

Skupiny představí své názory celé třídě.

Dále učitel zopakuje celé cvičení s třídou – bude číst výroky, žáci budou zdvihát kartičky a zdůvodňovat svá rozhodnutí atd. – ale tentokrát se zaměří spíše na fiktivní zákony než na školní pravidla. Fiktivní zákony by mohly zahrnovat:

- všichni občané musí vyznávat stejné náboženství;
- vražda je špatná;
- zákaz lhaní;
- fastfoody a jejich nezdravá strava by měly být zakázány;
- občanům by mělo být umožněno rozhodnout se, po které straně silnice budou jezdit;
- ženy mají být placeny stejně jako muži.

Následně učitel požádá žáky, aby se vrátili do svých skupin a pokusili vyzdvihnout hlavní faktory, díky nimž je zákon dobrým zákonem:

- Co dělá zákon dobrým zákonem?

Skupiny představí své názory celé třídě. Přitom by se měl učitel pokusit nasměrovat žáky k tomu, aby uvažovali o několika klíčových kritériích, která je možné aplikovat na zákony a která pomáhají vytvářet dobré zákony. Mezi ně patří:

- spravedlnost – férovost a rovnost, například stejný plat pro muže a ženy;
- užitečnost – zajistit hladký chod společnosti, například zákony o řízení vozidel pro bezpečnější silnice;
- veřejné blaho – nikoliv pouze podpora zájmů konkrétních skupin, například bohatých;
- vymahatelnost – většina je ochotna je dodržovat, policie je schopna dopadnout ty, kteří zákony porušují;
- jednoduchost – snadno srozumitelné a dodržovatelné, ne příliš komplikované.

Poté, co se třída na těchto kritériích shodne, budou vystavena ve třídě na flipchartu tak, aby je mohl vidět každý. Název by měl být „Co dělá zákony dobrými zákony?“.

Učitel následně požádá žáky, aby v rámci svých skupin prostudovali zákon nebo soubor zákonů upravujících určitou oblast (například zákony o alkoholu) ve své zemi. Tento materiál by měl být součástí materiálu pro žáky. Je-li k dispozici více času, mohou žáci obdržet další materiál, o který budou mít zájem, například práva a povinnosti dětí a dospívajících. Poté učitel rozdá jednotlivým skupinám fixy a velký arch papíru a vyzve je, aby pro třídu vypracovaly prezentaci o tom, zda zákony, které si vybraly, jsou dobré nebo špatné – s využitím dříve definovaných principů, které jsou vyvěšeny také na plakátech ve třídě.

Skupiny provedou prezentaci před celou třídou.

Jako poslední cvičení nebo jako domácí úkol mohou být žáci požádáni, aby navrhli nový zákon nebo nové školní pravidlo na téma podle vlastního výběru, například životní prostředí, a připravili si argumenty pro jeho zavedení s ohledem na jimi určené klíčové principy.

Vyučovací hodina 2

V jakém věku?

Jak by se měly zákony uplatňovat na mladé lidi?

Výukové cíle	Žáci prozkoumají, jak se zákon uplatňuje na mladé lidi.
Úkoly pro žáky	Zjistit zákonný věk, od kterého mají mladí lidé právo se zapojovat do různých aktivit dospělých. Posoudit, jak jsou současné zákony v jejich zemi vhodné pro mladé lidi.
Pomůcky	Tři velké tabulky označené „A“, „B“ a „C“ vystavené na třech různých stěnách ve třídě. Kopie materiálu pro žáky 8.1 – jedna kopie pro každou dvojici žáků. Fixy a velký arch papíru pro každou skupinu čtyř až šesti žáků.
Metoda	Práce ve dvojicích a malých skupinách a diskuse celé třídy.

Informační okénko

Tato vyučovací hodina vyžaduje i značnou fyzickou aktivitu. Domníváte-li se, že to není pro vaše žáky vhodné, je možné hlavní cvičení přizpůsobit tak, že žáci zůstanou sedět ve školních lavicích – mohou například hlasovat zdvižením rukou nebo držením kartiček „A“, „B“ nebo „C“ namísto přesouváním se do různých částí učebny.

Vyučovací hodina 2

Učitel zahájí vyučovací hodinu otázkou, zda si žáci myslí, že je spravedlivé mít zákony, které nutí mladé lidi chodit do školy, zatímco pro dospělé žádné takové zákony neexistují:

- Myslíte si, že je spravedlivé mít zákony, které nutí mladé lidi chodit do školy? Proč ano, proč ne?

Následně učitel rozdělí žáky do dvojic a požádá je o vyplnění dotazníku (materiál pro žáky 8.1). Tento dotazník se týká zákonného věku, od kterého se mladí lidé mohou zapojovat do různých aktivit dospělých.

Učitel požádá některé dvojice dobrovolníků, aby přečetly své odpovědi. Po každé odpovědi se učitel na chvíli odmlčí a je-li třeba, opraví odpověď žáka. Žáci poté napíší do svých dotazníků správné odpovědi.

U každé odpovědi by se měl učitel dvojic zeptat:

- Co si myslíte? Je tento věk:
 - a) příliš nízký?
 - b) příliš vysoký?
 - c) přiměřený?

Učitel poskytne dvojicím čas, aby si otázku promyslely a rozhodly se. Následně je požádá, aby se přesunuly do jiné části místnosti v závislosti na své odpovědi. (Učitel již ve třídě rozvěsil velké tabulky označené „A“, „B“ a „C“, které ukazují místo, kam si mají žáci stoupnout.)

Učitel poté náhodně vybírá dvojice a ptá se na jejich názor, který dvojice sdělí třídě a současně by ho měla zdůvodnit. Učitel také poskytne dalším žákům příležitost zeptat se dané dvojice na její rozhodnutí.

Na konci této části vyučovací hodiny se učitel zeptá:

- Myslíte si, že je spravedlivé, že zákony jednají s mladými lidmi jinak než s dospělými? Proč ano, proč ne?

Učitel následně rozdělí třídu do skupin po čtyřech až šesti žácích a každá skupina obdrží fix a velký kus papíru. Učitel požádá skupiny, aby přemýšlely o změně v zákonech své země, jež by byla ve prospěch mladých lidí. Mohou navrhnout úplně nový zákon – například že každá škola by měla mít žákovský parlament nebo že by měla existovat minimální mzda za práci mladých lidí. Skupiny mohou navrhnout i změnu ve stávajícím zákoně – například v zákoně o věkové hranici vzniku volebního práva nebo o věku, ve kterém je možné získat řidičský průkaz. Každá skupina připraví prezentaci na zvolené téma se zdůrazněním svých argumentů, zejména jak by podle ní byl tento nový zákon prospěšný mladým lidem. Po prezentacích bude třída hlasovat o tom, který skupinový návrh byl nejlepší.

Jako poslední cvičení nebo jako domácí úkol by žáci měli promyslet kroky, které jako mladí lidé nebo jako školní skupiny mohou učinit k tomu, aby přesvědčili vládu akceptovat změnu (změny) zákona, kterou navrhují.

Vyučovací hodina 3

Vytváříte zákon

Jak jednáte s mladými delikventy?

Výukové cíle	Žáci prozkoumají otázku, zda mají být mladí lidé, kteří porušili zákon, vůbec nějak potrestáni, a pokud ano, jak.
Úkoly pro žáky	Posoudit různé principy – trest, odstrašení a reintegrace –, které hrají roli při rozhodování o tom, co je spravedlivý trest za trestný čin spáchaný mladým člověkem.
Pomůcky	Kopie příběhu a doplňující informace pro učitele.
Metoda	Práce v malé skupině a diskuse celé třídy.

Konceptuální učení: tři základní principy účelu trestu

Zatímco se druhá vyučovací hodina zaměřovala na občanské právo, tato vyučovací hodina se zaměří na trestní právo, konkrétně na problém, zda trestat či netrestat mladé delikventy, a pokud ano, jak. Základní otázkou v teorii trestu je „proč trestat?“. Tato otázka byla zodpovězena mnoha různými způsoby v průběhu historie a toho, jak se měnil způsob vědeckého a filozofického uvažování. Byly ustáleny tři principy vztahující se k účelu trestu.

1. Trest. Potrestání má souvislost s vinou a odpovědností. Delikvent si zaslouží potrestání a společnost vyjadřuje svůj nesouhlas s trestným činem. Tento koncept také představuje normu přiměřenosti, jež chrání delikventy před nadměrně vysokým trestem. Cílem je obnovit spravedlnost.
2. Odstrašení. Potrestání vysílá potenciálním delikventům ve společnosti sdělení a odrazuje je od páčání trestných činů, protože „bolest“ trestu převažuje výhody, které jeho spáchaní delikventům přináší. Cílem je zabránit páčání trestných činů.
3. Reintegrace. Trestný čin je vnímán jako volání o pomoc. Delikvent potřebuje spíše léčbu než trest a cílem je pomoci mu formou integrace do společnosti tak, aby nepáchal další trestné činy.

Trestní systémy se ve světě výrazně liší způsobem, kterým vyvažují tyto tři principy, a to jak pro dospělé, tak i pro mladistvé delikventy. Obecně řečeno, mnoho zemí upřednostňuje reintegraci před odstrašením a trestem. Ale ne všechny země se tímto směrem ubírají. Těsnou spojitost s reintegrací má problém určení dělicí čáry mezi mladým a dospělým delikventem. Rada Evropy stanovila věkový limit na 18 let s odkazem na Úmluvu o dětských právech přijatou v roce 1989, která tuto hranici nastavila (viz pracovní informace pro učitele).

Tato vyučovací hodina obsahuje úvod do tří klíčových konceptů trestu uvedených výše. Je zde znovu použit induktivní přístup. Žáci pracují s případovou studií o mladém delikventovi a poznávají různé principy trestu, jejich důsledky a potřebu vyváženosti. Učitel může koncepty stručně vyložit v průběhu diskuse ve třídě nebo po ní.

Tato vyučovací hodina může otevřít dveře k navazujícímu projektu, který by vyžadoval přibližně další dvě vyučovací hodiny. Žáci by mohli využít koncepty, se kterými se seznámili v této vyučovací hodině, k popsání vyváženosti nastavené v trestní legislativě pro mladé delikventy ve své zemi.

Vyučovací hodina 3

Učitel zahájí vyučovací hodinu rozdělením žáků do skupin po čtyřech až šesti. Učitel vysvětlí, že vláda zákona znamená princip, že v případě vynášení rozsudku nad delikventem nebo recidivistou jsou soudci podřízeni platným zákonům. V této vyučovací hodině se žáci podívají na způsob, jakým by měly být zákony navrhovány v případě, že se jedná o mladistvé delikventy. Žáci si vyslechnou příběh o trestném činu a ve skupinách si budou muset představit, že jsou členy parlamentu, který schvaluje zákon, jenž stanovuje trest, který bude pachateli trestného činu udělen.

Učitel sdělí žákům základ celého příběhu a poskytne jim příležitost rozhodnout v jednotlivých skupinách o tom, jaký trest by byl pro Toma spravedlivý. Skupiny představí své názory celé třídě.

Poté učitel sdělí skupinám další podrobnější informace. Po každé nové informaci bude skupinám umožněno, aby změnilo svůj názor na trest, který původně plánovaly.

Na konci této aktivity učitel požádá jednotlivé skupiny, aby celou třídu seznámily s vlastními názory:

- Jaký trest by měl podle vás Tom dostat? Proč?
- Bylo vaše původní rozhodnutí nějak ovlivněno dodatečnými informacemi? Pokud ano, jak?

Učitel následně zahájí společnou diskusi všech žáků a zeptá se:

- Jaké skutečnosti by měl zákon brát v úvahu, pokud se rozhoduje o trestu pro člověka usvědčeného z trestného činu?
- Myslíte si, že by měl zákon nakládat s mladými lidmi jinak než s dospělými? Proč ano, proč ne? Jako poslední cvičení nebo jako domácí úkol požádá učitel žáky, aby přemýšleli o případu, o kterém slyšeli v televizi, o kterém četli v novinách nebo který se stal v jejich okolí – při kterém byla mladá osoba, jež překročila zákon, potrestána trestem, o kterém si myslí, že je buď:
 - a) příliš tvrdý; nebo
 - b) příliš shovívavý.

Žáci by měli napsat stručný článek o zvoleném příkladu a prezentovat jej svým spolužákům v průběhu další vyučovací hodiny. Prezentace by měla obsahovat ty skutečnosti případu, které formovaly vlastní názor žáků. Jedním takovým příkladem by byl případ autonehody způsobené pod vlivem alkoholu.

Vytváříte zákon

„Leonard a Tom byli patnáctiletí chlapci a chodili do stejné školy. Znali se již dlouhá léta, ale nikdy spolu ve skutečnosti moc nevycházeli.

Jednoho dne se ztratil Tomův mobilní telefon. Tom obvinil Leonarda z krádeže svého mobilního telefonu. Leonard řekl, že ho neukradl, a řekl, že na něj Tom žárlí, protože má spoustu kamarádů a Tom nikoho.

Toho dne došlo po škole k rvačce. Tom vytáhl nůž, ačkoliv Leonard nebyl ozbrojen. V průběhu rvačky Tom pořezal Leonarda v obličeji tak vážně, že bude mít již nadosmrti jizvu.“

Úkol

Jaký trest by byl podle vašeho názoru pro Toma nejspravedlivější? Prodiskutujte tuto otázku ve své skupině a poté napište, jaký trest by měl být za tento druh deliktu vynášen.

Dodatečné informace

1. Tom byl vychováván velice přísně a otec ho často bil.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

2. Tom byl ve své třídě izolovaný a nebyl nikdo, kdo by naslouchal jeho problémům.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte návrh zákona, je-li třeba.

3. Leonard skutečně ukradl Tomův mobilní telefon a skutečně si rvačku začal, protože Tom nahlásil krádež mobilního telefonu na policii.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

4. Leonard byl šéfem bandy, která Toma již několik měsíců šikanovala. Tato banda jej víckrát napadla dřevěnými palkami, řetězy a kovovou tyčí. Díky tomu trpěl Tom nočními můrami a dokonce se bál chodit do školy.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

5. Tomův otec jej opakovaně trýznil tím, že mu předhazoval, jaký je slaboch a že by se měl takovým surovcem, jako je Leonard, postavit.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

6. Tom vytáhl nůž jenom proto, aby surovce postrašil. Nikdy neměl v úmyslu nůž použít. Kolem chlapců stálo na dvacet dalších mladých lidí a pobízeli je ke rvačce.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

7. Učitel si všiml, že si Tom před dvěma dny do školy nůž přinesl, ale nezeptal se ho, proč ho nosí.

Ovlivní to váš názor na trest pro Toma? Pokud ano, jak? Změňte svůj návrh zákona, je-li třeba.

Žáci stanoví mluvčí svých skupin, kteří následně seznámí celou třídu s návrhem zákona. Dá se očekávat, že skupiny zohlední dilemata související s konflikty a principy spravedlnosti, jako například:

- Jak dáváme najevo, že společnost neschvaluje takovéto chování?
- Jak zajistíme, aby škola byla místem, kde je násilí zakázáno?
- Jak přísně musíme potrestat někoho, jako je Tom, abychom odradili ostatní, jako například Leonardovu partu, od používání nožů?
- Tomovo chování je volání o pomoc a nemohl si vybrat rodinu, ve které bude vyrůstat. Jak můžeme Tomovi pomoci, aby se cítil šťastněji a již nepotřeboval v budoucnosti znovu bojovat s nožem?

Učitel může shrnout tuto diskusi navázáním otázek na principy reintegrace, odstrašení a trestu. S odkazem na Úmluvu o právech dítěte může učitel navrhnout, aby byla upřednostněna reintegrace.

Pokud to čas umožňuje a mají-li žáci zájem, je možné tento problém prodiskutovat podrobněji. Pokud se nedokážou shodnout na tom, jak vyvážit principy trestu, měla by diskuse pokračovat. Pokud se žáci shodnou na principu reintegrace, mohou prostudovat, jakým způsobem jejich země využívá principy trestu, odstrašení a reintegrace.

Vyučovací hodina 4

Pravidla důkazního řízení

Jaké důkazy soudy uznávají?

Výukové cíle	Žáci porozumí pravidlům důkazního řízení u soudů.
Úkoly pro žáky	Posoudit druh důkazu, který by soud uznal, a druh důkazu, který by mohl soud odmítnout.
Pomůcky	Diskusní kartičky (materiál pro žáky 8.2) pro každou skupinu čtyři až šest žáků.
Metoda	Práce v malé skupině a diskuse celé třídy.

Informační okénko

Jedním z klíčových prvků v jakémkoliv systému trestního práva je soubor pravidel, která za účelem vedení spravedlivého soudního procesu určují, které druhy důkazů je možné u soudu použít a které nikoliv. Například je spravedlivé používat důkazy typu „jedna paní povídala“ (tedy důkaz události, kterou svědek sám neprožil, ale kterou mu řekl někdo jiný), důkaz získaný jako výsledek mučení nebo pod hrozbou násilí nebo důkaz pořízený formou „sugestivních otázek“, tedy otázek, které vkládají slova svědkovi do úst?

Vyučovací hodina 4

Učitel začne hodinu tím, že představí třídě následující ustanovení ULP (1950), jak ústně, tak písemnou formou na tabuli nebo flipchartu:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), článek 6, č. 2.

Učitel vyzve žáky, aby toto ustanovení vysvětlili. Učitel může přidat kategorii prvotní presumpce neviny. Žáci by měli porozumět důležitosti tohoto principu pro spravedlivý proces a měli by se naučit, že obviněná osoba může být usvědčena pouze tehdy, pokud existují dostatečné důkazy prokazující její vinu. V této vyučovací hodině se žáci podívají na pravidla důkazního řízení vedeného u soudu.

Žáci vytvoří skupiny po čtyřech až šesti.

Učitel informuje skupiny o probíhajícím trestním řízení. Týká se mladého muže jménem Manuel, jenž je obviněn z krádeže automobilu pana Kaye. Vůz zmizel z místa před domem pana Kaye pozdě v noci a objeven byl opuštěný druhý den ráno za vesnicí. Byl polit benzínem a zapálen. Ještě ten týden policie zatkla Manuela a obvinila ho z trestného činu krádeže a poškozování cizí věci.

Učitel rozdá skupinám soubor diskusních kartiček. Na každé kartičce je uvedena část důkazů, které obžaloba u soudu používá, aby prokázala Manuelovu vinu.

Učitel požádá skupinu, aby:

- poskládala důkazy v řádném pořadí – od nejsilnějšího k nejslabšímu;
- rozhodla, zda je nutné nějaký důkaz zcela vyřadit, protože je buď irelevantní, nebo nespravedlivý.

Skupiny seznámí ostatní žáky ve třídě se svými názory a pokusí se dohodnout na těch důkazech, které by měly být přijaty, a na těch, které budou úplně vyloučeny.

Učitel požádá žáky, aby se vrátili do skupin a posoudili:

- Jakou otázku by podle vás měl soud nyní položit svědkům nebo Manuelovi? Proč?
- Byly by některé otázky, pokud by se na ně soud zeptal, nespravedlivé? Pokud ano, jakého druhu by byly a proč?

Skupiny prezentují své názory a poté se třída společně pokusí vytvořit seznam druhů důkazů a druhů otázek, o kterých si myslí, že je není správné u soudu používat.

Pokud to čas dovolí, může po vyučovací hodině následovat výzkumný úkol. Za domácí úkol budou žáci zkoumat pravidla důkazního řízení, která se používají v průběhu trestních řízení v jejich zemi a své nálezy sdělí v příští vyučovací hodině celé třídě.

Materiály pro žáky 8.1

Dotazník: V jakém věku?

V jakém věku umožňují zákony ve vaší zemi mladým lidem:

1. řídit motorová vozidla?
2. ženit se a vdávat se?
3. hlasovat ve volbách?
4. vstoupit do armády?
5. platit daně?
6. ucházet se o politickou funkci?
7. být uvězněn?
8. opustit školu?
9. adoptovat dítě?

Materiály pro žáky 8.2

Diskusní kartičky

<p>Policejní úředník vypoví před soudem, že se Manuel při výslechu na policejní stanici přiznal ke krádeži automobilu.</p>	<p>Jiný mladý muž prohlásí před soudem, že se Manuel vždy krádežím automobilů chlubil.</p>
<p>Mladá dívka prohlásí před soudem, že zaslechla, jak jeden z jejích kamarádů telefonicky hovoří s Manuelem. Její kamarád mluvil s Manuelem o krádeži automobilu pana Kaye.</p>	<p>Pan Kay vypověděl před soudem, že Manuel musí být podle jeho názoru hlavním podezřelým, protože cítí zášť vůči rodině Kayových od té doby, kdy pan Kay zakázal Manuelovi stýkat se se svou dcerou.</p>
<p>Jeden z Manuelových učitelů prohlásil před soudem, že Manuela několikrát chytil ve škole při drobných krádežích.</p>	<p>Manuelovi neměl kdo poskytnout alibi pro jeho tvrzení, že v době krádeže automobilu byl večer sám doma.</p>
<p>Když se státní žalobce zeptal souseda Kayových: „Viděl jste nějakého mladého muže podobného Manuelovi odjíždět v ten večer s vozem?“, soused odpověděl: „Ano, viděl.“</p>	

8.1 Pracovní informace pro učitele

Integrace, nikoliv kriminalizace

Thomas Hammarberg, komisař pro lidská práva, Rada Evropy

Ve většině evropských zemí to nejsou mladí lidé, kteří vládou kriminálním statistikám. Úroveň kriminality mladistvých delikventů je napříč naším kontinentem víceméně stabilní.

To neznamena, že se jedná o nedůležitý problém. Znepokojivým trendem hlášeným z různých zemí je to, že některé z trestných činů spáchaných mladými delikventy jsou násilnější nebo jinak závažnější. To je samo o sobě varovným signálem (...).

V Evropě jsou aktuálně viditelné dva různé trendy. Jedním z nich je snížení věku trestní odpovědnosti a zbavování svobody většího počtu dětí v mladším věku. Druhým trendem je – v duchu Úmluvy OSN o právech dítěte – předcházet kriminalizaci a vyhledávat rodinné nebo jiné sociální alternativy k uvěznění.

Budu argumentovat pro druhý přístup. V tom mě podporuje nejen Úmluva OSN, ale i Evropská síť ombudsmanů pro práva dětí. V prohlášení z roku 2003 zdůraznilo 21 národních ombudsmanů, že děti v konfliktu se zákonem jsou především děti, které mají stále svá lidská práva.

Navrhli, aby věk trestní odpovědnosti nebyl snižován, ale zvyšován – s cílem postupného dosažení věku 18 let – a aby byly vyzkoušeny inovativní systémy reagující na mladistvé delikventy pod touto věkovou hranicí, které budou jednoznačně zaměřeny na vzdělávání, reintegraci a rehabilitaci těchto mladistvých delikventů.

Úmluva o právech dítěte, ratifikovaná všemi evropskými státy, požaduje po vládách, aby stanovily minimální věkovou hranici, pod kterou nebudou děti trestně odpovědné podle trestního zákona. Úmluva neuvádí žádnou konkrétní věkovou hranici. Přesto komise monitorující implementaci Úmluvy vyjádřila znepokojení ohledně velice nízkého věku v některých zemích. Většina evropských zemí stanovuje trestní odpovědnost ve věku 12 až 15 nebo 16 let, ale existují také příklady věkové hranice sedmi, osmi a deseti let.

Ačkoliv poselstvím Úmluvy o právech dítěte je, že je nutné se vyvarovat kriminalizaci dětí, neznamena to, že by mělo být s mladými delikventy zacházeno, jako kdyby neměli žádnou odpovědnost. Naopak je důležité, aby mladí delikventi byli zodpovědní za své činy a aby se například zapojovali do nápravy jimi způsobených škod.

Otázkou zůstává, jaký mechanismus by měl v takových případech nahradit běžný trestní soudní systém. Procedurálně je nutno uznat škodu způsobenou obětí a mladiství delikventi musí pochopit, že jejich konání bylo nepřijatelné. Takový speciální mechanismus pro mladistvé by se měl zaměřovat na stanovení viny a sankce formou reintegrace.

Je to sankční proces, ve kterém nacházíme odlišnosti od běžných trestních postupů. V soudním systému pro mládež by neměl existovat trest jako forma odplaty. Cílem je stanovit odpovědnost a současně podporovat reintegraci. Mladí delikventi by měli dostat lekci a své závadné chování již nikdy neopakovat.

Ve skutečnosti to ale není tak jednoduché. Vyžaduje to inovativní a efektivní komunitní sankce. V principu by se tyto kroky měly týkat i rodičů nebo jiných zákonných zástupců delikventa, není-li to kontraproduktivní s ohledem na reintegraci dítěte. Bez ohledu na proces musí mít dítě vždy možnost se proti obvinění bránit, a dokonce se proti němu i odvolávat.

Zajímavý postup řešení takových problémů byl zaveden ve Slovinsku. Zde může být případ obviněného mladistvého postoupen mediátorovi v případě, že souhlasí žalobce, oběť i obviněná osoba.

Mediátor následně usiluje o dosažení narovnání, které by bylo uspokojivé jak pro oběť, tak i obviněného, a je tak možné se soudnímu řízení úplně vyhnout.

Dále je nutné zdůraznit jeden aspekt: důležitost rychlé reakce na nesprávné chování. Protahovaná řízení – která jsou v současné době problémem v několika evropských zemích – jsou zvláště nešťastná, pokud jde o mladé delikventy, jejichž závadné skutky je nutno chápat jako volání o okamžitou pomoc. (...)

Thomas Hammarberg, komisař pro lidská práva, Rada Evropy, výňatek z „The human rights dimension of juvenile justice“, příspěvku předneseném během Evropské konference státních žalobců v Moskvě, konané 5. až 6. července 2006. Zdroj: <http://www.coe.int/t/commissioner/>

8.2 Pracovní informace pro učitele

Úmluva o právech dítěte

Přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 20. listopadu 1989

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí, aby:

- (a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu,
- (b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu,
- (c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou,
- (d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 40

(...)

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřízení orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o:

- (a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo,
- (b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez přijetí soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk.

4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako jsou pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultační služby, zavedení zkušební lhůty, náhradní péče, programy učení a zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Zdroj: Rolf Gollob/Peter Krapf: *Exploring children's rights. Lesson sequences for primary schools*. EDC/HRE, svazek V, Štrasburk 2007, str. 77ff.

Další informace: Cyndi Banks: *Criminal justice ethics*. Thousand Oaks, 2004. PDF verze kapitoly 5 nazvané The Purpose of Criminal Punishment je k dispozici na <http://www.sagepub.com>.

LEKCE 9

Vláda a politika

Jak by měla být společnost řízena?

9.1. Kdo nese odpovědnost?

Jak nejlépe řídit zemi?

9.2. Kdybyste byli prezidentem

K čemu slouží vláda?

9.3. Já a moje úloha

Co by měla země od svých občanů očekávat?

9.4. Žákovský parlament

Jak by měla být řízena škola?

LEKCE 9: Vláda a politika

Jak by měla být společnost řízena?

Politika je proces, kterým společnost lidí s odlišnými názory a zájmy dosahuje kolektivních rozhodnutí o způsobu organizace jejich vzájemného soužití. Zahrnuje přesvědčování a vyjednávání a určité druhy mechanismů k dosažení konečného rozhodnutí, například hlasování. Obsahuje také moc a zákonné právo a určitý prvek nátlaku – teprve ale tehdy, když je nutné zajistit závaznost kolektivních rozhodnutí pro skupinu jako celek.

Politika je proto definována ve smyslu institucí státu a vztahem mezi státem a jeho občany. Tento vztah má různé formy v různých druzích politického systému, například v monarchiích, demokraciích a totalitních režimech.

V demokracii mají občané politickou rovnost. Kolektivní rozhodnutí jsou přijímána určitou formou většinového hlasování buď občany samotnými, nebo volenými zástupci. Demokratická politika není ale pouze o hlasování. Je rovněž o diskusi, o příležitostech pro občany vyjadřovat se k veřejně důležitým otázkám.

Těmi jsou v demokracii řádné fungování institucí státu a odpovídající povinnosti občanů. Další otázkou je, do jaké míry mají být jednotlivé instituce v rámci demokracie řízeny demokraticky (například školy).

Výchova k demokratickému občanství a lidským právům

Prostřednictvím této řady vyučovacích hodin žáci:

- rozvíjejí porozumění různým formám vlády a jejich vlivu na občany;
- lépe pochopí povinnosti a funkce vlády a odpovídající povinnosti občanů;
- naučí se lépe využívat demokratické procesy;
- zjistí více o politickém systému ve své zemi.

Čtenář si jistě povšimne, že v následujících plánech vyučovacích hodin jsou doporučeny domácí úkoly, které mají žáky podporovat v dalším učení a hlubším pochopení probírané látky. V ideálním případě by každá následující vyučovací hodina měla začít podněty od žáků. Vyžaduje to čas a vystávají přitom různé otázky, jež si následně vynutí další opakování, vysvětlování nebo zahájení spontánní diskuse. Je na učiteli, aby rozhodl, zda čas, který má k dispozici, mu umožňuje přidat další vyučovací hodinu, ve které se zaměří na učební potřeby a zájmy žáků. Je zřejmé, že vyučovací hodinu není možné neomezeně rozšiřovat, a proto je nutné využívat alternativ. Pokud je málo času, učitel může vybrat všechny nebo některé písemné práce a následně poskytnout žákům zpětnou vazbu nebo v některých případech práce žáků oznámkovat. Žáci mohou také odevzdat své práce dobrovolně. Nakonec mohou domácí úkoly sloužit jako opakování nebo příprava na test. V zásadě by učitelé vždy měli mít na zřeteli funkci domácích úkolů a rozhodnout se, zda je zahrnou do plánování vyučovacích hodin, a pokud ano, tak jakým způsobem.

Příklad tohoto druhu plánování je probrán v popisu čtvrté vyučovací hodiny.

LEKCE 9: Vláda a politika

Jak by měla být společnost řízena?

Název vyučovací hodiny	Cíle	Úkoly žáka	Pomůcky	Metoda
Vyučovací hodina 1: Kdo nese odpovědnost?	Žáci se učí o různých formách vlády, například o demokracii a diktatuře.	Žáci probírají spravedlivost vládního systému ve fiktivní společnosti.	Kopie materiálu pro žáky 9.1 pro každého žáka. Papír a tužky.	Příběh. Práce ve dvojicích. Diskuse celé třídy. Formální debata.
Vyučovací hodina 2: Kdybyste byli prezidentem	Žáci jsou schopni vysvětlit funkce a povinnosti vlády.	Žáci si představují, že jsou členy vlády a musí se rozhodnout, jak budou vynaloženy vládní finanční prostředky. Zvažují určité sociální návrhy, které by rádi realizovali.	Velký arch papíru, fixy a dokument s nápovědou pro každou skupinu čtyř až šesti žáků.	Plakáty, prezentace. Práce v malých skupinách, diskuse celé třídy.
Vyučovací hodina 3: Já a moje úloha	Žáci se učí o povinnostech občanů v demokratické společnosti.	Žáci posuzují jednotlivé druhy povinností, které občané mají, a jak na občany působit, aby plnili své povinnosti zodpovědněji.	Sada diskusních kartiček (materiál pro žáky 9.2), velký arch papíru a fixy pro jednotlivé skupiny po čtyřech až šesti žácích.	Prezentace. Práce v malých skupinách. Diskuse celé třídy.
Vyučovací hodina 4: Žákovský parlament	Žáci dokážou definovat kritéria toho, jak by měla být řízena škola a jaká by při tom měla být úloha žakovského orgánu.	Žáci přemýšlejí o tom, jak by měl fungovat ideální žakovský parlament.	Dotazník pro každého žáka (materiál pro žáky 9.3), velký arch papíru a fixy pro každou skupinu po čtyřech až šesti žácích.	Prezentace. Individuální práce. Práce v malých skupinách, diskuse celé třídy.

Vyučovací hodina 1

Kdo nese odpovědnost?

Jak nejlépe řídit zemi?

Výukové cíle	Žáci se učí o různých formách vlády, například o demokracii a diktatuře.
Úkoly pro žáky	Žáci probírají spravedlivost vládního systému ve fiktivní společnosti.
Pomůcky	Kopie materiálu pro žáky 9.1 pro každého žáka, papír a tužky.
Metoda	Příběh, práce ve dvojicích, diskuse celé třídy, formální debata.

Konceptuální učení

Formy vlády je možné hodnotit různými způsoby, například z hlediska toho, kdo je u moci, jak je moc svěřena do rukou lidu, jaká je svrchovanost, jakým způsobem jsou vymáhána pravidla. Hlavní formy vlády jsou: demokracie, monarchie, teokracie, tyranie nebo diktatura. Je možné je vnímat jako „ideální typy“, protože ve skutečnosti mohou koexistovat v jedné zemi – například parlamentní demokracie může v sobě zahrnovat prvky diktatury nebo může koexistovat s vládnoucí královskou rodinou.

Vyučovací hodina 1

Učitel zahájí vyučovací hodinu přečtením příběhu „Sikkalské království“ (materiál pro žáky 9.1). Každý žák by měl mít k dispozici vlastní kopii příběhu, aby si ji mohl číst současně s učitelem, který bude příběh číst nahlas.

Učitel by se měl přibližně v polovině příběhu čtení zastavit a zeptat se:

- Co si myslíte o životě v Sikkalském království z toho, co jste prozatím slyšeli?
Na konci příběhu by se měl učitel zeptat:
- Co si myslíte o životě v království teď?

Učitel rozdělí žáky do dvojic a požádá je, aby zhodnotili kvalitu života v Sikkalském království. Žáci dostanou papíry, na které napíší, jaké jsou podle jejich názoru výhody a nevýhody života v Sikkalském království.

Učitel požádá dvojice, aby prezentovaly své názory před celou třídou a napsaly hlavní body na tabuli tak, aby je všichni viděli.

Následně učitel požádá celou třídu, aby uvažovala nad způsobem vládnutí v Sikkalském království:

- Myslíte si, že se v Sikkalském království vládne spravedlivě? Proč ano, proč ne?
- Domníváte-li se, že by se dalo vládnout spravedlivěji, co je potřeba změnit, aby bylo vládnutí spravedlivější?

Poté učitel požádá žáky, aby si představili, že jsou občané Sikkalského království. Třída je rozdělena do dvou velkých skupin a debatuje: jedna skupina je požádána, aby argumentovala pro to, aby v zemi i nadále vládl král; druhá skupina je požádána, aby argumentovala pro vládu lidu – každý občan, nikoliv pouze král by měl mít právo rozhodovat o osudu země.

Učitel poskytne skupinám několik minut na rozmyšlenou a vyhotovení seznamu argumentů, které budou používat během debaty. Dvě odlišné skupiny se posadí proti sobě v protilehlých částech třídy a debata začne. Žáci začnou střídavě vyjadřovat své názory – je možné použít např. tužku, která bude sloužit jako mikrofon.

Učitel vyzve žáky, aby sdělili své názory na to, argumenty které ze stran byly přesvědčivější.

Žáci jsou nyní připraveni na stručný výklad (induktivní přístup). Učitel napíše na tabuli názvy pěti druhů vlád a vysvětlí, jak se odlišují; přitom použije v maximální možné míře podněty žáků:

- monarchie;
- demokracie;
- diktatura;
- teokracie;
- anarchie.

Vyučovací hodina je zakončena otázkou na systém vlády v jejich zemi. V rámci domácího úkolu mají žáci zjistit více o systému vlády a vypracovat kvíz – s 5 až 10 otázkami – za účelem otestování znalostí zbytku třídy v další vyučovací hodině.

Vyučovací hodina 2

Kdybyste byli prezidentem

K čemu slouží vláda?

Výukové cíle	Žáci jsou schopni vysvětlit funkce a povinnosti vlády.
Úkoly pro žáky	Žáci si představují, že jsou členy vlády a musí se rozhodnout, jak budou vynaloženy vládní finanční prostředky. Zvažují určité sociální návrhy, které by rádi realizovali.
Pomůcky	Velký arch papíru, fixy a dokument s nápovědou pro každou skupinu čtyř až šesti žáků.
Metoda	Plakáty, prezentace, práce v malých skupinách, diskuse celé třídy.

Konceptuální učení

Povinností vlády v demokratické společnosti je podporovat obecné blaho. To je více než blaho většiny. Je to cosi, co přispívá ke konečnému blahu všech členů společnosti. Co to znamená v praxi, je obvykle předmětem diskuse. Navrhováno je mnoho různých – někdy vzájemně si odporujících – společenských ideálů, například sociální zabezpečení, bezpečnost, spravedlnost, sociální harmonie, lidská práva nebo prosperita. Určení priorit těchto ideálů ve skutečných výdajových plánech může být složité, především s ohledem na to, že prostředky, které má vláda k dispozici, jsou vždy omezené.

Vyučovací hodina 2

Učitel zahájí vyučovací hodinu tím, že rozdělí žáky do skupin po čtyřech a šesti a každé skupině předá velký arch papíru a fixy.

Učitel požádá skupiny, aby si představily, že žijí v nějakém bodu v budoucnosti a mají na starosti řízení země – jinými slovy jsou vládou. Jako vláda mají 1 bilión korun na výdaje (učitel může přizpůsobit tento údaj ročnímu státnímu rozpočtu dané země).

Skupiny mají za úkol rozhodnout, jak s těmito financemi v nadcházejícím roce naloží. S pomocí papíru a fixů jednotlivé skupiny vytvoří plakát, který ukáže, jak vláda hodlá vynaložit své finanční prostředky, a současně zbytku třídy představí své názory. Na konci prezentace mají ostatní žáci příležitost klást skupině otázky ohledně plánovaných výdajů.

Učitel rovněž pokládá skupinám otázky jako formu sdělování nových informací o hospodářství a způsobu fungování vlády, například:

- Napadlo vás použít část peněz ke splacení zahraničního dluhu?
- Neměli byste použít část peněz k tvorbě nových pracovních míst?
- Jak důležité je pro vládu věnovat peníze na vzdělání?

Následně učitel spolupracuje se třídou jako celkem a společně vypracují seznam všech položek, které by měla vláda podle jejich názoru financovat.

Poté učitel požádá žáky, aby se vrátili ke svým skupinám, a předá jim dokument s nápovědou, jenž obsahuje seznam některých společenských ideálů, o jejichž dosažení může vláda demokratické společnosti usilovat. Například:

- sociální zabezpečení;
- bezpečnost;
- spravedlnost;
- společenská harmonie;
- lidská práva;
- prosperita.

Skupiny se musí pokusit o sladění ideálů na seznamu s výdajovými oblastmi, které si již určili, a to uvážením, jak jednotlivých ideálů dosáhnout přiřazením do navržených výdajových položek.

Učitel požádá skupiny, aby prezentovaly své ideály třídě jako celku, a zakončí vyučovací hodinu položením následující otázky každému žákovi (jednomu po druhém):

- Jaká je podle vašeho názoru nejdůležitější povinnost, kterou musí vláda splnit?

Jako domácí úkol učitel požádá žáky, aby si vyhledali několik příkladů, na co jsou vynakládány vládní finanční prostředky v jejich zemi.

Využit k tomu mohou například sledování televizního zpravodajství nebo četbu novin.

Žáci provedou na začátku další vyučovací hodiny prezentaci toho, co zjistili, a posoudí, zda jsou jejich priority shodné.

Vyučovací hodina 3

Já a moje úloha

Co by měla země od svých občanů očekávat?

Výukové cíle	Žáci se učí o povinnostech občanů v demokratické společnosti.
Úkoly pro žáky	Žáci posuzují jednotlivé druhy povinností, které občané mají, a jak na občany působit, aby plnili své povinnosti zodpovědněji.
Pomůcky	Sada diskusních kartiček (materiál pro žáky 9.2), velký arch papíru a fixy pro jednotlivé skupiny po čtyřech až šesti žácích.
Metoda	Prezentace, práce v malé skupině a diskuse celé třídy.

Informační okénko

Občané žijící v demokratické společnosti by měli očekávat poskytnutí určitých práv, jako jsou například práva občanská, politická, sociální, kulturní a ekologická práva. Co by měla tato práva obsahovat, je otázkou diskuse. Stejně tak je to i s otázkou povinností, které souvisejí s uvedenými právy. Někteří lidé se domnívají, že by občané měli mít pouze jednu povinnost – dodržovat zákon. Ostatní se domnívají, že společnost po nich vyžaduje podstatně větší rozsah povinností.

Vyučovací hodina 3

Učitel zahájí vyučovací hodinu tím, že rozdělí žáky do skupin po čtyřech až šesti a každé skupině předá diskusní kartičky (materiál pro žáky 9.2). Každá kartička obsahuje navrhovanou povinnost občana.

Učitel požádá skupiny, aby rozdělily kartičky do tří kategorií – podle toho, zda se má navrhovaná povinnost týkat:

1. VŠECH občanů;
2. NĚKTERÝCH občanů;
3. NIKOHO.

Učitel požádá žáky, aby prezentovali svá rozhodnutí třídě jako celku a vysvětlili, jaké důvody je k jejich rozhodnutí vedly.

Žáci se vrátí ke svým skupinám a dostanou velké archy papíru a fixy. Učitel sdělí skupinám, že jejich úkolem je vypracovat „chartu občana“. Skupiny rozdělí velký arch papíru svisle na dvě poloviny. Do prvního sloupce uvedou, co si myslí, že by mohl každý občan v jejich zemi očekávat od své země (pod nadpisem „PRÁVA“), a do druhého sloupce uvedou, co by měli na oplátku dělat pro stát občané (pod nadpisem „POVINNOSTI“).

Jakmile skončí, budou skupiny prezentovat své názory zbytku třídy a poskytnou dalším žákům příležitost ptát se jich na jejich práci.

Nakonec se učitel zeptá třídy jako celku:

- Myslíte si, že občané ve vaší zemi plní své občanské povinnosti tak, jak by měli? Proč ano, proč ne?
- Co by šlo podle vašeho názoru udělat pro to, aby lidé brali své občanské povinnosti svědomitěji?
- Myslíte si, že by mělo dojít k odebrání některých občanských práv lidem, pokud správně neplní povinnosti občanů? Proč ano, proč ne?

Jako domácí úkol by měli žáci provést průzkum rodiny a přátel a zeptat se jich, jaký je jejich názor na občanské povinnosti a jaké povinnosti by měli občané plnit. Na začátku další vyučovací hodiny pak seznámí celou třídu se svými zjištěními.

Vyučovací hodina 4

Žákovský parlament

Jak by měla být řízena škola?

Výukové cíle	Žáci dokážou definovat kritéria toho, jak by měla být řízena škola a jaká by při tom měla být úloha žákovského orgánu.
Úkoly pro žáky	Žáci přemýšlejí o tom, jak by měl fungovat ideální žákovský parlament.
Pomůcky	Dotazník pro každého žáka (materiál pro žáky 9.3), velký arch papíru a fixy pro každou skupinu po čtyřech až šesti žácích.
Metoda	Prezentace, individuální práce, práce v malých skupinách, diskuse celé třídy.

Informační okénko

I mladí lidé jsou občané. Mají právo vyjádřit svůj názor na věci, jež mají vliv na ně samotné a jejich komunity. K nim patří i škola. Mechanismy, které umožňují žákům vyjádřit svůj názor na chod školy, nejenže pomáhají mladým lidem užívat tohoto práva, ale také jim pomáhají učit se o demokratických procesech. To, jaké mechanismy to mohou být, je předmětem diskuse. Někteří lidé si myslí, že je důležité, aby měla každá škola svůj vlastní žákovský parlament, jiní zase říkají, že to není důležité a že existují další způsoby vytváření příležitostí pro žáky, jak se podílet na chodu jejich školy.

Vyučovací hodina by měla začít podněty, které si žáci připravili v rámci domácího úkolu. V závislosti na bohatosti jejich materiálu a potřebě diskuse bude možná nutné zařadit další vyučovací hodinu. Protože je ale využití této možnosti omezené, může učitel písemné práce žáků vybrat a písemně je zhodnotit. V každém případě by se měl učitel ujistit, že žáci věnovali své práci náležitou pozornost.

Vyučovací hodina 4

Žáci zahájí vyučovací hodinu tím, že představí výsledky svého průzkumu toho, co si jejich rodiny a přátelé myslí o povinnostech občana. Žáci prodiskutují své výsledky.

Učitel představí nové téma odkazem na materiál pro žáky a položením otázky, jak dobře podle jejich názoru pracuje jejich školní rada nebo žákovský parlament. Pokud v dané chvíli neexistuje ve škole žádná forma žákovského zastoupení, může se učitel žáků zeptat, zda znají nějakou školu, ve které takové zastoupení funguje, a pokud ano, jakou formou.

Učitel sdělí žákům, že jejich úkolem je představit si ideální žákovský parlament – tedy skupinu demokraticky zvolených žáků, kteří zastupují zájmy žáků ve škole jako celku.

Poté učitel rozdá dotazník (materiál pro žáky 9.3), který vyplní každý žák samostatně.

Následně učitel rozdělí žáky do skupin po čtyřech a šesti. Žáci mají čas v rámci skupiny porovnat své odpovědi v dotazníku a vzájemně si klást další otázky. Poté učitel předá jednotlivým skupinám velký arch papíru a několik fixů. Skupiny mají za úkol vypracovat ústavu ideálního žákovského parlamentu. Učitel by měl vysvětlit, co je to ústava, a uvést několik příkladů typů pravidel, která by se mohla objevit v ústavě žákovského parlamentu.

Jakmile jsou skupiny hotovy, představí výsledky své práce zbytku třídy a posoudí další otázky, například:

- Jakou moc by měli mít žáci a jakou ředitel školy a učitelé?
- Kdo by měl mít poslední slovo v otázkách, které ovlivňují chod školy?
- Může být škola demokracií?

Nakonec žáci provedou stručnou prezentaci řediteli školy, a pokud si to budou přát, mohou přednést několik konkrétních návrhů pro svůj školní parlament.

Za domácí úkol by měli žáci provést průzkum rodiny a přátel formou otázek:

- Myslíte si, že by měla mít každá škola v zemi svůj vlastní žákovský parlament? Proč ano, proč ne?

Žáci představí výsledky svého průzkumu na začátku další vyučovací hodiny.

Materiál pro žáky 9.1

Sikkalské království

Sikkal je země rozprostírající se vysoko v horách. Po celá staletí udržuje se zbytkem světa pouze omezené styky.

Ačkoliv je Sikkal pouze malé království, v nedávné době přilákalo velkou pozornost. Je to především z důvodu neobvyklé organizace místní společnosti.

Pro začátek je nutné uvést, že žádný z obyvatel Sikkalského království netrpí hladu. Sikkalčané jsou potravinově soběstační a potraviny sdílí vzájemně se všemi, kdo je potřebují. Každé rodině je poskytnut dům bez nutnosti placení nájmu. Velikost domu je odvislá od počtu rodinných příslušníků jedné rodiny. Palivo na topení a vaření je poskytováno zdarma, včetně pravidelného servisu spotřebičů. Pokud někdo náhodou onemocní, po ruce je vždy lékař. Každý v půlročních intervalech prochází bezplatnou lékařskou prohlídkou a pečovatelé často navštěvují staré lidi, rodiny s malými dětmi a každého, kdo vyžaduje nadstandardní péči.

V Sikkalském království jsou všechny slasti života dostupné všem. Každá rodina dostává poukázkovou knížku a poukázky z ní směňují každoročně za různé luxusní zboží, například parfémy, nábytek nebo koření. S poukázkami je možné obchodovat nebo je možné si je ponechat a časem je směnit za něco nestandardního.

Jak jsou obyvatelé Sikkalského království schopni tohle všechno zorganizovat? Kam až paměť místních obyvatel sahá, Sikkalskému království vždy vládla královská rodina. Současným vládcem je král Sik III. On rozhoduje o tom, kolik pracovníků je třeba pro jednotlivé druhy práce, například k pěstování plodin, stavbě domů nebo zdravotní péči. Lidé, kteří se budou těmito pracemi zabývat, jsou vybíráni již v pěti letech a odesíláni ke vzdělání do speciálních škol. Zemědělci jsou vysíláni do zemědělských škol, stavitelé budov navštěvují technické školy, zdravotníci zdravotnické školy a tak dále. Všichni ostatní v produktivním věku pracují pro krále Sika v jednom z jeho královských paláců.

Nejzajímavější věcí na Sikkalském království je to, že tu nenajdete nic jako peníze. Nikdo nemusí být placen, protože každý už má vše, co potřebuje.

Možná si budete klást otázku, zda má vůbec někdo důvod si v Sikkalském království stěžovat na vládnoucí poměry. Ve skutečnosti jsou takové stížnosti skutečně vzácné. O těch několik málo lidí, kteří si stěžují, je postaráno v bezpečných psychiatrických ústavech. Konec konců, museli byste být blázni, abyste si stěžovali na život ve společnosti, jako je tato, nemyslíte?

Materiál pro žáky 9.2

Diskusní kartičky

Platit daně	Být členem politické strany
Bojovat za obranu své země	Hlasovat ve volbách
Nahlásit trestný čin policii	Podporovat vlastní rodinu
Dodržovat zákony	Pomáhat v sousedství
Ozvat se za svou zemi, když je kritizována	Něco jiného... ?

Materiál pro žáky 9.3

Dotazník k žákovskému parlamentu

Ve vašem ideálním žákovském parlamentu:

1. Kolik by měl parlament zástupců žáků?
2. Jak přesně by byli zástupci vybíráni?
3. Jak často by se měl žákovský parlament scházet?
4. Kde by se měl žákovský parlament scházet?
5. Jak, pokud vůbec, by se měli do práce parlamentu zapojovat učitelé nebo rodiče?
6. Jaké záležitosti by směl žákovský parlament probírat a jaké nikoliv?
7. Jaké druhy rozhodnutí by mohl žákovský parlament přijímat a jaká rozhodnutí nikoliv?

Prodejci publikací Rady Evropy

BELGIE

La Librairie Européenne
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNA A HERCEGOVINA

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Fax: +387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

ČESKÁ REPUBLIKA

Suweco CZ, s.r.o.
Klečáková 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DÁNSKO

GAD Vimmelskafte 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINSKO

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCIE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tel.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

CHORVATSKO

Robert's Plus d.o.o.
Marasovićeve 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: +385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

ITÁLIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660 Toll-Free
Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

MAĎARSKO

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euinfo@euinfo.hu
<http://www.euinfo.hu>

MEXIKO

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Rio Pánuco, 141 Delegación Cuauhtémoc
MX-06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NĚMECKO a RAKOUSKO

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

NIZOZEMSKO

Roodveldt Import BV
Nieuwe Hemweg 50
NE-1013 CX AMSTERDAM
Tel.: +31 20 622 8035
Fax: +31 20 625 5493
E-mail: orders@publidis.org
<http://www.publidis.org>

NORSKO

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLSKO

Ars Polona JSC
ul. Obrońców 25
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGALSKO

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSKÁ FEDERACE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-117342 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

ŘECKO

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

SPOJENÉ STÁTY a KANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
US-CROTON-ON-HUDSON, NY 10520
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

ŠPANĚLSKO

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37
ES-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

ŠVÝCARSKO

Planetis Sàrl
16 chemin des pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe

FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Web: <http://book.coe.int>

Tento překlad vznikl v rámci projektu Výchova k občanství (reg. číslo OP VK: CZ.1.07/1.2.00/14.0084), realizovaného Centrem občanského vzdělávání s finanční podporou Evropského sociálního fondu a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Rolf Gollob, Peter Krapf (eds.)

Život v demokracii

Učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol

Odpovědný redaktor: Mgr. Petr Čáp

Ilustrace: Aleš Čuma

Obálka a grafická úprava: GRAFEX-AGENCY s.r.o., Brno

Vydala Masarykova univerzita v roce 2012.

Tisk: STUARE, Jihlavská 2f, Troubsko-Veselka, 664 41

1. vydání

ISBN 978-80-210-6088-3

Publikace je neprodejná. Je možné ji objednat nebo stáhnout na www.obcanskevzdelavani.cz.

Centrum občanského vzdělávání

Centrum občanského vzdělávání je samostatné analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity. Posláním COV je podporovat občany v rozvoji dovedností, které jim umožní lépe se orientovat ve veřejném prostoru a účinněji se zapojovat do občanského života.

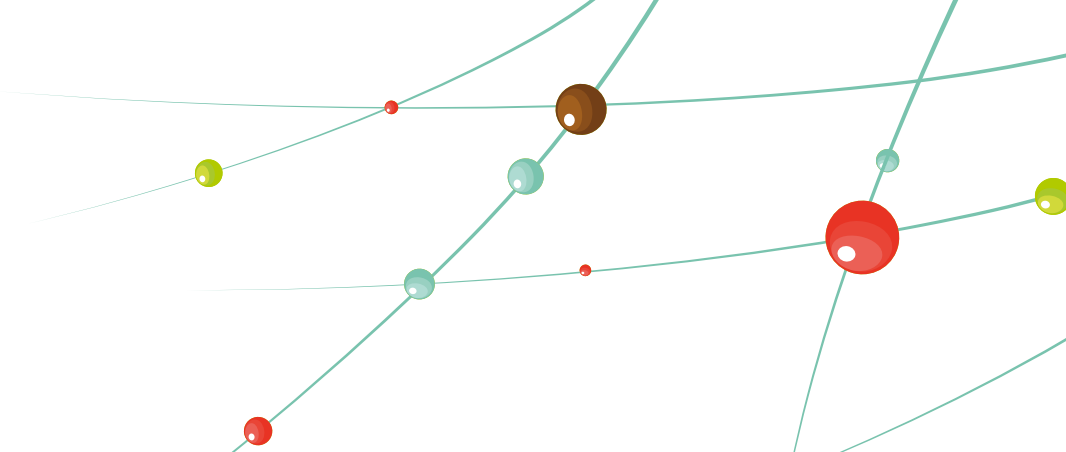
COV vychází z předpokladu, že moderní demokracie se nezakládá jen na institucích, ale také na odpovědnosti jejich zástupců a na dovednostech občanů efektivně a správně instituce využívat. Bez těchto dovedností jsou instituce prázdnou skořápkou, které správně plní svou funkci pouze v situaci bez velkých problémů a tlaků. Základním stavebním kamenem demokratické politické kultury a demokratické občanské společnosti je proto především vzdělaný a svobodně myslící občan.

Občanské vzdělávání se přirozeně dotýká i témat, která jsou předmětem aktuální politické diskuse. Smysluplné občanské vzdělávání proto musí být nadstranické a vyvážené. COV se ve své činnosti řídí třemi principy:

- **bez indoktrinace**
občanské vzdělávání nesmí manipulovat studujícím a bránit mu ve vytváření jeho vlastního úsudku,
- **vyváženost**
občanské vzdělávání nesmí zjednodušovat a zamlčovat kontroverze u témat, která jsou předmětem společenské, politické nebo vědecké diskuse,
- **podpora samostatného myšlení**
občanské vzdělávání má vést studující k dovednosti realizovat vlastní zájmy demokratickými prostředky.

Centrum občanského vzdělávání spolupracuje se zahraničními organizacemi s podobným zaměřením. Je součástí sítě Networking European Citizenship Education, která umožňuje výměnu zkušeností na evropské úrovni.

Ve svých publikacích COV nabízí analýzy, metodické postupy a doporučení v oblasti systémového zavádění občanského vzdělávání v České republice. Publikace jsou dostupné na adrese www.obcanskevzdelavani.cz

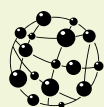

Toto je příručka pro učitele výchovy k demokratickému občanství (VDO) a výchovy k lidským právům (VLP), dále pro redaktory učebnic VDO/VLP a odborníky zabývající se tvorbou učebních osnov. Na klíčové koncepty VDO/VLP se zaměřuje devět učebních lekcí, každá s přibližně čtyřmi vyučovacími hodinami. Plány jednotlivých vyučovacích hodin obsahují postupné pokyny včetně materiálů pro žáky a pracovních informací pro učitele. Proto je tato příručka také vhodná pro studenty pedagogických škol, začínající učitele nebo pro učitele, kteří získávají doplňující pedagogické vzdělání v oblasti VDO/VLP. Z návrhů a materiálů mohou těžit i zkušení učitelé. Publikace obsahuje učební programy pro celý školní rok jak pro vyšší ročníky základních škol, tak pro mladší ročníky středních škol. Vzhledem k tomu, že jednotlivé lekce zahrnují samostatná témata, jsou možnosti využití této příručky značně flexibilní.

Cílem VDO/VLP je aktivní občan, který je ochoten a schopen se angažovat v demokratickém společenství. Proto VDO/VLP kladou velký důraz na činnostní a projektové učení (action and task-based learning). Školní komunita je chápána jako oblast autentických zkušeností, ve které se mohou mladí lidé učit zapojení do demokratického rozhodování a přijímat odpovědnost již v raném věku. Klíčové koncepty VDO/VLP jsou vyučovány jako nástroje celoživotního učení.

Tato publikace je třetím svazkem z šestidílné řady:

- Svazek I pro VDO/VLP:** Vzdělávání k demokracii: Podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům
- Svazek II pro VDO/VLP:** Vyrůstáme v demokracii: Učební plány pro základní školy k tématu demokratického občanství a lidských práv
- Svazek III pro VDO/VLP:** Život v demokracii: Učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol
- Svazek IV pro VDO/VLP:** Účast na demokracii: Učební plány pro střední školy k tématu demokratického občanství a lidských práv
- Svazek V pro VDO/VLP:** Objevujeme práva dětí: Devět krátkých projektů pro základní školu
- Svazek VI pro VDO/VLP:** Výuka demokracie: Sbíрка modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ

... jenom volit nestačí.

**muni
PRESS**

<http://book.coe.int>

Anglický originál je dostupný v Nakladatelství Rady Evropy za €15/US\$23.

Tato publikace je neprodejná. Je možné ji objednat nebo stáhnout na www.obcanskevzdelavani.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ISBN 978-80-210-6088-3

9 788021 060883